

บทที่ 2

เอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

การพัฒนาตัวบ่งชี้คุณลักษณะอันพึงประสงค์ด้านความพอเพียงของนักเรียน
ชั้นประถมศึกษาปีที่ 6 สำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาร้อยเอ็ด เขต 2 ผู้วิจัยได้ศึกษา
เอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้องตามลำดับ ดังนี้

1. หลักสูตรการศึกษามัธยมศึกษาตอนต้น พุทธศักราช 2551
2. แนวคิดทฤษฎีเกี่ยวกับการพัฒนาคุณลักษณะอันพึงประสงค์ ด้านอยู่อย่างพอเพียง
  - 2.1 ความหมายของคุณลักษณะอันพึงประสงค์
  - 2.2 ความสำคัญของคุณลักษณะอันพึงประสงค์
  - 2.3 ความหมายของหลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง
  - 2.4 ความสำคัญของเศรษฐกิจพอเพียง
3. แนวคิด ทฤษฎีเกี่ยวกับการพัฒนาตัวบ่งชี้
  - 3.1 ความหมายของตัวบ่งชี้
  - 3.2 การสร้างและพัฒนาตัวบ่งชี้
4. เทคนิคเดลฟาย
5. งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง
  - 5.1 งานวิจัยในประเทศ
  - 5.2 งานวิจัยต่างประเทศ

1. หลักสูตรการศึกษามัธยมศึกษาตอนต้น พุทธศักราช 2551

วิสัยทัศน์

หลักสูตรแกนกลางการศึกษามัธยมศึกษาตอนต้น มุ่งพัฒนาผู้เรียนทุกคนซึ่งเป็นกำลังของชาติ
ให้เป็นมนุษย์ที่มีความสมดุลทั้งด้านร่างกาย ความรู้ คุณธรรม มีจิตสำนึกในความเป็นพลเมืองไทย
และเป็นพลโลก ยึดมั่นในการปกครองตามระบอบประชาธิปไตยอันมีพระมหากษัตริย์ทรงเป็น
ประมุข มีความรู้และทักษะพื้นฐาน รวมทั้งเจตคติที่จำเป็นต่อการศึกษต่อ การประกอบอาชีพและ
การศึกษาดลอดชีวิต โดยมุ่งเน้นผู้เรียนเป็นสำคัญบนพื้นฐานความเชื่อว่าทุกคนสามารถเรียนรู้และ
พัฒนาตนเองได้เต็มตามศักยภาพ

หลักการ

หลักสูตรแกนกลางการศึกษาขั้นพื้นฐาน มีหลักการที่สำคัญ ดังนี้

1. เป็นหลักสูตรการศึกษาเพื่อความเป็นเอกภาพของชาติ มีจุดมุ่งหมายและมาตรฐานการเรียนรู้เป็นเป้าหมายสำหรับพัฒนาเด็กและเยาวชนให้มีความรู้ ทักษะ เจตคติ และคุณธรรมบนพื้นฐานของความเป็นไทยควบคู่กับความเป็นสากล
2. เป็นหลักสูตรการศึกษาเพื่อปวงชน ที่ประชาชนทุกคนมีโอกาสได้รับการศึกษาอย่างเสมอภาค และมีคุณภาพ
3. เป็นหลักสูตรการศึกษาที่สนองการกระจายอำนาจ ให้สังคมมีส่วนร่วมในการจัดการศึกษาให้สอดคล้องกับสภาพและความต้องการของท้องถิ่น
4. เป็นหลักสูตรการศึกษาที่มีโครงสร้างยืดหยุ่นทั้งด้านสาระการเรียนรู้ เวลา และการจัดการเรียนรู้
5. เป็นหลักสูตรการศึกษาที่เน้นผู้เรียนเป็นสำคัญ
6. เป็นหลักสูตรการศึกษาสำหรับการศึกษาในระบบ นอกระบบ และตามอัธยาศัย ครอบคลุมทุกกลุ่มเป้าหมาย สามารถเทียบโอนผลการเรียนรู้ และประสบการณ์

จุดหมาย

หลักสูตรแกนกลางการศึกษาขั้นพื้นฐาน มุ่งพัฒนาผู้เรียนให้เป็นคนดี มีปัญญา มีความสุข มีศักยภาพในการศึกษาต่อ และประกอบอาชีพ จึงกำหนดเป็นจุดหมายเพื่อให้เกิดกับผู้เรียนเมื่อจบการศึกษาขั้นพื้นฐาน ดังนี้

1. มีคุณธรรม จริยธรรม และค่านิยมที่พึงประสงค์ เห็นคุณค่าของตนเอง มีวินัยและปฏิบัติตนตามหลักธรรมของพระพุทธศาสนา หรือศาสนาที่ตนนับถือ ยึดหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง
2. มีความรู้ ความสามารถในการสื่อสาร การคิด การแก้ปัญหา การใช้เทคโนโลยี และมีทักษะชีวิต
3. มีสุขภาพกายและสุขภาพจิตที่ดี มีสุขนิสัย และรักการออกกำลังกาย
4. มีความรักชาติ มีจิตสำนึกในความเป็นพลเมืองไทยและพลโลก ยึดมั่นในวิถีชีวิตและการปกครองตามระบอบประชาธิปไตยอันมีพระมหากษัตริย์ทรงเป็นประมุข
5. มีจิตสำนึกในการอนุรักษ์วัฒนธรรมและภูมิปัญญาไทย การอนุรักษ์และพัฒนาสิ่งแวดล้อม มีจิตสาธารณะที่มุ่งทำประโยชน์และสร้างสิ่งดีงามในสังคม และอยู่ร่วมกันในสังคมอย่างมีความสุข

สมรรถนะสำคัญของผู้เรียน

หลักสูตรแกนกลางการศึกษาขั้นพื้นฐาน มุ่งพัฒนาผู้เรียนให้มีคุณภาพตามมาตรฐานการเรียนรู้ ซึ่งการพัฒนาผู้เรียนให้บรรลุมาตรฐานการเรียนรู้ที่กำหนดนั้น จะช่วยให้ผู้เรียนเกิดสมรรถนะสำคัญ 5 ประการ ดังนี้

1. ความสามารถในการสื่อสาร เป็นความสามารถในการรับและส่งสาร มีวัฒนธรรมในการใช้ภาษา ถ่ายทอดความคิด ความรู้ความเข้าใจ ความรู้สึก และทัศนะของตนเอง เพื่อแลกเปลี่ยนข้อมูลข่าวสารและประสบการณ์อันจะเป็นประโยชน์ต่อการพัฒนาตนเองและสังคม รวมทั้งการเจรจาต่อรองเพื่อขจัดและลดปัญหาความขัดแย้งต่างๆ การเลือกรับหรือไม่รับข้อมูลข่าวสารด้วยหลักเหตุผลและความถูกต้อง ตลอดจนการเลือกใช้วิธีการสื่อสารที่มีประสิทธิภาพโดยคำนึงถึงผลกระทบที่มีต่อตนเองและสังคม
2. ความสามารถในการคิด เป็นความสามารถในการคิดวิเคราะห์ การคิดสังเคราะห์ การคิดอย่างสร้างสรรค์ การคิดอย่างมีวิจารณญาณ และการคิดเป็นระบบ เพื่อนำไปสู่การสร้างองค์ความรู้หรือสารสนเทศเพื่อการตัดสินใจเกี่ยวกับตนเองและสังคม ได้อย่างเหมาะสม
3. ความสามารถในการแก้ปัญหา เป็นความสามารถในการแก้ปัญหาและอุปสรรคต่างๆ ที่เผชิญได้อย่างถูกต้องเหมาะสมบนพื้นฐานของหลักเหตุผล คุณธรรมและข้อมูลสารสนเทศ เข้าใจความสัมพันธ์และการเปลี่ยนแปลงของเหตุการณ์ต่างๆ ในสังคม แสวงหาความรู้ ประยุกต์ความรู้มาใช้ในการป้องกันและแก้ไขปัญหาและมีการตัดสินใจที่มีประสิทธิภาพโดยคำนึงถึงผลกระทบที่เกิดขึ้น ต่อตนเอง สังคมและสิ่งแวดล้อม
4. ความสามารถในการใช้ทักษะชีวิต เป็นความสามารถในการนำกระบวนการต่างๆ ไปใช้ในการดำเนินชีวิตประจำวัน การเรียนรู้ด้วยตนเอง การเรียนรู้อย่างต่อเนื่อง การทำงาน และการอยู่ร่วมกันในสังคมด้วยการสร้างเสริมความสัมพันธ์อันดีระหว่างบุคคล การจัดการปัญหาและความขัดแย้งต่างๆอย่างเหมาะสม การปรับตัวให้ทันกับการเปลี่ยนแปลงของสังคมและสภาพแวดล้อม และการรู้จักหลีกเลี่ยงพฤติกรรมไม่พึงประสงค์ที่ส่งผลกระทบต่อตนเองและผู้อื่น
5. ความสามารถในการใช้เทคโนโลยี เป็นความสามารถในการเลือกและใช้เทคโนโลยีด้านต่างๆ และมีทักษะกระบวนการทางเทคโนโลยี เพื่อการพัฒนาตนเองและสังคมในด้านการเรียนรู้ การสื่อสาร การทำงาน การแก้ปัญหาอย่างสร้างสรรค์ ถูกต้องเหมาะสมและมีคุณธรรม

คุณลักษณะอันพึงประสงค์

หลักสูตรแกนกลางการศึกษาขั้นพื้นฐาน มุ่งพัฒนาผู้เรียนให้มีคุณลักษณะอันพึงประสงค์เพื่อให้สามารถอยู่ร่วมกับผู้อื่นได้อย่างมีความสุขในฐานะเป็นพลเมืองไทยและพลโลกดังนี้

1. รักษาติ ศาสน์ กษัตริย์
2. ชื่อสัตย์ สุจริต
3. มีวินัย
4. ใฝ่เรียนรู้
5. อยู่อย่างพอเพียง
6. มุ่งมั่นในการทำงาน
7. รักความเป็นไทย
8. มีจิตสาธารณะ

แนวทางการประเมินผลคุณลักษณะอันพึงประสงค์ของผู้เรียน

หลักสูตรแกนกลางขั้นพื้นฐาน พุทธศักราช 2551 เป็นหลักสูตรอิงมาตรฐาน ซึ่งกำหนดสิ่งที่ผู้เรียนพึงรู้และปฏิบัติได้ไว้ในมาตรฐานการเรียนรู้และตัวชี้วัด ซึ่งจะประกอบด้วย ความรู้ ความสามารถ คุณธรรม จริยธรรม ค่านิยมที่พึงประสงค์ เมื่อผู้เรียนได้รับการพัฒนาไปแล้ว นอกจากจะมีความรู้ความสามารถ ตลอดจนคุณธรรมจริยธรรมที่กำหนดไว้ในมาตรฐานการเรียนรู้และตัวชี้วัดแล้ว จะนำไปสู่การมีสมรรถนะสำคัญ 5 ประการ และมีคุณลักษณะอันพึงประสงค์ 8 ประการอีกด้วย คุณลักษณะอันพึงประสงค์ที่หลักสูตรกำหนดนั้นต้องได้รับการปลูกฝัง และพัฒนาผ่านการจัดการเรียนการสอน การปฏิบัติกิจกรรมพัฒนาผู้เรียนในลักษณะต่างๆจนตกผลึกเป็นคุณลักษณะอันพึงประสงค์ในตัวผู้เรียน การประเมินคุณลักษณะอันพึงประสงค์ต้องใช้ข้อมูลจากการสังเกตพฤติกรรม ซึ่งใช้เวลาในการเก็บข้อมูลพฤติกรรมเพื่อนำมาประเมินและตัดสิน

การดำเนินการวัดและประเมินคุณลักษณะอันพึงประสงค์

การพัฒนาคุณลักษณะอันพึงประสงค์เป็นส่วนหนึ่งของการจัดการเรียนการสอน และการประเมินผู้เรียน เพื่อให้ผ่านเกณฑ์ตามที่สถานศึกษากำหนดทุกระดับการศึกษา

เมื่อสถานศึกษาแต่งตั้งคณะกรรมการพัฒนาคุณลักษณะอันพึงประสงค์แล้ว ครูที่รับผิดชอบการจัดกิจกรรมเพื่อพัฒนาผู้เรียนควรจะต้องดำเนินการตามขั้นตอนดังต่อไปนี้

ขั้นตอนที่ 1 ศึกษาคุณลักษณะอันพึงประสงค์ตามหลักสูตรแกนกลางการศึกษาขั้นพื้นฐาน นิยามตัวชี้วัด พฤติกรรมบ่งชี้ และเกณฑ์การให้คะแนน เพื่อพิจารณาว่าตัวชี้วัดนั้นครอบคลุมและสอดคล้องกับลักษณะธรรมชาติของวิชา งาน กิจกรรมที่รับผิดชอบหรือไม่ อย่างไร

ขั้นตอนที่ 2 ศึกษาแนวคิด ทฤษฎี หลักการที่เกี่ยวข้องกับการพัฒนาคุณลักษณะอันพึงประสงค์

ขั้นตอนที่ 3 ศึกษาแนวปฏิบัติในการพัฒนาผู้เรียนว่าจะดำเนินการพัฒนาคุณลักษณะอันพึงประสงค์ด้วยวิธีใดดังต่อไปนี้ คือ

1. บูรณาการในกลุ่มสาระการเรียนรู้ 8 กลุ่มสาระ
2. จัดในกิจกรรมพัฒนาผู้เรียน
3. จัดโครงการเพื่อพัฒนาคุณลักษณะอันพึงประสงค์
4. ปลูกฝังคุณลักษณะอันพึงประสงค์โดยสอดแทรกในกิจวัตรประจำวัน

ของสถานศึกษา

ขั้นตอนที่ 4 ศึกษาข้อมูลพื้นฐานของผู้เรียนก่อนการพัฒนา

ขั้นตอนที่ 5 สร้างหรือเลือกเครื่องมือที่เหมาะสม/สอดคล้องกับแนวปฏิบัติที่เลือก

ดำเนินการตามขั้นที่ 3

ขั้นตอนที่ 6 ดำเนินการพัฒนาผู้เรียนตามแนวทางที่กำหนดไว้และประเมินเป็นระยะๆ ผู้เรียนที่ไม่ผ่านเกณฑ์ให้ปรับปรุงพัฒนา แล้วประเมินตามเกณฑ์ที่สถานศึกษากำหนด

ขั้นตอนที่ 7 รายงานผลการพัฒนาต่อผู้ที่เกี่ยวข้อง (กระทรวงศึกษาธิการ, 2552 :

3-4)

2. แนวคิด ทฤษฎีเกี่ยวกับการพัฒนาคุณลักษณะอันพึงประสงค์

คุณลักษณะอันพึงประสงค์เป็นคุณลักษณะภายในของบุคคล ซึ่งเกี่ยวข้องกับสังคม อารมณ์ ความรู้สึก ที่มีอิทธิพลต่อการแสดงพฤติกรรมตามที่สังคมต้องการ ประกอบด้วย คุณธรรม จริยธรรม และค่านิยม ซึ่งเกิดจากการจัดการเรียนรู้ให้แก่ผู้เรียนตามกลุ่มสาระการเรียนรู้ต่าง ๆ รวมทั้งการจัดกิจกรรมพัฒนาผู้เรียน โครงการ / กิจกรรมอื่น ๆ ที่สถานศึกษาจัดขึ้น ทั้งนี้สถานศึกษาสามารถเลือกใช้แนวคิดทฤษฎีต่างๆ เกี่ยวกับการพัฒนาคุณลักษณะอันพึงประสงค์ได้อย่างหลากหลายดังตัวอย่างต่อไปนี้

ทฤษฎีพัฒนาการทางการรู้การคิดของเพียเจต์

ศูนย์ส่งเสริมและพัฒนาพลังแผ่นดินเชิงคุณธรรม (2551 : 15-16 ; อ้างใน กระทรวงศึกษาธิการ, 2552 : 54) ได้สรุปสติปัญญาหรือความสามารถในการรู้คิดเป็นพื้นฐานของการมีคุณธรรมจริยธรรม เนื่องจากผู้ที่มีคุณธรรมจริยธรรมสูงมักเป็นผู้ที่สามารถคิดวิเคราะห์ มีวิจารณญาณ และสามารถคาดการณ์เกี่ยวกับสาเหตุและผลของการกระทำได้ นักวิชาการทางจิตวิทยาที่ศึกษาเกี่ยวกับพัฒนาการทางการรู้คิด คือ Jean Piaget ได้เสนอพัฒนาการทางการรู้การคิดไว้ 4 ขั้นตอน ได้แก่

1. ขั้นระยะการเคลื่อนไหวสัมผัส (Sensorimotor Stage) เป็นช่วงเด็กแรกเกิดถึงอายุ 2 ขวบ จะมีพัฒนาการที่เกี่ยวกับความคงที่ของวัตถุ โดยจะเริ่มรับรู้ว่าวัตถุที่หายไปจากสายตาของตนยังคงเป็นวัตถุเดิมและไม่ได้หายไปไหน เช่น เมื่อเอากระดาษมาคั่นของเล่นที่เด็กกำลัง

เล่นอยู่ เด็กจะปิดกระดากเพื่อหาของเล่น แสดงว่าเด็กมีความเข้าใจเกี่ยวกับการคงอยู่ของวัตถุ ในช่วงที่จะเกิดกระบวนการ 2 ประเภทคือ

1.1 การดูดซึม (Assimilation) เป็นการรับรู้สู่โครงสร้างเดิมและเข้าสู่ระบบเดิม เป็นการปรับสภาพแวดล้อมให้เข้ากับการรู้คิดของตน และปฏิเสธสิ่งที่ไม่เข้ากับการรู้คิดของตน

1.2 การปรับเปลี่ยน (Accommodation) เป็นการปรับความคิดหรือปรับตัวให้เข้ากับสภาพแวดล้อมใหม่ เกิดการยอมรับประสบการณ์ใหม่ กระบวนการทั้งสองจะทำให้บุคคลเกิดความสมดุล (Equilibration)

2. ขั้นก่อนปฏิบัติการ (Preoperational Stage) เป็นช่วงของเด็กอายุ 2-7 ขวบ โดยแบ่งเป็น 2 ส่วน

2.1 ส่วนแรกปรากฏในเด็กอายุ 2-4 ขวบ เด็กจะมีพัฒนาการทางสรีระมากขึ้น และสามารถสำรวจ สภาพแวดล้อมได้มากขึ้น เรียนรู้คำและพฤติกรรมใหม่ๆ แต่มีความคิดและพฤติกรรมที่เด่น คือยึดตนเองเป็นศูนย์กลาง (Egocentric) เด็กเชื่อว่าสิ่งที่ตนเห็น ตนเข้านั้น คนอื่นก็จะเห็นและเข้าใจอย่างที่ตนเห็นและเข้าใจ ในช่วงนี้เด็กจะมีการเลียนแบบผู้ปกครองมาก ไม่ว่าจะ เป็นคำพูด ท่าทาง กิริยามารยาท และพฤติกรรม ในช่วงกระบวนการ Assimilation เป็นกระบวนการที่ใช้มาก โดยเมื่อเด็กเล่นเด็กจะเข้าใจสิ่งต่างๆ ที่อยู่รอบข้างมากขึ้น รวมทั้งกระบวนการ Accommodation เช่น การเลียนแบบ จะช่วยพัฒนาสติปัญญาของเด็กจากการเรียนรู้ทางสังคม

2.2 ส่วนที่สองปรากฏในเด็กอายุ 4-7 ขวบ เป็นขั้นความคิดแบบอัตสัมฤทธิ์ (Initiative Thought) เด็กจะลดการยึดตัวเองเป็นศูนย์กลางลง จากการเรียนรู้สิ่งแวดล้อม เด็กอาจยังแยกไม่ออกระหว่างความเพื่อฝันหรือนิทานกับความเป็นจริง ช่วงพัฒนาการทางความคิดเริ่มมีมากขึ้น

3. ขั้นปฏิบัติการแบบรูปธรรม (Stage of Concrete Operations) ปรากฏในเด็กอายุ 5-10 ขวบ มีความคิดที่จัดเป็นระบบมากขึ้น สามารถคิดทวนกลับและมีสังกัดในเชิงของมวลสาร ปริมาตร และน้ำหนัก

4. ขั้นปฏิบัติการแบบระบบ (Stage of Formal Operations) เป็นความสามารถในการคิดแบบสมมติลากรคิดเป็นเหตุเป็นผล โดยมีลักษณะระบบคิดเป็น 3 ประการ คือ

4.1 การสร้างการทวนกลับความคิดเกี่ยวกับความจริงกับความเป็นไปได้ (Thinking in Possibilities) ผู้มีความสามารถในการคิดขั้นนี้ จะสามารถคิดสลับไปมาระหว่างความจริงกับความเป็นไปได้ ซึ่งเป็นความคิดสมมติ ผู้ที่มีพัฒนาการในขั้นนี้จะสามารถคิดในเชิงนามธรรมได้

4.2 ความคิดแบบตั้งสมมติฐานจากหลักที่กว้างกว่า (Hypothetical - deductive Thinking) ผู้ที่คิดในเชิงนามธรรมได้จะสามารถตั้งสมมติฐานได้ แล้วตรวจสอบสมมติฐานด้วยการทำวิจัย

4.3 การคิดถึงการคิด (Thinking About Thinking) ผู้ที่คิดในชั้นนามธรรมขั้นนี้ จะสามารถคิดถึงความหมาย ความสำคัญ คิววิเคราะห์ และหาเหตุผลประกอบการคิดหรือการจินตนาการของตนเอง ซึ่งเป็นการสำรวจความคิดและการวิจารณ์ตนเองได้

คุณลักษณะอันพึงประสงค์

1. ความหมายของคุณลักษณะอันพึงประสงค์

บุญญา ชมศิริ (2547 : 18) กล่าวว่า คุณลักษณะอันพึงประสงค์ คือ การปฏิบัติตนเป็นผู้มีคุณธรรม จริยธรรม และค่านิยมที่ดีงาม ตามที่สถานศึกษากำหนด สามารถนำไปใช้ในวิถีประจำวันและอยู่ในสังคมได้อย่างมีความสุข

กระทรวงศึกษาธิการ (2548 : 2) ได้ให้ความหมายของคุณลักษณะอันพึงประสงค์ตามเกณฑ์การประเมินคุณลักษณะอันพึงประสงค์ ตามหลักสูตรการศึกษาขั้นพื้นฐาน พุทธศักราช 2544 ว่า หมายถึง คุณลักษณะที่ต้องการให้เกิดขึ้นกับผู้เรียนอันเป็นคุณลักษณะที่สังคมต้องการในด้านการมีคุณธรรม จริยธรรม ค่านิยม บุคลิกลักษณะนิสัยที่ดีงาม

กรมส่งเสริมการเรียนรู้และการสอนและประเมินผลสำนักวิชาการและมาตรฐานการศึกษา (2548 : 2) อ้างในสำนักวิชาการและมาตรฐานการศึกษา สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน กระทรวงศึกษาธิการ. 2553 : 53)

รัชณี โภชนาธร (2549 : 58 ; อ้างอิงมาจาก สมพงษ์ จิตระดับ. 2546) ได้เสนอความเห็นว่าคุณลักษณะของเด็กไทยที่พึงประสงค์ ควรมีลักษณะดังนี้

1. มีความมั่นใจตนเองแบบสากล แต่อ่อนน้อมต่อมตนแบบวัฒนธรรมไทย
2. มีความสามารถในการใช้ทักษะภาษาอังกฤษ ภาษาคอมพิวเตอร์และวัฒนธรรมที่หลากหลาย (Global Literacy)
3. รู้จักสิทธิหน้าที่ และความรับผิดชอบ จิตสำนึกสาธารณะในการเมืองระบอบประชาธิปไตย
4. ดำเนินชีวิตแบบเศรษฐกิจพอเพียง รู้จักพึ่งตนเอง มีแนวทางมัชฌิมาปฏิบัติเป็นวิถีชีวิตที่เรียบง่าย ตามแนวทางพระพุทธศาสนา
5. มีความสามารถเป็นผู้ประกอบการ ในธุรกิจขนาดกลางขนาดย่อมได้
6. มีทักษะการจัดการและการบริหารได้อย่างมีประสิทธิภาพ
7. รู้จักคุณค่าของตนเอง ยอมรับความแตกต่างแห่งศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์ ดูแล

รักษาสิ่งแวดล้อมให้ยั่งยืนและเกิดประโยชน์สุขแก่ทุกฝ่าย

8. เป็นคนเก่ง คนดีและเป็นคนมีความสุข รู้จักปรับตนเองในกระแสโลกาภิวัตน์ได้
อย่างสมดุล แยกแยะและรู้เท่าทัน

9. มีทักษะชีวิตในการจัดการปัญหาที่เกิดขึ้นได้ มีภูมิด้านทานของจิตใจที่เข้มแข็ง
จนสามารถปฏิเสธภัยอันตรายต่างๆ ที่กระตุ้นยั่วให้หลงผิดได้

10. มีความภูมิใจในความเป็นคนไทย การดำรงรักษา ถักทอสานต่อวัฒนธรรม
ขนบธรรมเนียมประเพณี วิถีชีวิตที่เป็นเอกลักษณ์ของตนเองได้

รัชนี โกชนาธร (2549 : 54) ได้ให้ลักษณะที่พึงประสงค์ ดังนี้ คุณลักษณะของนักเรียน
ตามเกณฑ์มาตรฐานการศึกษาได้กำหนดมาตรฐานไว้ 12 มาตรฐาน นั้นจะเน้นเรื่องคุณธรรม
จริยธรรมของนักเรียนและความเป็นพลเมืองของครอบครัวชุมชน ซึ่งมีจิตสำนึกในการมีส่วนร่วมใน
การรักษาสิ่งแวดล้อม และพยายามเรียนรู้และพัฒนาตนเองให้รู้จักคิดวิเคราะห์และรู้จักตนเองให้มาก
ขึ้น และภูมิใจในความเป็นไทย มีสุขภาพจิตดีโดยปลอดจากสิ่งเสียดแทงหลาย โดยอาศัย
สุนทรียภาพ กีฬาและดนตรี มาเป็นเกราะป้องกันสำหรับเด็กในวัยเรียนหรือวัยรุ่นได้

รัตน์สิมาพร ดาวเรือง (2549 : 10) กล่าวว่า คุณลักษณะอันพึงประสงค์ หมายถึง
การประพฤติปฏิบัติตนเป็นผู้มีคุณธรรม จริยธรรมและค่านิยมอันดีงาม ตามที่สถานศึกษากำหนด
สามารถนำไปใช้ในชีวิตประจำวัน และอยู่ในสังคมได้อย่างมีความสุข

ธราภรณ์ คำอู่ (2552 : 9) ได้ให้ความหมายของคุณลักษณะอันพึงประสงค์ว่า
หมายถึง สิ่งที่ต้องการให้เกิดขึ้นในตัวผู้เรียน โดยเฉพาะด้านคุณธรรม จริยธรรมและค่านิยม เพื่อ
นำมาเป็นตัวกำหนดทิศทางและจุดเน้นในการดำเนินงานของสถานศึกษา

นาตยา รัศมี (2552 : 10) ได้ให้ความหมายของคุณลักษณะอันพึงประสงค์ ดังนี้
คุณลักษณะอันพึงประสงค์ หมายถึง สิ่งที่ต้องการให้เกิดขึ้นในตัวผู้เรียน โดยเฉพาะด้านคุณธรรม
จริยธรรม และค่านิยม เพื่อนำมาเป็นตัวกำหนดทิศทางและจุดเน้นในการดำเนินงานของสถานศึกษา

ละมัย บัวบาง (2552 : 16) กล่าวว่า คุณลักษณะอันพึงประสงค์ หมายถึง คุณลักษณะที่
ต้องการให้เกิดขึ้นกับผู้เรียนอันเป็นคุณลักษณะที่สังคมต้องการในด้านการมีคุณธรรม จริยธรรม
ค่านิยม บุคลิกลักษณะนิสัยที่ดีงาม ดังนั้น สถานศึกษาแต่ละแห่งอาจจะกำหนดคุณลักษณะอันพึง
ประสงค์ไม่เหมือนกันทั้งนี้ขึ้นอยู่กับสภาพปัญหาความต้องการตลอดจนวิสัยทัศน์ของสถานศึกษา
ซึ่งคณะกรรมการสถานศึกษาขั้นพื้นฐาน คณะกรรมการพัฒนาและประเมินผลคุณลักษณะอันพึง
ประสงค์ของสถานศึกษาเป็นผู้กำหนด โดยอาศัยข้อมูลที่ได้จากการศึกษา ความต้องการของ
ผู้ปกครอง ชุมชน และจากการสังเกตพฤติกรรมของนักเรียน

จากที่กล่าวมาแล้วสรุปได้ว่า คุณลักษณะอันพึงประสงค์ หมายถึง คุณลักษณะของนักเรียน ที่ต้องการ ตามเกณฑ์มาตรฐานการศึกษาได้กำหนดมาตรฐานไว้ ของสถานศึกษา ความต้องการของผู้ปกครองและชุมชน โดยเน้นด้านการประพฤติปฏิบัติตนเป็นผู้มีคุณธรรม จริยธรรมและค่านิยมอันดีงาม ตามที่สถานศึกษากำหนด สามารถนำไปใช้ในชีวิตประจำวัน และอยู่ในสังคมได้อย่างมีความสุข

2. ความสำคัญของคุณลักษณะอันพึงประสงค์

ตามพระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ. 2542 (กระทรวงศึกษาธิการ. 2548) ได้กล่าวถึงความสำคัญของคุณลักษณะอันพึงประสงค์ไว้ว่า

1. ลักษณะอันพึงประสงค์ ด้านคุณธรรม จริยธรรม และค่านิยมที่ดีงามเป็นสิ่งที่จำเป็นต้องพัฒนา ไปพร้อมกับการจัดกระบวนการเรียนรู้ในทุกกลุ่มสาระ
2. คุณลักษณะอันพึงประสงค์ เป็นสิ่งที่ช่วยพัฒนาคนไทยให้เป็นมนุษย์ที่สมบูรณ์เป็นคนดี มีปัญญา มีความสุข และมีความเป็นไทย มีศักยภาพในการศึกษาต่อและการประกอบอาชีพ
3. คุณลักษณะอันพึงประสงค์ ช่วยสร้างจิตสำนึกในการอนุรักษ์ภาษาไทย ศิลปวัฒนธรรม ประเพณี กีฬา ภูมิปัญญาไทย ทรัพยากรและพัฒนาสิ่งแวดล้อม รักประเทศชาติและท้องถิ่น มุ่งทำประโยชน์และสร้างสิ่งที่ดีงามให้สังคม

ธราภรณ์ คำอุ่น (2552 : 9) กล่าวไว้ว่า คุณลักษณะอันพึงประสงค์ มีความสำคัญในการพัฒนาผู้เรียนควบคู่ไปกับการจัดการศึกษา ช่วยสร้างจิตสำนึกของความเป็นไทย และนำไปสู่การเป็นมนุษย์ที่สมบูรณ์

3. ความหมายของหลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง

“เศรษฐกิจพอเพียง” เป็นปรัชญาที่พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวทรงมีพระราชดำรัสชี้แนะแนวทางการดำเนินชีวิตแก่พสกนิกรชาวไทยมาโดยตลอดเวลานานกว่า 30 ปี ตั้งแต่ก่อนวิกฤติการณ์ทางเศรษฐกิจ และเมื่อภายหลังได้ทรงเน้นย้ำแนวทางการแก้ไขเพื่อให้รอดพ้น และสามารถดำรงอยู่ได้อย่างมั่นคงและยั่งยืนภายใต้กระแสโลกาภิวัตน์และความเปลี่ยนแปลง

ในเรื่องความหมายของเศรษฐกิจพอเพียงนั้น พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวฯ ทรงมีพระราชดำรัสไว้ว่า “เศรษฐกิจพอเพียง แปลว่า Sufficiency Economy คำว่า Sufficiency Economy นี้ไม่มีในตำราเศรษฐกิจจะมีได้อย่างไร เพราะว่าเป็นทฤษฎีใหม่ Sufficiency Economy นั้น ไม่มีในตำราเพราะหมายความว่าเรามีความคิดใหม่และ โดยที่ท่านผู้เชี่ยวชาญสนใจ ก็หมายความว่าเราสามารถที่จะไปปรับปรุง หรือ ไปใช้หลักการเพื่อที่จะให้เศรษฐกิจของประเทศและของโลกพัฒนาได้

จีน” (พระราชดำรัสเนื่องในโอกาสวันเฉลิมพระชนมพรรษา 23 ธันวาคม 2542

(<http://www.moe.go.th/sufficiency/>,2550)

นอกจากนั้นยังมีผู้ให้ความหมายของคำว่า เศรษฐกิจพอเพียงไว้หลายท่านดังนี้

(จริยา สิงหนาวัดน์ <http://www.sufficiencyeconomy.org>, 2550 หน้า 1) ได้กล่าวว่า

“เศรษฐกิจพอเพียง” (Sufficiency Economy) เป็นปรัชญาที่พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวทรงมีพระราชดำรัสชี้แนะแนวทางการดำเนินชีวิตแก่พสกนิกรชาวไทยมาโดยตลอด รวมถึงการพัฒนาและบริหารประเทศ ที่ตั้งอยู่บนพื้นฐานของ ทางสายกลาง ดำเนินถึง ความพอประมาณ ความมีเหตุผล การสร้างภูมิคุ้มกันที่ดีในตัวตลอดจน ใช้ความรู้ ความรอบคอบ และคุณธรรม ประกอบการวางแผน การตัดสินใจ และการกระทำทุกอย่างของแต่ละบุคคล

เดชา กลิ่นจันทร์ (2549 : 13) กล่าวว่า เศรษฐกิจพอเพียง หมายถึง ระบบเศรษฐกิจที่ตั้งอยู่บนพื้นฐานของความพอดี พอมี พอกิน พอใช้โดยยึดหลักการพึ่งตนเอง 5 ด้าน มีด้านเศรษฐกิจ ด้านสังคม ด้านทรัพยากรธรรมชาติ ด้านเทคโนโลยีและด้านจิตใจ

สัมภานันท์ อรรถเวทย์ (2550 : 10) ได้กล่าวไว้ว่า เศรษฐกิจพอเพียง หมายถึง ความสามารถในการดำรงชีวิตที่ขึ้นอยู่กับพื้นฐานของทางสายกลาง การมีเหตุผล และการมีภูมิคุ้มกัน ในตนเอง ด้วยการพึ่งตนเอง การรู้จักพอประมาณ และการเอื้ออาทรซึ่งกันและกัน ตลอดจนการไม่หลงไหลไปตามกระแสนิยม มีความเป็นอยู่อย่างพอเหมาะพอดี ประมาณตนตามอัตภาพ

ปราณี เข็มวงษ์ (2553 : 13-14) กล่าวว่า เศรษฐกิจพอเพียงเป็นการดำเนินชีวิตด้วยการพึ่งตนเองให้มากที่สุด มีความพอประมาณ ไม่เบียดเบียนผู้อื่น ไม่ทอดทิ้งกัน รักและเอื้ออาทรต่อกัน มีเหตุผลในการคิด การตัดสินใจ ทำทุกอย่างเท่าที่สามารถทำได้ ไม่ทำเกินกำลังความสามารถหรือโลภมาก สามารถเตรียมตัวให้พร้อมต่อการเปลี่ยนแปลง มั่นคงตั้งอยู่บนฐานวัฒนธรรมพอเพียง และสถานการณ์ที่อาจเกิดขึ้น ได้ด้วยการพัฒนาตนเองให้มีการเรียนรู้ภูมิปัญญาให้สอดคล้องกับสภาพท้องถิ่น ใช้ทรัพยากรอย่างคุ้มค่า และยั่งยืน มีจิตสำนึกต่อตนเองและสังคม โดยช่วยเหลือเกื้อกูลกัน

สำนักงานคณะกรรมการพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ (2549 : 35) ได้กล่าวถึงปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง ว่ามีหลักพิจารณาอยู่ด้วยกัน 5 ส่วนดังนี้

1. กรอบแนวคิด เป็นปรัชญาที่ชี้แนะแนวทางการดำรงอยู่และปฏิบัติตนในทางที่ควรจะเป็น โดยมีพื้นฐานมาจากวิถีชีวิตดั้งเดิมของสังคมไทย สามารถนำมาประยุกต์ใช้ได้ตลอดเวลา และเป็นการมองโลกเชิงระบบที่มีลักษณะพลวัตร มุ่งเน้นการรอดพ้นจากภัยและวิกฤติเพื่อความมั่นคงและความยั่งยืนของการพัฒนา

2. คุณลักษณะ เศรษฐกิจพอเพียงสามารถนำมาประยุกต์ใช้กับการปฏิบัติตนได้ในทุกระดับ โดยเน้นการปฏิบัติทางสายกลาง และการพัฒนาอย่างเป็นขั้นบันได

3. คำนิยาม ความพอเพียง (Sufficiency) จะต้องประกอบด้วย 3 คุณลักษณะพร้อมๆ กันดังนี้

3.1 ความพอประมาณ หมายถึง ความพอดี ที่ไม่น้อยเกินไปและไม่มากเกินไป โดยไม่เบียดเบียนตนเองและผู้อื่น เช่น การผลิตและการบริโภคที่อยู่ในระดับพอประมาณ

3.2 ความมีเหตุผล หมายถึง การตัดสินใจเกี่ยวกับระดับของความพอเพียงนั้น จะต้องเป็นไปอย่างมีเหตุผล โดยพิจารณาจากเหตุปัจจัยที่เกี่ยวข้อง ตลอดจนคำนึงถึงผลที่คาดว่าจะเกิดขึ้นจากการกระทำนั้นๆ อย่างรอบคอบ

3.3 การมีภูมิคุ้มกันที่ดีในตัว หมายถึง การเตรียมตัวให้พร้อมรับผลกระทบและการเปลี่ยนแปลงด้านต่างๆ ที่จะเกิดขึ้น โดยคำนึงถึงความเป็นไปได้ของสถานการณ์ต่างๆ ที่คาดว่าจะเกิดขึ้นในอนาคตทั้งใกล้และไกล

4. เงื่อนไข การตัดสินใจและการดำเนินกิจกรรมต่างๆ ให้อยู่ในระดับพอเพียงนั้น ต้องอาศัยความรู้และคุณธรรมเป็นพื้นฐาน กล่าวคือ

4.1 เงื่อนไขความรู้ ประกอบด้วย ความรอบรู้เกี่ยวกับวิชาการต่างๆ อย่างรอบด้าน ความรอบคอบที่จะนำความรู้เหล่านั้นมาพิจารณาให้เชื่อมโยงกันเพื่อประกอบการวางแผนและความระมัดระวังในขั้นตอนปฏิบัติ

4.2 เงื่อนไขคุณธรรม ที่จะต้องเสริมสร้าง ประกอบด้วย มีความตระหนักในคุณธรรม มีความซื่อสัตย์สุจริต และมีความอดทน มีความเพียร ใช้สติปัญญาในการดำเนินชีวิต

5. แนวทางปฏิบัติ/ผลที่คาดว่าจะได้รับ จากการนำปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงมาประยุกต์ใช้ คือ การพัฒนาที่สมดุลและสามารถพร้อมต่อการเปลี่ยนแปลงในทุกด้าน ทั้งด้านเศรษฐกิจ สังคม สิ่งแวดล้อม และความรู้และเทคโนโลยี

สุเมธ ตันติเวชกุล (2541 : 4-5) ให้ความหมายของปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงว่า เศรษฐกิจพอเพียงหมายถึง ความสามารถของชุมชนเมือง รัฐ ประเทศ หรือภูมิภาคหนึ่งๆ ในการผลิตสินค้าและบริการทุกชนิดเพื่อเลี้ยงสังคมนั้นๆ ได้ โดยไม่ต้องพึ่งพาปัจจัยต่างๆ ที่เราไม่ได้เป็นเจ้าของ เศรษฐกิจพอเพียงระดับบุคคลนั้น คือ ความสามารถในการดำรงชีวิตได้อย่างไม่เดือดร้อนมี ความเป็นอยู่อย่างประมาณตน ตามอัตภาพ และที่สำคัญไม่หลงไหลไปตามกระแสของวัตถุนิยมมี อิศรภาพ เสรีภาพ ไม่พันนาการกับสิ่งใด หลักการพึ่งตนเองซึ่งอาจจำแนกโดยยึดหลักสำคัญ 5 ประการคือ

1. ด้านจิตใจ ทำตนให้เป็นที่ตนเองมีจิตสำนึกที่ดี สร้างสรรค์ให้ตนเอง และชาติ โดยรวมมีจิตใจเอื้ออาทร ประณีประนอม เห็นประโยชน์ส่วนรวมเป็นที่ตั้ง
2. ด้านสังคม ชุมชนตั้งช่วยเหลือเกื้อกูลกัน เชื่อมโยงกันเป็นเครือข่ายชุมชนที่แข็งแกร่งเป็นอิสระ
3. ด้านทรัพยากรธรรมชาติ และสิ่งแวดล้อมให้ใช้ และจัดการอย่างฉลาดพร้อมทั้งหาทางเพิ่มมูลค่า โดยให้ยึดอยู่บนหลักการของความยั่งยืน
4. ด้านเทคโนโลยี จากสภาพแวดล้อมที่เปลี่ยนแปลงอย่างรวดเร็ว เทคโนโลยีเข้ามาใหม่มีทั้งดี และไม่ดี จึงต้องแยกแยะบนพื้นฐานของภูมิปัญญาชาวบ้าน และเลือกให้สอดคล้องกับความต้องการ และสภาพแวดล้อม และควรพัฒนาเทคโนโลยีจากภูมิปัญญาของเราเอง
5. ด้านเศรษฐกิจ เดิมนักพัฒนามักมุ่งที่การเพิ่มรายได้ และไม่มีการลงทุนที่จะลดรายจ่ายในเวลาเช่นนี้จะต้องปรับทิศทางใหม่ คือจะต้องมุ่งลดรายจ่ายก่อนเป็นสำคัญ และยึดหลักพออยู่พอใช้การปฏิบัติตนตามแนวพระราชดำรัสดังนี้

ยึดหลักความประหยัด ตัดทอนค่าใช้จ่ายในทุกด้าน ลดความฟุ้งเฟ้อในการดำรงชีพอย่างจริงจัง ดังพระราชดำรัสที่ว่า “...ความเป็นอยู่ที่ไม่ฟุ้งเฟ้อ ต้องประหยัดในทางที่ถูกต้อง...” ยึดถือการประกอบอาชีพด้วยความถูกต้องสุจริต แม้มักอยู่ในภาวะขาดแคลนในการดำรงชีพก็ตาม ดังพระราชดำรัสที่ว่า “...ความเจริญของคนทั้งหลาย ย่อมเกิดจากการประพฤติชอบและการหาเลี้ยงชีพชอบเป็นหลักสำคัญ...” ละเลิกการแก่งแย่งผลประโยชน์ และการแข่งขันในทางการค้าขาย ประกอบอาชีพแบบต่อสู้กัน อย่างรุนแรงดังอดีต ซึ่งมีพระราชดำรัสเรื่องนี้ว่า “...ความสุขความเจริญอันแท้จริง หมายถึง ความสุขความเจริญที่บุคคลแสวงหามาได้ด้วยความเป็นธรรมทั้งในเจตนา และการกระทำไม่ได้มาด้วยความบังเอิญ หรือด้วยการแก่งแย่งเบียดบังมาจากผู้อื่น” ไม่หยุดนิ่งที่จะหาทางให้ชีวิตหลุดพ้นจากความทุกข์ยากครั้งนี้ โดยต้องชวนช่วยใฝ่หาความรู้ ให้เกิดมีรายได้เพิ่มพูนขึ้น จนถึงขั้นพอเพียงเป็นเป้าหมายสำคัญ พระราชดำรัสตอนหนึ่งที่ทำให้ความชัดเจนว่า “การที่ผู้คนพยายามที่จะหาความรู้ และสร้างตนเองให้มั่นคงนี้ เพื่อจะให้ตนเองมีความเป็นอยู่ที่ก้าวหน้าที่มีความสุข พอมีพอกินเป็นขั้นหนึ่ง และขั้นต่อไปก็คือให้มีเกียรติว่ายืนได้ด้วยตนเอง” ปฏิบัติตนในแนวทางที่ตัดละสิ่งชั่วให้หมดไป ทั้งนี้ด้วยสังคมไทยที่ล่มสลายในหลายครั้ง เพราะมีบุคคลจำนวนมิใช่น้อยที่ดำเนินการ โดยปราศจากการระมัดระวังแผ่นดิน พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวได้พระราชทานพระราชโอวาทว่า “... พยายามไม่ก่อชั่วให้เป็นเครื่องทำลายตัว ทำลายผู้อื่น พยายามลดพยายามละความชั่วที่ตัวเองมีอยู่ พยายามก่อความดีให้แก่ตัวอยู่เสมอ พยายามรักษา หรือเพิ่มพูนความดีที่มีอยู่นั้น ให้งอกงามสมบูรณ์ขึ้น...”

อภิชัย พันธเสน (2549 : 58) ได้กล่าวถึงวิถีชีวิต และเศรษฐกิจทางสายกลางไว้ดังนี้
พอเพียง คือ การบริโภค และการผลิตอยู่บนพื้นฐานของความพอประมาณ และเหตุผล ไม่ขัดสน
แต่ไม่ฟุ่มเฟือย

สมดุลคือ การพัฒนาอย่างเป็นองค์รวม มีความสมดุลระหว่างโลกาภิวัตน์
(Globalization) กับอภีวัฒน์ท้องถิ่น (Localization) มีความสมดุลระหว่างภาคเศรษฐกิจกับการเงิน
และภาคคนกับสังคม มีเสถียรภาพทางเศรษฐกิจ โครงสร้างการผลิตที่สมดุลมีการผลิตหลากหลายใช้
ทรัพยากรที่มีอยู่อย่างมีประสิทธิภาพสูงสุด

ยั่งยืน คือ พอเพียงอย่างต่อเนื่องในทุกด้าน โดยเฉพาะด้านทรัพยากรธรรมชาติ และ
สิ่งแวดล้อม มีภูมิคุ้มกันที่ดี ระบบเศรษฐกิจกับสังคมมีความยืดหยุ่นที่สามารถก้าวทัน และพร้อมรับ
ต่อกระแสโลกาภิวัตน์ ตลอดจนปรับตัวให้สามารถแข่งขันได้ในตลาดโลก การบริหารจัดการที่ดีซึ่ง
สามารถป้องกัน และพร้อมรับการเปลี่ยนแปลงอย่างรวดเร็วได้

คุณภาพคน โดยการพัฒนาเศรษฐกิจทางสายกลาง ได้ คนต้องรู้คุณภาพในด้านต่างๆ
พื้นฐานจิตใจมีสำนึกในคุณธรรม ซื่อสัตย์สุจริต มีไมตรี มีความเมตตา ห่วงดีให้กันและกัน หลักการ
ดำเนินชีวิตมีความอดทน มีความเพียร ใช้สติปัญญาคิดอย่างรอบคอบก่อน ทำให้มีวินัย มีภูมิคุ้มกัน
ในการดำรงชีวิต มีสุขภาพดี และมีศักยภาพ ทักษะ และความรอบรู้ที่เหมาะสมในการประกอบ
อาชีพ และหาราย ได้อย่างมั่นคง และพัฒนาตนเองให้ก้าวหน้าได้อย่างต่อเนื่อง

จิราภรณ์ สุภิสงห์ (2553 : 15-16) ได้สรุปปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงว่ามีหลัก
พิจารณาอยู่ด้วยกัน ดังนี้

1. กรอบแนวคิด เป็นปรัชญาที่ชี้แนะแนวทางการดำรงอยู่และปฏิบัติตนในทางที่
ควรจะเป็น โดยมีพื้นฐานมาจากวิถีชีวิตดั้งเดิมของสังคมไทย สามารถนำมาประยุกต์ใช้ได้ตลอดเวลา
และเป็นการมองโลกเชิงระบบที่มีลักษณะพลวัตร มุ่งเน้นการรอดพ้นจากภัยและวิกฤติเพื่อความมั่นคง
และความยั่งยืนของการพัฒนา

2. คุณลักษณะ เศรษฐกิจพอเพียงสามารถนำมาประยุกต์ใช้กับการปฏิบัติตนได้ใน
ทุกระดับ โดยเน้นการปฏิบัติทางสายกลาง และการพัฒนาอย่างเป็นขั้นตอน

3. นิยาม ปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง ประกอบด้วยหลักการ 3 ห่วง 2 เงื่อนไข
พร้อมๆ กัน ดังนี้

- 3.1 ความพอประมาณ หมายถึง ความพอดี ที่ไม่น้อยเกินไป และไม่มากเกินไป
โดยไม่เบียดเบียนตนเองและผู้อื่น เช่น การผลิตและบริโภค ที่อยู่ในระดับพอประมาณ

- 3.2 เหตุผล หมายถึง การตัดสินใจเกี่ยวกับระดับความพอดีนั้น จะต้องเป็นไป
อย่างมีเหตุผล โดยพิจารณาจากเหตุปัจจัยที่เกี่ยวข้อง ตลอดจนคำนึงถึงผลที่คาดว่าจะเกิดขึ้นจาก

การกระทำนั้นๆ อย่างรอบคอบ

3.3 ภูมิคุ้มกันที่ดีในตัว หมายถึง การเตรียมตัวให้พร้อมรับผลกระทบ และการเปลี่ยนแปลงด้านต่างๆ ที่จะเกิดขึ้นในอนาคตทั้งใกล้และไกล

3.4 เงื่อนไขความรู้ ประกอบด้วย ความรอบรู้เกี่ยวกับวิชาการต่างๆ อย่างรอบด้าน ความรอบคอบที่จะนำความรู้เหล่านั้น มาพิจารณาให้เชื่อมโยงกัน เพื่อประกอบการวางแผนและความระมัดระวังในขั้นตอนปฏิบัติ

3.5 เงื่อนไขคุณธรรม ที่จะต้องเสริมสร้าง ประกอบด้วย มีความตระหนักในคุณธรรม มีความซื่อสัตย์สุจริต และมีความอดทน มีความเพียร ใช้สติปัญญาในการดำเนินชีวิต

4. แนวทางปฏิบัติ/ผลที่คาดว่าจะได้รับ จากการนำปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงมาประยุกต์ใช้ คือ การพัฒนาที่สมดุลและสามารถพร้อมต่อการเปลี่ยนแปลงในทุกด้าน ทั้งด้านเศรษฐกิจ สังคม สิ่งแวดล้อม และความรู้และเทคโนโลยี

5. การสร้างขบวนการขับเคลื่อนเศรษฐกิจพอเพียง คือ นำปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงมาประยุกต์ใช้อย่างหลากหลาย รวมทั้งเพื่อจุดประกายให้เกิดความรู้ความเข้าใจที่ถูกต้อง ซึ่งจะนำไปสู่การยอมรับ และการนำไปประยุกต์ใช้ ให้เกิดผลในทางปฏิบัติในทุกภาคส่วนของสังคมอย่างจริงจัง โดยมีการดำเนินการอย่างเป็นขั้นตอนและชัดเจน โดยมีขอบเขตการดำเนินงาน 4 ด้านควบคู่กันไป คือ เชื่อมโยงเครือข่ายเรียนรู้เศรษฐกิจพอเพียง พัฒนาการวิชาการและศึกษาวิจัยสร้างกระบวนการเรียนรู้และการเผยแพร่ประชาสัมพันธ์

6. การปฏิบัติตนตามแนวปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง คือ ยึดความประหยัด ตัดทอนค่าใช้จ่ายในทุกด้าน ลดละความฟุ้งเฟ้อในการดำรงชีพอย่างจริงจัง ยึดถือการประกอบอาชีพด้วยความถูกต้อง ละเลิกการแก่งแย่งผลประโยชน์ของแข่งขันกัน ในทางการค้าขายประกอบอาชีพแบบต่อสู้กันอย่างรุนแรงดังอดีต ใฝ่หาความรู้ให้เกิดมีรายได้เพิ่มพูนขึ้น และสร้างตนเองให้มั่นคงจนถึงขั้นพอเพียงเป็นเป้าหมายสำคัญ ปฏิบัติตนในแนวทางที่ดี ลดละสิ่งชั่วกิเลสให้หมดสิ้นไป สร้างความดีให้แก่ตัวอยู่เสมอ พยายามรักษา และเพิ่มพูนความดีที่มีอยู่นั้น ในห้วงยามสมบูรณ์ขึ้น รู้จักใช้อย่างพอประมาณ การจะทำอะไรต้องดูศักยภาพของตัวเอง การบริโภคอย่างพอเพียง

องค์ประกอบของหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง ประกอบด้วยคุณสมบัติ ดังนี้

1. ความพอประมาณ หมายถึง ความพอดีที่ไม่น้อยเกินไปและไม่มากเกินไป โดยไม่เบียดเบียนตนเองและผู้อื่น เช่น การผลิตและการบริโภคที่ไม่อยู่ในระดับพอประมาณ

2. ความมีเหตุผล หมายถึง การตัดสินใจเกี่ยวกับระดับความพอเพียงนั้น จะต้องเป็นไปอย่างมีเหตุผล โดยพิจารณาจากเหตุปัจจัยที่เกี่ยวข้อง ตลอดจนคำนึงถึงผลที่คาดว่าจะเกิดขึ้นจากการกระทำนั้นๆ อย่างรอบคอบ

3. ภูมิคุ้มกัน หมายถึง การเตรียมตัวให้พร้อมรับผลกระทบและการเปลี่ยนแปลงด้านต่างๆที่จะเกิดขึ้น โดยคำนึงถึงความเป็นไปได้ของสถานการณ์ต่างๆที่คาดว่าจะเกิดขึ้นในอนาคต โดยมีเงื่อนไขของการตัดสินใจและดำเนินกิจกรรมต่างๆให้อยู่ในระดับพอเพียง 2 ประการ ดังนี้

3.1 เงื่อนไขความรู้ ประกอบด้วย ความรอบรู้เกี่ยวกับวิชาการต่างๆ ที่เกี่ยวข้องรอบด้าน ความรอบคอบที่จะนำความรู้เหล่านั้นมาพิจารณาให้เชื่อมโยงกัน เพื่อประกอบการวางแผนและความระมัดระวังในการปฏิบัติ

3.2 เงื่อนไขคุณธรรม ที่จะต้องเสริมสร้าง ประกอบด้วยมีความตระหนักในคุณธรรม มีความซื่อสัตย์สุจริตและมีความอดทน มีความเพียร ใช้สติปัญญาในการดำเนินชีวิต (มูลนิธิชัยพัฒนา. <http://www.chaipat.or.th/content/porpeing/porpeing.html>.2550)

ความพอเพียง (Sufficiency) ต้องประกอบด้วย 3 คุณลักษณะ ดังข้อสรุปของสำนักงานคณะกรรมการพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ (2545 : ออนไลน์) ที่กล่าวไว้ว่าองค์ประกอบทั้งสามมีความสัมพันธ์อย่างมีระบบ โดยความมีเหตุผลถือว่าเป็นกระบวนการเสริมสร้างความพอเป็นไปโดยพอประมาณ ระดับความพอประมาณ จำเป็นต้องพอเพียง ในเชิงสร้างภูมิคุ้มกันที่ดี การมีภูมิคุ้มกันที่ในตัวเป็นปัจจัยเสริมสร้างให้การดำเนินกิจกรรมต่างๆ ทางเศรษฐกิจเป็นไปอย่างมีเหตุผล และเพียงพอในระยะปานกลาง และระยะยาว โดยคำนึงถึงความพอเพียงในแต่ละด้าน ดังนี้

ด้านความพอประมาณ

ศูนย์การเรียนรู้ปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง (2549 : ออนไลน์) กล่าวว่า ความพอประมาณ หมายถึง การยื่นได้โดยลำแข้งของตนเอง โดยมีการกระทำไม่มากไม่น้อยเกินไปในมิติต่าง เช่น การบริโภค การผลิตอยู่ในระดับสมดุล การใช้จ่าย การออมอยู่ในระดับที่ไม่สร้างความเดือดร้อนให้กับตนเอง พร้อมรับการเปลี่ยนแปลง

สำนักงานคณะกรรมการพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ (2549 : ออนไลน์) กล่าวว่า ความพอประมาณ หมายถึง ความพอดีที่ไม่น้อยและไม่มากเกินไปโดยไม่เบียดเบียนตนเองและผู้อื่น เช่น การผลิตและการบริโภคที่อยู่ในระดับพอประมาณ

พิพัฒน์ ยอดพฤติการณ์ (2550 : ออนไลน์) กล่าวว่า ความพอประมาณที่จะนำไปสู่การสร้างสมดุลให้ธุรกิจการผลิต และการบริโภคในระดับพอประมาณ เช่น พยายามไม่มีรายจ่ายเกินรายได้โดยลดหนี้สินต่อทรัพย์สิน และหนี้สินต่อทุนลงมาให้มีความพอดี หรือมีขนาดที่เท่าๆกัน

ปราณี เข็มวงษ์ (2553 : 16) กล่าวว่า ความพอประมาณ หมายถึงความไม่โลภ ไม่เบียดเบียนหรือก่อความเดือดร้อนให้กับตนเอง และผู้อื่น รู้จักประมาณในการบริโภค การใช้จ่าย รู้จักความพอดีในการพูด การปฏิบัติ การพักผ่อน การออกกำลังกาย และการสนุกสนาน ร่าเริง พอเหมาะกับความจำเป็นไม่สุดโต่ง

ลักษณะของความพอประมาณ

ลักษณะของความพอประมาณในการดำรงชีวิต ตามหลักของความพอเพียงนั้น ได้มีนักวิชาการกล่าวไว้ ดังนี้

สำนักงานคณะกรรมการพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ (2549 : ออนไลน์) กล่าวถึงหลักของความพอประมาณ (พอดี) 5 ประการ ดังนี้

1. พอดีด้านจิตใจ เข้มแข็ง มีจิตสำนึกที่ดี เอื้ออาทร ประนีประนอม นึกถึงประโยชน์ส่วนรวม
2. พอดีด้านสังคม ช่วยเหลือเกื้อกูล รู้รักสามัคคี สร้างความเข้มแข็งให้ครอบครัว และชุมชน
3. พอดีด้านทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม รู้จักใช้ จัดการอย่างฉลาด รอบคอบและเกิดความยั่งยืนสูงสุด
4. พอดีด้านเทคโนโลยี รู้จักใช้เทคโนโลยีที่เหมาะสม สอดคล้องต่อความต้องการ เป็นประโยชน์ต่อสภาพแวดล้อม เกิดประโยชน์ต่อส่วนรวม และพัฒนาจากภูมิปัญญาชาวบ้าน
5. พอดีด้านเศรษฐกิจ เพิ่มรายได้ ลดรายจ่าย ดำรงชีวิตอย่างสมควร พออยู่ พอกิน สมควรตามอัตภาพและฐานะของตน

ปรียานุช พิบูลสรารุติ (2549 : 6) กล่าวว่า ความพอประมาณ เป็นความพอดี พอเหมาะกับสภาพของตน พอควรกับสิ่งแวดล้อมทางกายภาพ และสังคม กล่าวคือ ไม่โลภจนต้องเบียดเบียนตัวเองและผู้อื่นและไม่ทำลายสิ่งแวดล้อม

ปราณี เข็มวงษ์ (2553 : 17) กล่าวไว้ว่า ความพอประมาณประกอบด้วยคุณลักษณะดังต่อไปนี้

1. ความพอดีด้านจิตใจ คือ มีจิตใจที่เข้มแข็งไม่ลำเอียง มีน้ำใจ รู้จักแบ่งปันเสียสละความสุขส่วนตนเพื่อเป็นประโยชน์กับผู้อื่น เห็นอกเห็นใจ เห็นคุณค่าของเพื่อนและผู้ที่เดือดร้อนพึ่งตนเองและคิดถึงประโยชน์ส่วนรวม
2. ความพอดีด้านสังคม คือ การให้ความช่วยเหลือเกื้อกูลกับผู้อื่น สร้างความสัมพันธ์ระหว่างตนเองกับครอบครัวและหมู่คณะให้เกิดความพอดี รู้จักความพอดีในการพูดและการปฏิบัติงาน ความสนุกสนาน และรื่นเริง การคบหาหรือรวมหมู่กับกลุ่มบุคคลที่จะเกื้อกูลกับการแสวงหาความรู้ ความเจริญก้าวหน้า
3. ความพอดีด้านทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม คือ ใช้สิ่งของแต่ละอย่างพอดี ใช้ให้คุ้มค่าไม่ทิ้งขว้างฟุ่มเฟือย เกิดความยั่งยืนและประโยชน์มากที่สุด ไม่ทำลายสิ่งแวดล้อม

4. ความดีด้านเทคโนโลยี คือ ให้ความสนใจด้านเทคโนโลยี ปรับตัวให้ก้าวทันโลก เลือกใช้เทคโนโลยีอย่างเหมาะสม และสอดคล้องกับความต้องการก่อให้เกิดประโยชน์ต่อส่วนรวม

5. ความพอดีด้านเศรษฐกิจ คือ ใช้จ่ายเท่าที่จำเป็น ซ่อมแซมสิ่งของเครื่องใช้ที่ชำรุดด้วยตนเอง การอุปโภคบริโภคอยู่ในความพอเหมาะกับความสภาพของตน รู้จักพอดีในการพักผ่อนและการออกกำลังกาย

ด้านความมีเหตุผล

จิรายุ อิศรางกูร ณ อยุธยา (2549 : ออนไลน์) ความมีเหตุผล หมายถึง การมีเหตุผลนั้นจะต้องคิดวิเคราะห์ทุกอย่างก่อนลงมือปฏิบัติ

สุภาภย์ อินทองคง (2549 : ออนไลน์) กล่าวถึง ความมีเหตุผล หมายถึง การคิด การพูด และการกระทำบนฐานของความรู้ที่มาและที่ไปของเรื่องนั้นๆ ว่าเป็นอย่างไร มีเหตุผลปัจจัยอะไรเป็นตัวก่อให้เกิด จะหลุดออกจากเหตุผลนั้นได้โดยอาศัยช่องทางใด และจะใช้วิธีใด การรู้เหตุผลที่ว่านี้จะช่วยให้แก้ปัญหาต่างๆ ได้สำเร็จมากขึ้น

ปราณี เข็มวงษ์ (2553 : 18) ได้กล่าวไว้ว่า ความมีเหตุผล หมายถึง การแสดงออกถึงการตัดสินใจที่มีเหตุผลตามหลักวิชาการ กฎเกณฑ์สังคม ทั้งประเพณี วัฒนธรรม หลักกฎหมาย หลักศีลธรรม และหลักความจำเป็นในการดำเนินชีวิตเมื่อพิจารณาจากเหตุที่เกี่ยวข้อง โดยคำนึงถึงผลกระทบในด้านต่างๆ ที่เกิดขึ้นทั้งในปัจจุบันและอนาคตด้วยความรอบคอบ

ลักษณะของความมีเหตุผล

พื้นฐานการตัดสินใจบนความมีเหตุผลตามแนวปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง คือ การกระทำที่ปราศจากการเบียดเบียนทั้งตนเองและผู้อื่น ทั้งในระดับความคิด ไปจนถึงคำพูดและความประพฤติ คนส่วนใหญ่มักจะใช้ความมีเหตุผลในแบบ Reasonableness อยู่แล้ว แต่อาจจะพิจารณาไม่ครบถ้วนรอบด้าน ความมีเหตุผลในแบบ Cause and Effect จึงต้องถูกคำนึงถึงให้มาก คือ ต้องคิดทุกกรณีทุกทางเลือกที่คาดว่าจะเกิดขึ้น หลังจากนั้นจึงตัดสินใจเลือกดำเนินงานจากกรณีเหล่านั้นอย่างถี่ถ้วน การพิจารณาเช่นที่ว่ามีได้ บุคคลจำเป็นต้องใช้ความพยายามสูง ด้วยเหตุนี้เอง ในนิยามของความมีเหตุผล นอกจากความถี่ถ้วนรอบคอบแล้ว จึงได้มีคำว่า ไม่ย่อท้ออยู่ด้วย มีข้อที่น่าพิจารณาที่เกี่ยวข้องกับความมีเหตุผลอีก 2 ประการ ข้อพิจารณาประการแรก คือ โดยธรรมชาติแล้วผลที่เกิดขึ้นมาหนึ่งอย่างจะมาจากเหตุปัจจัยหลายอย่างประกอบกัน (คำว่าเหตุหรือสาเหตุ ได้แก่ Cause และปัจจัยหรือเงื่อนไข ได้แก่ Condition) ในลักษณะ Many-to-One มิใช่มีเหตุเดียวผลเดียวตามหลักการนี้ หากต้องการไม่ให้สิ่งใดสิ่งหนึ่งเกิดขึ้น จะมีทางเลือกสองทาง คือ กำจัดเหตุ (ที่เป็น Principle Condition) หรือ กำจัดปัจจัย (ที่เป็น Condition) สิ่งนั้นก็เลยไม่สามารถเกิดขึ้น ข้อพิจารณาประการที่สอง คือ เหตุหนึ่งอย่างอาจให้ผลหลายอย่าง ในลักษณะ One-to-Many โดยปกติ เป็น

การยากที่จะสามารถติดตามปัจจัยหนึ่งนำไปสู่ผลหลายอย่าง หรือจากผลที่ได้อย่างหนึ่ง ก็ยากที่จะสืบสาวไปถึงปัจจัยได้ครบทุกอย่าง ด้วยเหตุนี้ เมื่อบุคคลต้องการได้ผลอย่างหนึ่ง ก็เลยพยายามสร้างปัจจัยเงื่อนไขทั้งหมดที่รู้ เพื่อให้ได้ผลตามที่ต้องการ แต่บุคคลนั้นไม่สามารถล่วงรู้ได้เลยว่า อาจมีผลอีกหลายอย่างเกิดขึ้นติดตามมาด้วย นอกเหนือจากผลที่ได้รับ โดยเฉพาะผลเสียที่ไม่คาดคิดซึ่งยากแก่การเยียวยาแก้ไขได้ เมื่อเกิดขึ้นมาแล้ว หนทางหนึ่งที่จะหลีกเลี่ยงผลเสียเหล่านี้ ก็คือ การใช้ความรอบคอบระมัดระวัง (ซึ่งเป็นองค์ประกอบหนึ่งในเงื่อนไขด้านคุณธรรมของปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง) ในการใช้หลักเหตุและผล เพื่อให้การดำเนินงานเป็นไปอย่างถูกต้องดีงาม เกิดประสิทธิผล เกิดประโยชน์และความสุข (www.Sufficiency Economy) ลักษณะของความมีเหตุผลยังมีนักวิชาการหลายท่านได้กล่าวถึง ดังนี้

ปรีชา นุช พิบูลสรารุช (2549 : 9) กล่าวว่า ความมีเหตุผลเป็นลักษณะความไม่ประมาทรอบรู้ และมีสติ รู้สาเหตุ รู้ปัจจัยที่เกี่ยวข้อง รู้ผลกระทบที่จะเกิดขึ้นในด้านต่างๆ รู้จักการใช้จ่ายอย่างมีเหตุผล มีความจำเป็น ไม่ใช่สิ่งของเกินฐานะ ตลอดจนใช้จ่ายอย่างคุ้มค่าและประหยัด

สำนักงานคณะกรรมการพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ (2549 : ออนไลน์) กล่าวถึง หลักของความมีเหตุผลไว้ดังนี้

1. ยึดความประหยัด ตัดทอนค่าใช้จ่ายในทุกด้าน ลดความฟุ่มเฟือยในการดำรงชีวิต
2. ยึดถือการประกอบอาชีพด้วยความถูกต้อง สุจริต แม้จะตกอยู่ในภาวะขาดแคลนในการดำรงชีพ
3. ละเลิกการแก่งแย่งผลประโยชน์และแข่งขันในทางการค้าขายประกอบอาชีพแบบต่อสู้กันอย่างรุนแรง
4. ไม่หยุดนิ่งที่หาทางในชีวิตหลุดพ้นจากความทุกข์ยาก
5. ปฏิบัติตนในแนวทางที่ดี ลด เลิก สิ่งชั่วกิเลสให้หมดสิ้นไป ไม่ก่อความชั่วให้เป็นเครื่องมือทำลายตัวเอง ทำลายผู้อื่น พยายามเพิ่มพูนรักษาความดีที่มีอยู่ให้จงกวมสมบูรณ์ยิ่งขึ้น

พิพัฒน์ ยอดพฤติการณ์ (2550 : ออนไลน์) กล่าวถึง การมีเหตุผลในการธุรกิจต่างๆ เพื่อให้มีความยั่งยืนได้ตามปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงจะต้องมีเหตุผล โดยให้ความสำคัญในเรื่องคุณค่ามากกว่าเรื่องราคา คุณค่าการผลิตที่ก่อให้เกิดความคุ้มค่ามากกว่าความคุ้มค่าโดยการผลิตออกเป็น 5 ระดับ เรียงลำดับจากมากไปหาน้อย คือ 1. ปัจจัย 2. สินค้าประเภทความมั่นคงปลอดภัย 3. ความสะดวกสบายในการดำรงชีวิต 4. ความฟุ่มเฟือยในการดำรงชีวิต 5. อบายมุขเป็นสิ่งที่ไม่มีคุณค่าทำให้เป็นกลุ่มที่สะท้อนให้เห็นแนวโน้มที่จะนำไปสู่ความไม่ยั่งยืนเพราะสินค้าที่มีความเสี่ยงสูงจากภาวะเบียดเบียนในปัจจุบัน ดังนั้น ยังผลิตสินค้าที่มีคุณค่ามากยิ่งสร้างความยั่งยืนให้ธุรกิจมาก

ปราชญ์ เข็มวงษ์ (2553 : 20) กล่าวถึงหลักของควมมีเหตุผลว่ามีลักษณะ ดังนี้

1. ยึดถือความประหยัด คือ ลดค่าใช้จ่ายทุกด้าน ออมเงิน มีความเป็นอยู่อย่างเรียบง่าย ลดความฟุ้งเฟ้อในการดำเนินชีวิต รู้จักฐานะทางการเงินของตน คิดก่อนใช้ ทำบัญชีรายรับรายจ่ายของตนเองได้ ใช้จ่ายอย่างคุ้มค่า
2. ยึดถือปฏิบัติหน้าที่และการทำงานต่างๆที่ได้รับมอบหมาย ด้วยความรับผิดชอบ ซื่อสัตย์สุจริต คือ มีความประพฤติตรงต่อเวลา ต่อหน้าที่ มีความจริงใจ ไม่เอนเอียงหรือมีอคติ ไม่คดโกงทั้งทางตรงและทางอ้อม รับรู้ และปฏิบัติหน้าที่ของตนเองอย่างเต็มที่ และถูกต้อง
3. ละเลิกการต่อสู้กันอย่างรุนแรงหรือการแข่งขันที่ก่อให้เกิดอันตรายต่อร่างกาย จิตใจและศีลธรรม คือ ไม่แก่งแย่งหรือทำลายคนอื่น แข่งขันกับตนเองไม่ว่าจะเป็นด้านการเรียนหรือกิจกรรมที่ไม่ทำร้ายหรือมีการพนันเมื่อจำเป็นต้องลงแข่งขัน ยอมรับผลการแข่งขัน
4. ไม่หยุดนิ่งที่จะหาทางให้ชีวิตหลุดพ้นจากความทุกข์ยากโดยไม่ก่อให้เกิดความเดือดร้อนต่อตนเองและผู้อื่นคือ ไปทำบุญที่วัดเมื่อมีโอกาส บริจาคสิ่งของที่เลิกใช้ให้กับรุ่นน้องหรือผู้ที่ยากแค้น สวดมนต์และนั่งสมาธิด้วยความตั้งใจ
5. ปฏิบัติตนอยู่ในทางที่ดี ลดเลิกสิ่งที่ยั่วกิเลสให้หมด ไม่ก่อความชั่วให้เป็นเรื่องทำลายตนเอง/ผู้อื่น พยายามเพิ่มและรักษาความดีที่มีให้เจริญงอกงามยิ่งขึ้น คือ เลือคบคนดี ไม่ซื่อของตามคำโฆษณา ไม่ลอกการบ้าน หลีกเลี้ยงสิ่งเสพติด และสื่อลามกทุกชนิด

ด้านการมีภูมิคุ้มกันที่ดี

สำนักงานคณะกรรมการพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ (2549 : ออนไลน์) กล่าวว่า การมีภูมิคุ้มกันที่ดี หมายถึง การเตรียมความพร้อมของคน และสังคมให้สามารถรู้เท่าทันการเปลี่ยนแปลงทั้งภายในและภายนอกประเทศให้รู้เขารู้เรา เพื่อป้องกันหรือลดผลกระทบที่อาจเกิดขึ้น มีความยืดหยุ่นในการปรับตัว รวมทั้งเลือกสิ่งที่ดีประยุกต์ให้เกิดประโยชน์

ธนวรรณ พลวิชัย (2549 : ออนไลน์) การมีภูมิคุ้มกันที่ดี หมายถึง การเตรียมตัวพร้อมรับผลกระทบ และการเปลี่ยนแปลงด้านต่างๆ ที่อาจจะเกิดขึ้น โดยคำนึงถึงความเป็นไปได้ของสถานการณ์ต่างๆ ที่คาดว่าจะเกิดขึ้นในอนาคต ทั้งใกล้และไกล

ปรียานุช พิบูลสราวุธ (2549 : ออนไลน์) กล่าวว่า การมีภูมิคุ้มกันที่ดี หมายถึง การไม่ประมาท ต้องตั้งสติให้รู้ทันการเปลี่ยนแปลง คิดพิจารณาอย่างรอบคอบก่อนที่จะตัดสินใจทำอะไร

ปราชญ์ เข็มวงษ์ (2553 : 21) กล่าวว่า การมีภูมิคุ้มกันที่ดี หมายถึง การเตรียมตัวให้พร้อมรับความเสี่ยง หรือผลกระทบของการเปลี่ยนแปลงต่างๆ ที่คาดว่าจะเกิดขึ้นในอนาคต ทั้งใกล้และไกล ทั้งด้านบวกและด้านลบกับการดำเนินชีวิตของตน

ลักษณะภูมิคุ้มกันที่ดี

ลักษณะของการมีภูมิคุ้มกันที่ดีในการดำเนินชีวิตตามหลักของความพอเพียง มีนักวิชาการได้กล่าวไว้ ดังนี้

สำนักงานคณะกรรมการพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ (2549 : ออนไลน์)

กล่าวถึง การมีภูมิคุ้มกันที่ดี ต้องประกอบด้วย

1. ระบบภูมิคุ้มกันด้านวัตถุ ได้แก่ ไม่มีหนี้ที่ไม่ก่อให้เกิดรายได้ การประกันความเสี่ยงในอนาคต ลงทุนเพื่อพัฒนา วางแผนระยะยาว
2. ระบบภูมิคุ้มกันด้านสังคม ได้แก่ รู้รัก สามัคคี ร่วมมือร่วมใจกัน มีคุณธรรม ใฝ่ในศาสนา สังคมสีขาว อยู่เย็นเป็นสุข
3. ระบบภูมิคุ้มกันด้านสิ่งแวดล้อม ได้แก่ มีความรู้ มีนโยบายด้านสิ่งแวดล้อม จากฝ่ายบริหาร ผู้นำ และวางแผนในสิ่งแวดล้อม สร้างสุขนิสัยในเรื่องความสะอาด เป็นระเบียบ มีสุขอยู่กับธรรมชาติ
4. ระบบภูมิคุ้มกันด้านวัฒนธรรม ได้แก่ มีความมั่นคงในประเพณีและวัฒนธรรมไทย เชิดชูวัฒนธรรมท้องถิ่น ไม่เหยียดหยามมุ่งร้ายต่อต่างวัฒนธรรม

ปรียานุช พิบูลสรารุช (2549 : ออนไลน์) กล่าวว่า การมีภูมิคุ้มกันที่ดีนั้น ต้องเริ่มจากสุขภาพดีพร้อมรับความเสี่ยงต่างๆ สามารถทำประโยชน์ให้กับผู้อื่น และสังคม ตลอดจนเรียนรู้และพัฒนาการอย่างต่อเนื่อง

กระทรวงศึกษาธิการ (2550 : ออนไลน์) กล่าวถึง การมีภูมิคุ้มกันที่ดีต้องประกอบด้วย

1. มีความรู้ รอบคอบ และระมัดระวัง
2. มีคุณธรรม ซื่อสัตย์ สุจริต ขยันอดทนและแบ่งปัน

ปราณี เข็มวงษ์ (2553 : 22) กล่าวถึง การมีภูมิคุ้มกันที่ดี มีลักษณะดังนี้

1. การมีภูมิคุ้มกันด้านวัตถุ คือ การมีเงินออม มีการวางแผนก่อนการปฏิบัติงาน ตลาดจนการทำประกันอุบัติเหตุ
2. การมีภูมิคุ้มกันด้านสังคม คือ ไม่เป็นคนหวาดระแวง ไม่ทะเลาะเบาะแว้งกับใครๆ เปิดใจกว้าง รับฟังความคิดเห็นของผู้อื่น รับผิดชอบต่อตน ทั้งในฐานะผู้นำและผู้ตามที่ดี ฝึกจิตใจให้เข้มแข็งด้วยการข่มใจไม่ทำความชั่ว ร่วมมือร่วมใจกันไม่ต่างคนต่างอยู่เชื่อฟังปฏิบัติตามคำสอนของผู้ปกครอง และครู อาจารย์
3. การมีภูมิคุ้มกันด้านสิ่งแวดล้อม คือ ความรู้ – ผู้นำ และวางแผนในสิ่งแวดล้อม มีสุขนิสัยในเรื่องความสะอาดเป็นระเบียบ ไม่ทำลายธรรมชาติ

4. การมีภูมิคุ้มกันด้านวัฒนธรรม คือ ใส่ใจและมั่นคงในวัฒนธรรมไทย เชิดชู ประเพณีวัฒนธรรมท้องถิ่น เป็นมิตรกับวัฒนธรรมต่างถิ่นต่างชาติ

ความหมายเศรษฐกิจพอเพียง จากมุมมองของชุมชน

จากที่ได้ศึกษางานวิจัย เอกสารวิชาการอื่น ๆ สามารถสรุปและแบ่งแยกความหมายของ หลักปรัชญาดังกล่าว ได้เป็น 3 ระดับคือ ระดับจิตสำนึก ระดับปฏิบัติ และระดับปฏิเวธ (ผลที่เกิดจากการปฏิบัติ) ดังนี้คือ

ระดับจิตสำนึก เกิดขึ้นจากการที่สมาชิกในชุมชนแต่ละคนตระหนักถึงความสุขและความพอใจในการใช้ชีวิตอย่างพอดี (ความสันโดษ) และรู้สึกถึงความพอเพียง คือดำเนินชีวิต “อย่างสมถะ” ประกอบสัมมาอาชีพหาเลี้ยงตนเองได้อย่างถูกต้อง ไม่ให้คอยยาก หรือ โลกแล้วตัดดวงหรือเบียดเบียนผู้อื่นจนเกินความจำเป็น แต่คิดเผื่อแผ่แบ่งปัน ไปยังสมาชิกคนอื่นๆ ในชุมชนด้วย อยากรู้ก็ตามแม้ว่าระดับความพอเพียงของสมาชิกแต่ละคนจะไม่เท่าเทียมกัน แต่สมาชิกทุกคนที่ดำเนินชีวิตตามหลักการเศรษฐกิจพอเพียงเห็นสอดคล้องกันในการยึดมั่นหลักการ 3 ประการ คือ

การใช้ชีวิตบนพื้นฐานของการรู้จักตนเอง รู้จักพัฒนาตนเองด้วยการพยายามทำจิตใจให้ผ่องใส รวมทั้งมีความเจริญและมีความเย็นในจิตใจอยู่เป็นประจำอย่างต่อเนื่อง

การคิดพึ่งพาตนเองและพึ่งพาซึ่งกันและกันในการดำเนินกิจกรรมต่างๆ คือเมื่อมีปัญหาจากการดำเนินชีวิต ก็ให้ใช้สติปัญญาไตร่ตรองหาสาเหตุของปัญหาและแก้ไขไป ตามเหตุและปัจจัย ด้วยความสามารถและศักยภาพที่ตนเองมีอยู่ ก่อนที่จะคิดพึ่งผู้อื่น และมีการปรึกษาหารือ ถ้อย ที่ถ้อยอาศัย ช่วยเหลือซึ่งกันและกันในชุมชน เป็นต้น

การใช้ชีวิตอย่างพอเพียง รู้จักลดกิเลสและลดความต้องการของตนเองลง เพื่อให้เหลือแรงและเวลาในการพัฒนาคุณภาพชีวิต ตลอดจนทำประโยชน์ให้แก่ส่วนรวมได้มากขึ้น

จากความหมายที่ได้กล่าวมาทั้งหมดสรุปได้ดังนี้ เศรษฐกิจพอเพียง หมายถึง หลักปรัชญาเศรษฐกิจที่เป็นพระราชดำริของพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวฯ ได้พระราชทานให้พสกนิกรของท่านเป็นแนวในการปฏิบัติในการดำเนินชีวิตให้มีพอยู่ พอกิน พอใช้ โดยยึดหลักการพึ่งตนเอง ดำรงชีวิตที่อยู่บนพื้นฐานของทางสายกลาง การมีเหตุผล และการมีภูมิคุ้มกันในตนเองด้วย

กิจกรรมเศรษฐกิจพอเพียงในสถานศึกษา

ทิศนา แคมมณี (2550 : คำนำ) กล่าวว่า การปลูกฝังค่านิยมเศรษฐกิจพอเพียงในการสอนนักเรียนในระดับการศึกษาปฐมวัย และระดับประถมศึกษา ให้เกิดความตระหนักในความสำคัญและคุณค่าของค่านิยมสำคัญ 4 ค่านิยมหลัก คือ ค่านิยมการพึ่งตนเอง ค่านิยมการรู้จักพอ หรือการรู้จักประมาณตน ค่านิยมการแสวงหาความรู้และใช้ความรู้ในการทำงาน และค่านิยมของการมีความสามัคคีและการเห็นแก่ประโยชน์ส่วนรวมค่านิยมทั้ง 4 นี้เป็นส่วนหนึ่งของค่านิยมที่

ทิสนา แคมมณี วิเคราะห์จากทฤษฎีใหม่ขององค์พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว เป็นค่านิยมที่แฝงอยู่ในแนวคิดเศรษฐกิจพอเพียง ซึ่งหากบุคคลนำไปใช้ในการดำรงชีวิตโดยทั่วกันแล้ว จะช่วยให้ชีวิตเป็นไปอย่างพอเพียงและสงบสุข (ทิสนา แคมมณี, 2550 : 18-20) ซึ่งทฤษฎีใหม่แม้เป็นทฤษฎีทางเกษตรกรรมที่มุ่งช่วยเหลือเกษตรกรรายย่อยให้สามารถพึ่งตนเองในการประกอบอาชีพอย่างได้ผลพอเพียงที่จะเลี้ยงตัวรอดได้ในระดับประหยัดเป็นอย่างน้อย แต่เนื่องทฤษฎีนี้มีแนวคิดอันเป็นแก่นสำคัญในการดำรงชีวิตของมนุษย์แฝงอยู่จำนวนมาก ทฤษฎีนี้จึงมีศักยภาพที่สามารถนำมาประยุกต์ใช้ในศาสตร์หรือสาขาวิชาการแขนงอื่น ๆ นอกจากเกษตรกรรมได้ ทิสนา แคมมณีจึงได้วิเคราะห์หาแนวคิดต่าง ๆ ที่แฝงอยู่ในทฤษฎีใหม่และพบว่าแนวคิดหลักที่สำคัญๆ 7 ประการ ได้แก่

1. แนวคิดเกี่ยวกับการพึ่งตนเอง
2. แนวคิดเกี่ยวกับความเป็นอิสระภาพ
3. แนวคิดเกี่ยวกับการบริหารจัดการ
4. แนวคิดเกี่ยวกับการทำงานและการแสวงหาความรู้
5. แนวคิดเกี่ยวกับการพัฒนาตนเอง
6. แนวคิดเกี่ยวกับการมีส่วนร่วม
7. แนวคิดเกี่ยวกับการประยุกต์ใช้ทฤษฎี

และได้นำแนวคิดทั้ง 7 ประการมาประกอบกันเป็นกระบวนการพึ่งตนเองเพื่อการพัฒนาที่มีองค์ประกอบสำคัญ 4 ประการ ดังนี้

1. การพึ่งตนเอง คือการที่บุคคลมีความรับผิดชอบในตนเอง รู้จักพึ่งตนเอง แก้ปัญหาด้วยตนเอง โดยไม่คอยแต่จะให้คนอื่นช่วย หรือคอยแต่จะรับความช่วยเหลือของผู้อื่น

2. การทำงานและการแก้ปัญหา คือการลงมือปฏิบัติหรือกระทำการต่างๆ ให้ประสบผลสำเร็จตามที่มุ่งหวัง ซึ่งจำเป็นต้องอาศัยคุณสมบัติที่จำเป็นต่างๆ เช่น ความขยัน อดทน ไม่ท้อถอย รวมทั้งทักษะการบริหารจัดการ การต่อสู้กับอุปสรรคต่างๆ และการแก้ปัญหาที่เกิดขึ้น นอกจากนั้นเมื่องานที่สามารถขยายไปสู่การรวมกลุ่ม ก็จำเป็นต้องมีทักษะการทำงานร่วมกันด้วย

3. การแสวงหาความรู้เพื่อใช้ในการทำงาน คือ การศึกษาหาความรู้ที่จำเป็นต่อการทำงานและการจากแหล่งความรู้ต่างๆ ซึ่งอาจเป็นบุคคล เอกสาร หรืออื่นๆ การทำงานโดยปราศจากความรู้หรือการมีความรู้แต่ไม่ลงมือทำ ย่อมไม่ให้เกิดผลเช่นเดียวกัน คือการไม่ประสบความสำเร็จ ผู้ที่จะประสบความสำเร็จเกิดความก้าวหน้าในชีวิตการทำงาน ต้องอาศัยทั้งความรู้และการปฏิบัติควบคู่กันไป

4. การพัฒนาตนเองและคุณภาพชีวิต คือ การหมั่นปรับปรุงตนเองและสิ่งตนเอง กระทำให้ได้ผลดียิ่งขึ้น ซึ่งต้องอาศัยการรู้จักประเมินตนเอง ประเมินผลงาน ประเมินวิธีการทำงาน

และการแสวงหาความรู้เพิ่มเติมมาใช้ในการปรับปรุงข้อบกพร่อง ซึ่งจะส่งผลให้การทำงานครั้งต่อไปได้ผลดีขึ้น และชีวิตก็จะพัฒนาก้าวหน้าไปเรื่อยๆ

ในการที่จะหาวิธีการปลูกฝังค่านิยมเศรษฐกิจพอเพียงให้แก่เด็กปฐมวัยและประถมศึกษา ซึ่งวิธีการที่น่าจะดีที่สุดในการปลูกฝังก็คือ การที่ผู้ใหญ่ทำตนเป็นแบบอย่างที่ดีให้กับเด็ก และมีสิ่งแวดล้อมที่เอื้ออำนวยให้เด็ก อย่างไรก็ตาม การคาดหวังที่จะให้เด็กได้รับสิ่งเราที่ดีดังกล่าว คงไม่สามารถเป็นไปได้เพิ่มเติมที่ เพราะสังคมปัจจุบันมีแบบอย่างดังกล่าวน้อยลงไปเรื่อยๆ ดังนั้น จึงจำเป็นที่ต้องนำกระบวนการทางการศึกษาเข้าไปช่วย คือหลักการเรียนรู้ด้านจิตพิสัย (Affective domain) ของบลูม (Bloom, 1956) เป็นแนวคิดหนึ่งที่มีศักยภาพในการที่จะช่วยให้ผู้เรียนเกิดความรู้ ความเข้าใจและตระหนักในคุณค่าของค่านิยมที่ต้องการปลูกฝัง

ปรียานุช พิบูลสรารุช (2550 :1) กล่าวถึงการจัดกิจกรรมเศรษฐกิจพอเพียงในสถานศึกษาไว้ ดังนี้

1. กิจกรรมเศรษฐกิจพอเพียงในด้านเศรษฐกิจ

1.1 รู้จักการใช้จ่ายของตนเองมีหลักปฏิบัติ คือ ใช้จ่ายอย่างมีเหตุมีผลใช้จ่ายอย่างพอประมาณ และใช้จ่ายเท่าที่จำเป็น บนที่กบัญชีรายรับและรายจ่าย วิเคราะห์บัญชีรายรับและรายจ่ายและเปลี่ยนประสบการณ์ และปรับเปลี่ยนพฤติกรรมการบริโภคเพื่อลดรายจ่ายที่ฟุ่มเฟือย เป็นต้น

1.2 รู้จักออมเงิน ระบบสหกรณ์ กิจกรรมออมวันละหนึ่งบาท สัปดาห์การออม จัดตั้งกลุ่มสหกรณ์ จัดตั้งกองทุนสวัสดิการชุมชน เป็นต้น

2. กิจกรรมเศรษฐกิจพอเพียงในด้านสังคม และพุทธศาสนา

2.1 รู้จักช่วยเหลือสังคม หรือชุมชนด้วยวิธีการปลูกจิตสำนึกสาธารณะ การปลูกฝังความสามัคคี ปลูกฝังความเสียสละ และเผยแพร่องค์ความรู้เศรษฐกิจพอเพียง คือ พัฒนาความรู้คู่คุณธรรมผ่านกิจกรรมลดละเลิก อบายมุข จัดกิจกรรมช่วยเหลือผู้ด้อยโอกาสจัดค่ายพัฒนาเยาวชน จัดตั้งศูนย์เรียนรู้ภายในชุมชน เป็นต้น

2.2 ส่งเสริมพระพุทธศาสนาด้วยการปลูกจิตสำนึกความรักชาติตระหนักถึงคุณค่าของพระพุทธศาสนา และจงรักภักดีต่อพระมหากษัตริย์ คือ ให้ความสำคัญกับการรักษาศีล หรือสวดมนต์เป็นประจำ ส่งเสริมการฝึกอบรมสมาธิ ภาวนา พัฒนาภูมิปัญญาท้องถิ่น รณรงค์การใช้สินค้าไทย

3. กิจกรรมเศรษฐกิจพอเพียงในด้านสิ่งแวดล้อม และอนุรักษ์วัฒนธรรมไทย

3.1 สร้างสมดุลของทรัพยากรธรรมชาติ ด้วยการปลูกจิตสำนึกรักษ์สิ่งแวดล้อม ฟื้นฟูแหล่งเสื่อมโทรมในท้องถิ่น ฟื้นฟูและอนุรักษ์ทรัพยากรในท้องถิ่น ดูแลสถานที่ท่องเที่ยวใน

ท้องถิ่น พัฒนาความรู้เกี่ยวกับดิน น้ำ ป่า เพื่อรักษาโครงการชีวิวิถี จัดอบรมการอนุรักษ์
ทรัพยากรธรรมชาติ

3.2 สืบสานวัฒนธรรมไทย ด้วยการสร้างจิตสำนึกอนุรักษ์ไทย รักบ้านเกิด
อนุรักษ์และฟื้นฟู อาหารประจำท้องถิ่น คนตรีไทย และเพลงไทย วัตถุโบราณ และโบราณสถาน
กิจกรรมการปลูกฝังมารยาทไทย ส่งเสริมอาหารและการใช้ภาษาประจำท้องถิ่น ทำนุบำรุง
โบราณวัตถุและโบราณสถาน สรุปได้ว่า กิจกรรมเศรษฐกิจพอเพียงได้ถูกนำมาบูรณาการกับกลุ่ม
สาระเป็นการฝึกให้เด็กรู้จักประยุกต์ใช้หลักความพอเพียงในกิจกรรมเศรษฐกิจพอเพียงในด้าน
เศรษฐกิจ ด้านสังคมและพระพุทธศาสนา ด้านสิ่งแวดล้อม และอนุรักษ์วัฒนธรรมไทย ให้สามารถ
วิเคราะห์ วางแผน และจัดทำบัญชีรายรับ – รายจ่ายของตนเอง และครอบครัวอย่างมีประสิทธิภาพ มี
ส่วนร่วมในการสร้างความพอเพียง ระดับ โรงเรียนและชุมชนใกล้ตัว มีส่วนร่วมในการดูแล
ทรัพยากรต่างๆทั้งด้านวัตถุ สิ่งแวดล้อม ภูมิปัญญา วัฒนธรรม และรวบรวมองค์ความรู้ต่างๆเป็น
ข้อมูลในการเรียนรู้วิถีชีวิตของชุมชน และเห็นคุณค่าการใช้ชีวิตอย่างพอเพียง

4. ความสำคัญของเศรษฐกิจพอเพียง

ความสำคัญของเศรษฐกิจพอเพียง ตามพระราชดำรัสเกี่ยวกับปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง
คำว่าเศรษฐกิจพอเพียงนี้ไม่ได้หมายถึงการมีพอสำหรับใช้เองเท่านั้น แต่มีความหมายว่าปฏิบัติให้
พอมีพอกิน แปลว่าเศรษฐกิจพอเพียง ถ้าแต่ละคนพอมีกินก็ใช้ได้ ยิ่งถ้าทั้งประเทศพอมีพอกินก็ยิ่งดี
และประเทศไทย ใช้ปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงเพื่อที่จะให้ทุกคนมีกินมีอยู่ ไม่ฟุ่มเฟือย ไม่หรูหราก็ได้
แต่ว่าพอทำให้มีความสุข คนเราถ้าพอในความต้องการ มีความโลภน้อยเมื่อมีความคิดว่าทำอะไรต้อง
พอเพียงพอประมาณ ไม่สุดโต่ง ไม่โลภอย่างมาก คนเราก็อยู่เป็นสุข พอเพียงนี้อาจจะมีมาก อาจจะมี
ของหรูหราก็ได้ แต่ว่าต้องไม่ไปเบียดเบียนคนอื่น ต้องให้พอประมาณตามอัตภาพ พูดจาก็พอเพียง
ทำอะไรก็พอเพียง ปฏิบัติตนก็พอเพียง ความพอประมาณและความมีเหตุผล เป็นวิถีแห่งการดำรงชีพ
ที่สมบูรณ์ สานติสุข โดยมีธรรมะเป็นเครื่องกำกับใจตน ดำรงชีวิตอย่างประหยัด พออยู่พอกิน ไม่
ฟุ่มเฟือย ไม่หรูหรา ไม่โลภ ซื่อตรง สามารถอยู่ได้ด้วยตนเอง ไม่เบียดเบียนแก่งแย่งผู้อื่น เป็นเสมือน
รากฐานของชีวิต และรากฐานความมั่นคงของแผ่นดินที่จะต้องยึดเส้นทางสายกลางของความพอดี

5 ประการ

1. ความพอดีด้านจิตใจ คือ เข้มแข็ง สามารถพึ่งตนเองได้ มีจิตสำนึกที่ดี เอื้ออาทร
ประนีประนอม นึกถึงผลประโยชน์ส่วนรวม
2. ความพอดีด้านสังคม คือ มีความช่วยเหลือเกื้อกูลกัน สร้างความเข้มแข็งให้แก่
ชุมชน รู้จักคนใกล้ข้าง และที่สำคัญมีกระบวนการเรียนรู้ที่เกิดจากรากฐานรากที่มั่นคงและแข็งแรง

3. ความพอดีด้านทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม รู้จักใช้และจัดการอย่างฉลาด และรอบคอบเพื่อให้เกิดความยั่งยืนสูงสุด และที่สำคัญใช้ทรัพยากรที่มีอยู่ในประเทศ เพื่อพัฒนาประเทศให้มั่นคงอยู่เป็นขั้นเป็นตอนไป

4. ความพอดีด้านเทคโนโลยี รู้จักเทคโนโลยีที่เหมาะสมสอดคล้องกับความต้องการ และควรพัฒนาเทคโนโลยีจากภูมิปัญญาชาวบ้านของเราเอง และสอดคล้องเป็นประโยชน์ต่อสภาพแวดล้อมของเราเอง

5. ความพอดีด้านเศรษฐกิจ คือ การเพิ่มรายได้ ลดรายจ่าย ดำรงชีวิตอย่างพอควร พออยู่ พอกินสมควรตามอัตภาพและฐานะของตนเอง

3. หลักธรรมทางพระพุทธศาสนากับหลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง

จากคำว่า เศรษฐกิจพอเพียง หมายถึง เศรษฐกิจที่พึ่งตนเองได้ เน้นการผลิตและการบริโภคแบบพออยู่พอกินเป็นหลัก ซึ่งไม่ได้เน้นกำไรสุทธิหรือความร่ำรวยเป็นเป้าหมายสูงสุด เป็นระบบเศรษฐกิจที่พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวรัชกาลปัจจุบันทรงดำริขึ้นมาเพื่อแสวงหาทางออกจากวิกฤติเศรษฐกิจให้กับสังคมไทย ปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงคือ การที่พึ่งตนเองได้

เศรษฐกิจพอเพียงนี้เน้นให้คนในชุมชนพัฒนาขีดความสามารถในการผลิตและบริโภคอย่างพอเพียงจนไปถึงขั้นการแปรรูปอุตสาหกรรมครัวเรือน สร้างอาชีพและเสริมทักษะทางวิชาการที่หลากหลายให้ชุมชนดำรงอยู่ได้ด้วยการยึดหลักแห่งความถูกต้องดีงาม มีความเอื้อเฟื้อเผื่อแผ่ และช่วยเหลือซึ่งกันและกัน เป็นต้น

วัตถุประสงค์หรือเป้าหมายหลักของเศรษฐกิจพอเพียงก็คือ ความสงบสุขของผู้คนในสังคม ประชาชนมีกินมีใช้อย่างเพียงพอแก่ความต้องการ ที่สำคัญต้องไม่ทำตนและผู้อื่นเดือดร้อน ซึ่งสอดคล้องกับหลักธรรมคำสอนทางพระพุทธศาสนาหลายประการ ดังนี้

1. หลักธรรมพึ่งพาตนเอง (อิตตา หิ อิต โน นาโต)
2. หลักธรรมความรู้จักพอประมาณ (อิตถัญญตา)
3. หลักธรรมเรื่องราวความสันโดษ (สันตญฐิปรมังระนัง)
4. หลักธรรมความเป็นผู้รู้จักใช้เหตุผลในการดำเนินชีวิต (ธัมมัญญตา อิตถัญญตา)
5. หลักธรรมเรื่องทางสายกลาง หรือความพอดี (มัชฌิมปฏิปทา)
6. หลักธรรมเรื่องความไม่โลภมาก (อโลภ)

กล่าวโดยสรุปแล้ว เศรษฐกิจพอเพียงเป็นหลักเศรษฐกิจที่สอดคล้องหลักธรรมในพระพุทธศาสนาหรือกล่าวอีกนัยหนึ่งก็คือ หลักเศรษฐศาสตร์ตามแนวพระพุทธที่มุ่งให้มนุษย์จำกัดความอยาก หรือความต้องการของตนเอง (<http://www.br.ac.th/elearning/spcial/jitraporn/Buddhism>)

นอกจากหลักธรรมที่กล่าวมาแล้วยังมีหลักธรรมที่สอดคล้องกับความพอเพียงตามหลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง คือ หลักสัปปริสธรรม 7 ซึ่งหลักธรรมสัปปริสธรรม 7 หมายถึง ธรรมที่ทำให้คนเป็นสัจบุรุษหรือ เป็นคนดี มีคุณธรรม เป็นคนเก่ง มี 7 ประการ ด้วยกัน คือ

1. ชัมมัญญู รู้จักเหตุ

ชัมมัญญู รู้จักเหตุ คือ รู้หลักความจริง รู้หลักการ รู้หลักเกณฑ์ รู้กฎเกณฑ์แห่งเหตุผล และรู้หลักการที่จะทำให้เกิดผล เช่น เห็นเหตุการณ์อะไรก็ตามแต่ก็จะรู้ว่าเกิดจากเหตุอะไร เช่น ทำไมฝนจึงตก สาเหตุมาจากอะไร และผลจะเป็นอย่างไร รู้ว่าจะต้องกระทำเหตุแบบนี้ จึงจะให้เกิดผลที่ต้องการนั้นๆ เป็นต้น

2. อัตถัญญู รู้จักผล

อัตถัญญู รู้จักผลรู้ ความหมาย รู้ความมุ่งหมาย รู้ประโยชน์ที่ประสงค์ คือรู้จักผลที่จะเกิดขึ้นสืบเนื่องจากการกระทำ ซึ่งสามารถก่อให้เกิดประโยชน์เกิดผลได้จริง

3. อัตถัญญู รู้จักตน

อัตถัญญู รู้จักตน เป็นผู้รู้จักตนคือ รู้จักตัวตนของเราเอง ว่าโดยฐานะ ภาวะ เพศ กำลัง ความรู้ ความสามารถ ความถนัด และคุณธรรม สามารถประเมินตนเองได้ในหลักธรรม ดังนี้ ศรัทธา (ชอบ รักในงานอะไร) ศีล (วินัย) สุตะ(ความรู้) จาคะ (ความเสียสละ) ปัญญา (กระบวนการในการพัฒนาความรู้ที่มีอยู่) เป็นต้น แล้วประพฤติให้เหมาะสม และรู้ที่จะแก้ไขปรับปรุงต่อไป

4. มัตถัญญู รู้จักประมาณ

มัตถัญญู เป็นผู้รู้จักประมาณ คือ ความพอดี เช่น ภิกษุรู้จักประมาณในการรับและบริโภคปัจจัยสี่ คฤหัสถ์รู้จักประมาณในการใช้จ่าย โภคทรัพย์ พระมหากษัตริย์รู้จักประมาณ ในการลงทัณฑ์อาชญาและในการเก็บภาษี เป็นต้น

5. กาลัญญู รู้จักกาล

กาลัญญู เป็นผู้รู้จักกาลคือ รู้กาลเวลาอันเหมาะสม และระยะเวลาที่จะต้องใช้ในการประกอบกิจ กระทำหน้าที่การงาน เช่น แบ่งเวลา ทำให้ถูกจังหวะ ให้ตรงเวลา ให้เป็นเวลา ให้ทันเวลา ให้พอเวลา ให้เหมาะสมเวลา เป็นต้น

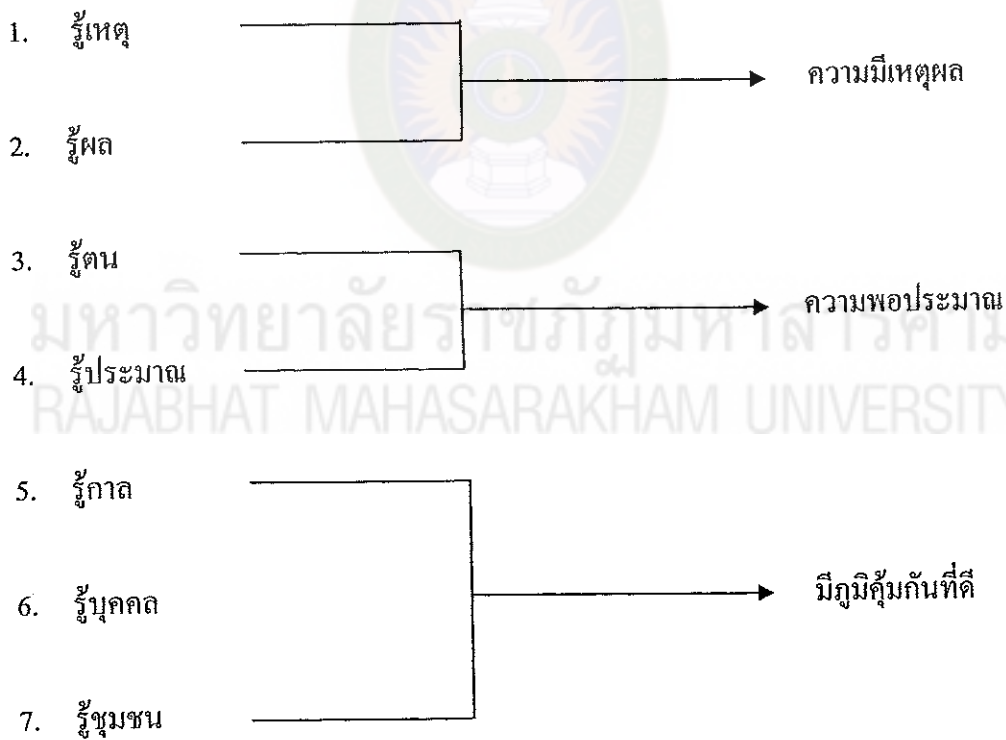
6. ปริสัจญู รู้จักบริษัท

ปริสัจญู เป็นผู้รู้จักบริษัท คือ รู้จักชุมชน และรู้จักที่ประชุม รู้กิจที่ประพฤติดต่อกัน ชุมชนนั้นๆ ว่า ชุมชนนี้เมื่อเข้าไปหา จะต้องทำกิจอย่างนี้ จะต้องพูดอย่างนี้ ชุมชนนี้ควรสงเคราะห์อย่างนี้ เป็นต้น

7. ปุคคลปโรปรัชญา รู้จักเลือกคบคน

ปุคคลปโรปรัชญา หรือ ปุคคลัญญาตา เป็นผู้รู้จักบุคคล คือ ความแตกต่างแห่งบุคคล ว่า โดยอรรถาศัย ความสามารถ และคุณธรรม เป็นต้น ใครๆ ยิงหรือหย่อนอย่างไร และรู้ที่จะปฏิบัติต่อบุคคลนั้นๆ ด้วยดี ว่าควรจะคบหรือไม่ จะให้จะตำหนิ ยกย่อง และแนะนำสั่งสอนอย่างไร เป็นต้น

จะเห็นความสอดคล้องของหลักปรัศธรรม 7 กับหลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง สามารถจัดได้ดังนี้ เป็นผู้รู้จักเหตุ (ธัมมัญญา) เป็นผู้รู้จักผล (อัตถัญญา) ตรงกับหลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงคือความมีเหตุผล เป็นผู้รู้จักตน (อัตตัญญา) เป็นผู้รู้จักประมาณ (มัตตัญญา) ตรงกับหลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงคือความพอประมาณ เป็นผู้รู้จักกาล (กาลัญญา) เป็นผู้รู้จักชุมชน (ปริสัญญา) เป็นผู้รู้จักบุคคล (ปุคคลัญญา หรือ ปุคคลปโรปรัชญา) ตรงกับหลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง คือ มีภูมิคุ้มกันที่ดี

แผนภาพที่ 2 แนวทางการวิเคราะห์ความพอเพียงกับหลักสัปปริศธรรม 7
 (ที่มา : <http://w.w.w.sufficiencyeconomy.org>)

จากหลักของความพอดีดังกล่าว การดำรงชีวิตตามแนวพระราชดำริฯ จึงสามารถกระทำ
ได้โดยมีแนวทางปฏิบัติต่างๆ อันจะนำมาซึ่งความสุข สงบแก่ตนเองและผู้อื่น รวมถึงความมั่นคงของ
ประเทศชาติ ดังนี้ ยึดความประหยัด ลดละความฟุ้งเฟ้อในการดำรงชีวิตอย่างจริงจัง ประกอบอาชีพ
ด้วยความถูกต้อง ซื่อสัตย์สุจริต ไม่แก่งแย่งชิงผลประโยชน์ซึ่งกันและกัน ไม่หยุดนิ่งที่จะหาทางให้
ชีวิตหลุดพ้นจากความทุกข์ยาก ขวนขวายใฝ่หาความรู้ให้เกิดมีรายได้เพิ่มพูนขึ้นจนถึงขั้นพอเพียงที่
จะสร้างตนเองให้มั่นคง มีความเป็นอยู่ที่ก้าวหน้าและไม่ต้องเบียดเบียนผู้อื่น ไม่ก่อความชั่วให้เป็น
เครื่องทำลายตนเอง และผู้อื่นก่อความดีอยู่เสมอ พร้อมทั้งรักษาและเพิ่มพูนความดีที่มีอยู่ในห้วงอกงาม
สมบูรณ์ขึ้น โดยเศรษฐกิจพอเพียงจะสำเร็จได้ด้วย ความพอดีของตน (สำนักเกษตรจังหวัดชัยนาท.
http://chainat.doae.go.wed.news/chainat_news/news%208_49/For_Sake.htm.2550)

ในกระแส “พระราชดำริ” นับครั้งไม่ถ้วนเหล่าทวยราษฎร์ยังสามารถน้อมนำไปปฏิบัติ
ได้เสมอไม่มีล้มสลาย และโดยเฉพาะในเรื่องราวของ “เศรษฐกิจพอเพียง” ที่พระองค์ทรง
พระราชทานไว้ เมื่อครั้งที่บ้านเมืองประสบภาวะวิกฤติทางเศรษฐกิจ ปี 2540 ก็ยังเป็นสิ่งที่ยังพุดกัน
อยู่เสมอ และได้ນ้อมนำไปประยุกต์ใช้ในการปฏิบัติทุกหน่วยงาน

ในด้านการศึกษาก็เช่นเดียวกัน นโยบายของรัฐบาลปัจจุบัน ก็ได้มุ่งสร้างความตระหนัก
สำนึกในเศรษฐกิจพอเพียงทั้งระดับบุคคล หน่วยงาน ตามลำดับ มากไปกว่านั้นก็ให้การศึกษา
เสริมสร้างความเข้าใจ การเข้าถึง และการนำสู่การปฏิบัติได้ของผู้คนในประเทศชาติด้วย (วารสาร
ครุศาสตร์ : บรรณาธิการ)

การมีคุณภาพชีวิตที่ดีนั้นต้องอาศัยคุณสมบัติต่างๆ เช่น การรู้จักฟังตนเอง การรู้จักอยู่
อย่างพอเพียง การทำงานด้วยความขยัน อดทน ไม่ท้อถอย การมีทักษะการบริหารจัดการ การต่อสู้กับ
อุปสรรค การรู้จักแก้ปัญหา การรู้จักแสวงหาความรู้ การรู้จักนำความรู้มาประยุกต์ใช้ในการทำงาน
การรู้จักรวมกลุ่ม การทำงานร่วมกัน การอยู่ร่วมกันอย่างเกื้อกูล และรู้จักพัฒนาตนเอง เป็นต้น
คุณสมบัติเหล่านี้หากมีอยู่ในตัวผู้ใดแล้วย่อมทำให้ผู้นั้นเจริญรุ่งเรือง ซึ่งคุณสมบัติดังกล่าวแม้จะฟัง
เหมือนเป็นเรื่องธรรมดา แต่คงไม่มีใครปฏิเสธว่าเป็นเรื่องที่ไม่จำเป็น หรือเป็นเรื่องง่ายๆ ที่จะทำให้
เกิดขึ้นได้ เพราะสิ่งที่ปรากฏอยู่ในปัจจุบันเป็นหลักฐานประจักษ์ชัดอยู่แล้วว่าเรามีคนที่ขาด
คุณสมบัติเหล่านี้ในสังคมเป็นจำนวนมาก เช่น คนเกียจคร้าน ชอบเลี้ยงงาน คนไม่อดทน ขอมแพ้ง่าย
ง่าย ชอบสบาย ชอบรวยทางลัด คนเห่อ ทะเยอทะยาน พวกวัตถุนิยม เห็นใครมีอะไรก็ต้องมีบ้าง
โดยไม่รู้จักประมาณตน เป็นต้น (ทิสนา เขมณี. 2550 : 20) ดังนั้น ผู้วิจัยจึงสนใจที่จะพัฒนาตัว
บ่งชี้คุณลักษณะอันพึงประสงค์ด้านอยู่อย่างพอเพียงเพื่อจะได้ตัวบ่งชี้ที่มีความเหมาะสมและเป็นไป
ได้ไปใช้ในการประเมินคุณลักษณะอันพึงประสงค์ด้านอยู่อย่างพอเพียง

4. แนวคิด ทฤษฎีเกี่ยวกับการพัฒนาตัวบ่งชี้

ความหมายของตัวบ่งชี้

ได้มีนักการศึกษาหลายท่านได้ให้ความหมายของตัวบ่งชี้ไว้หลายท่านดังนี้

ดวงดาว แซ่โจ้ว (2549 : 13) ได้ให้ความหมายของตัวบ่งชี้ไว้ดังนี้ ตัวบ่งชี้ (Indicator) หมายถึง สารสนเทศ หรือค่าที่บ่งบอกถึงลักษณะหรือปริมาณของสิ่งที่ต้องการศึกษา ณ ช่วงเวลาใดเวลาหนึ่ง ได้อย่างแม่นยำไม่มากก็น้อย และมีความชัดเจนเพียงพอที่จะใช้ในการเปรียบเทียบกับเกณฑ์เพื่อประเมินเกี่ยวกับสิ่งที่ต้องการศึกษาได้

ภัทรพร ประสงค์สุข (2547 : 31) ได้ให้ความหมายของตัวบ่งชี้ไว้ดังนี้ ตัวบ่งชี้ เป็น สารสนเทศหรือค่าที่สังเกต ได้เชิงปริมาณหรือเป็นสารสนเทศเชิงคุณภาพ ซึ่งใช้บ่งบอกสถานะของ สิ่งที่มีจุด หรือสะท้อนลักษณะรวมอุปสรรคของการดำเนินงานอย่างกว้างๆ ในช่วงเวลาใดเวลาหนึ่ง

ดวงดาว แซ่โจ้ว (2549 : 13 ; อ้างอิงมาจาก อาทิตยา ดวงมณี. 2540 : 13) ได้ให้ความหมายของตัวบ่งชี้ ดังนี้ ตัวบ่งชี้ หมายถึง สารสนเทศที่บ่งบอกสถานะหรือสภาพการณ์ใน ลักษณะใดลักษณะหนึ่งที่เราสงสัย ซึ่งสารสนเทศดังกล่าวอาจอยู่ในรูปของข้อความ ตัวประกอบ ตัวแปร หรือค่าที่สังเกต ได้เป็นตัวเลข โดยลักษณะดังกล่าวเป็นการนำข้อมูล ตัวแปร ข้อเท็จจริงมา สัมพันธ์กันเพื่อให้เกิดค่าหรือคุณค่าที่สามารถชี้ให้เห็นลักษณะสภาพการดำเนินงาน หรือผลการดำเนินงานนั้นๆ ในช่วงเวลาใด เวลาหนึ่ง เมื่อเทียบกับเกณฑ์ที่ตั้งไว้

พิมผกา ธรรมสิทธิ์ (2552 : 14) ได้กล่าวถึงตัวบ่งชี้ไว้ดังนี้ ตัวบ่งชี้ น่าจะเป็นตัวที่ให้ความหมายที่สำคัญอย่างน้อย 2 ประการ คือ

1. ต้องกำหนดเป็นปริมาณ หรือคิดเป็นตัวเลขได้ มิใช่เป็นการบรรยายข้อความและในการตีความหมายค่าตัวเลขของตัวบ่งชี้แต่ละตัวจะต้องนำมาเปรียบเทียบกับเกณฑ์ที่จัดทำไว้ มิฉะนั้นจะไม่สามารถบอกได้ว่าค่าตัวเลขนั้น สูงหรือต่ำ

2. ค่าของตัวบ่งชี้จะบอกความหมายในตัวเอง 2 ประการ คือ

- 2.1 ความหมายที่บ่งบอกโดยมีเงื่อนไขของเวลากำกับ กล่าวคือ ตัวบ่งชี้จะบ่งบอกเฉพาะในช่วงเวลาใดเวลาหนึ่ง ทั้งนี้ขึ้นอยู่กับตัวแปรหรือข้อมูลว่าจัดเก็บในช่วงใด ตัวบ่งชี้ อาจมีค่า 3 เดือน รอบปีการศึกษาหรือช่วง 5 ปีก็ได้ ขึ้นอยู่กับระยะเวลาที่จะนำข้อมูลมาใช้และการแปลความหมาย

- 2.2 ความหมายบ่งบอกโดยมีเงื่อนไขสถานที่กำกับ กล่าวคือ ค่าตัวบ่งชี้จะบอกความหมายเฉพาะในเขตพื้นที่ หรือ บริเวณ หรือส่วนใดส่วนหนึ่งของระบบที่ต้องการตรวจสอบ อาทิ ตัวบ่งชี้ด้านคุณภาพทางการศึกษาของประเทศ จังหวัด ภูมิภาคใด และระดับการศึกษาใด เป็นต้น ซึ่งขึ้นอยู่กับข้อมูลหรือตัวแปรที่ต้องการจัดเก็บนั่นเอง

ตัวบ่งชี้เป็นค่าที่สังเกตได้ซึ่งชี้ให้เห็นคุณลักษณะ สภาพการณ์ของสิ่งที่กำลังศึกษาเป็นองค์รวมอย่างกว้างๆ ในช่วงเวลาใดเวลาหนึ่งซึ่งมีลักษณะเชิงคุณภาพหรือปริมาณที่มีความชัดเจนเพียงพอที่จะนำไปใช้ประโยชน์ในการกำหนดนโยบาย วัตถุประสงค์ การวางแผนการดำเนินงาน และการกำกับดูแลเพื่อให้บรรลุเป้าหมายที่กำหนดไว้

ประยูร เจริญสุข (2553 : 8) ได้ให้ความหมายของตัวบ่งชี้ไว้ว่า ตัวบ่งชี้ หมายถึง สารสนเทศที่อยู่ในรูปของข้อความตัวประกอบ ตัวแปรหรือค่าที่สังเกตได้จากตัวเลขหรือข้อเท็จจริงมาสัมพันธ์กันเพื่อให้เกิดค่าหรือคุณค่าที่สามารถชี้ให้เห็นลักษณะของสภาพ การดำเนินงานหรือผลการดำเนินงานนั้น ๆ ในช่วงเวลาใดเวลาหนึ่ง

จากความหมายข้างต้นสามารถสรุปได้ว่า ตัวบ่งชี้เป็นสารสนเทศหรือค่าที่จะสังเกตได้เชิงปริมาณหรือเป็นสารสนเทศเชิงคุณภาพที่บ่งบอกสภาวะหรือสภาพการณ์ในลักษณะใดลักษณะหนึ่งที่เราสนใจ ซึ่งตัวแปรหรือค่าที่สังเกตได้อาจอยู่ในรูปของข้อความ ค่าตัวเลข ที่สามารถชี้ให้เห็นลักษณะของสภาพการดำเนินงานหรือผลการดำเนินงานนั้น ๆ

การพัฒนาตัวบ่งชี้

ศิริชัย กาญจนวาสี (2537 ; ย่างใน ประยูร เจริญสุข. 2553 : 8) ได้กล่าวถึงการพัฒนาตัวบ่งชี้มี 2 วิธี คือ

1. เป็นการจัดกลุ่มตัวแปรที่มีความสัมพันธ์กับสภาวะที่ต้องการแสดง โดยยึดหลักเหตุผลทางทฤษฎี แล้วดำเนินการจัดลำดับความสำคัญของตัวแปรเหล่านั้นตามหลักเกณฑ์เพื่อสังเคราะห์ตัวแปรขึ้นเป็นตัวบ่งชี้

2. เป็นการสร้างตัวบ่งชี้โดยอาศัยข้อมูลเชิงประจักษ์ที่นำมาวิเคราะห์ แล้วจัดกลุ่มตัวแปรโดยใช้หลักเกณฑ์ทางสถิติเป็นพื้นฐานในการสร้างตัวบ่งชี้ทางการศึกษา

คุณสมบัติของตัวบ่งชี้ที่ดี

ศิริชัย กาญจนวาสี (2545 หน้า 84-86 ; ย่างใน ดวงดาว แซ่โจ้ว. 2549 : 19-20) ได้กล่าวถึงคุณสมบัติของตัวบ่งชี้ที่ดีไว้หลายประการ ดังนี้

1. ความเที่ยงตรง (Validity) ตัวบ่งชี้ที่ดีต้องบ่งชี้ได้ตามคุณลักษณะที่ต้องการวัดอย่างถูกต้องแม่นยำ โดยมีความตรงประเด็น (Relevant) และมีความเป็นตัวแทน

2. ความเที่ยง (Reliability) ตัวบ่งชี้ที่ดีต้องบ่งชี้คุณลักษณะที่ต้องการวัดได้อย่างน่าเชื่อถือ คงเส้นคงวา โดยมีความเป็นปรนัย (Objectivity) และมีความคลาดเคลื่อนต่ำ (Minimum Error)

3. ความเป็นกลาง (Neutrality) ตัวบ่งชี้ที่ดีต้องบ่งชี้ด้วยความเป็นกลาง ปราศจากความลำเอียง (Bias)

4. ความไว (Sensitivity) ตัวบ่งชี้ที่ดีต้องมีความไวต่อคุณลักษณะที่มุ่งวัด สามารถแสดงความผันแปรหรือความแตกต่างระหว่างหน่วยวิเคราะห์ได้ชัดเจน โดยมีมาตรฐานและหน่วยวัดที่มีความละเอียดเพียงพอ

5. สะดวกในการนำไปใช้ (Practicality) ตัวบ่งชี้ที่ดีจะต้องสะดวกในการนำไปใช้ ใช้ได้ดีและใช้ได้ผล สามารถเก็บข้อมูลง่าย (Availability) และแปลความหมายง่าย (Interpretability)

ความสำคัญของตัวบ่งชี้

จากการใช้คำภาษาไทยอยู่หลายคำในความหมายเดียวกันกับคำว่า “ตัวบ่งชี้” โดยถอดความมาจากศัพท์ภาษาอังกฤษว่า A Indicator และ Index อย่างไรก็ตามความหมายดั้งเดิมของภาษานั้นคำว่า Indicator และ Index มีความหมายแตกต่างกันกล่าวคือ Index หมายถึง ตัวแปร หรือตัวแปรรวมที่ใช้แทนปริมาณของการเปลี่ยนแปลงของคุณลักษณะต่าง ๆ ซึ่งเป็น สารสนเทศในเชิงปริมาณเท่านั้น (A Variable or Composite of Variables Employed to Represent in Quantitative Form the Changes in a Trait) ส่วนลักษณะที่สำคัญของตัวบ่งชี้สรุปได้ 3 ประการดังนี้ (John stone. 1981 : 4, อ้างจาก แสงเพชร ทองไชย. 2552 : 73-74)

1. ตัวบ่งชี้เป็นสิ่งบอก / กำหนดเป็นเชิงปริมาณ หรือสามารถทำให้เป็นปริมาณได้โดยมิใช่เป็นการบรรยายข้อความ ในการตีความหมายค่าตัวเลขของตัวบ่งชี้แต่ละตัวจะต้องนำมาเปรียบเทียบกับเกณฑ์ที่สร้างขึ้น จึงจะสามารถบอกได้ว่าค่าตัวเลขที่ได้สูงหรือต่ำ มีความหมายเป็นอย่างไร และในการกำหนดเกณฑ์การแปลความหมายระบบตัวเลขของตัวบ่งชี้ที่สร้างขึ้นต้องมีความชัดเจน

2. ค่าตัวบ่งชี้เป็นค่าชั่วคราวไม่ถาวร มีการแปรผันตามเวลาและสถานที่ นั่นคือตัวบ่งชี้จะบ่งบอกความหมายโดยมีเงื่อนไขของเวลาและสถานที่กำกับ กล่าวคือ ตัวบ่งชี้บอกความหมายเฉพาะในช่วงเวลาใดเวลาหนึ่ง และเฉพาะเขตพื้นที่หรือบริเวณส่วนใดส่วนหนึ่งของระบบที่ต้องจะตรวจสอบ ตัวบ่งชี้อาจจะมีช่วงเวลาเป็นเดือนหรือปีก็ได้ เช่น ตัวบ่งชี้ในช่วงระยะ 3 เดือน หรือ ช่วงระยะ 5 ปี ของจังหวัด เขต ภูมิภาค หรือ ประเทศใดๆ ก็ได้ ทั้งนี้ขึ้นอยู่กับระยะเวลา และสถานที่ที่ใช้ในการเก็บรวบรวมข้อมูลในการจัดทำตัวบ่งชี้ขึ้น ๆ

3. ตัวบ่งชี้เป็นสิ่งที่บ่งบอกสถานะของสิ่งที่มุ่งวัดในลักษณะกว้าง ๆ หรือให้ภาพในเชิงสรุปทั่วไปมากกว่าที่จะเป็นภาพที่เฉพาะเจาะจงในรายละเอียดส่วนย่อย ตัวบ่งชี้ที่นำมาใช้ ในด้านสังคมศาสตร์ อาจไม่จำเป็นตัวบ่งชี้อย่างแม่นยำหรือเที่ยงตรงร้อยเปอร์เซ็นต์ ตัวบ่งชี้ที่ใช้วัดทางด้านสังคมศาสตร์เปรียบเสมือนการใช้กระดาษลิทมัสที่ใช้ทดสอบความเป็นกรดหรือด่างของสารละลาย ถ้าเป็นกรดกระดาษจะเปลี่ยนเป็นสีแดง และถ้าเป็นด่างจะเป็นสีเงิน แต่ถ้าจะวัดลักษณะความเป็นกรดที่แน่นอนจะต้องดำเนินการทดสอบทางเคมี โดยวัดค่า pH ดังนั้น ตัวบ่งชี้ทาง

สังคมศาสตร์จะช่วยชี้ให้เห็นสภาพหรือสถานการณ์ที่จะตรวจสอบได้กว้างๆ เช่นเดียวกับกระดาษ ลิตมัส อาจไม่จำเป็นต้องวัดให้ได้ค่าเที่ยงตรงแบบการวัดทางวิทยาศาสตร์

ประเภทของตัวบ่งชี้

1. ตัวบ่งชี้มีหลายประเภท ซึ่งในการแบ่งประเภทตัวบ่งชี้ทางการศึกษานั้น ได้มีการแบ่งประเภทของตัวบ่งชี้ทางการศึกษาหลายวิธีขึ้นอยู่กับวิธีและเกณฑ์ในการใช้จำแนกประเภท (จอห์น สโตน, 1981 ; อ้างใน พิมพ์ผกา ธรรมสิทธิ์, 2547 : 15-16) ได้แบ่งวิธีการจำแนกประเภทของตัวบ่งชี้ สามารถแบ่งได้เป็น 3 ชนิด ดังนี้

1.1 ตัวบ่งชี้ตัวแทน (Representative Indicators) เป็นตัวบ่งชี้ที่มีลักษณะง่ายที่สุด ซึ่งใช้ในการวิจัยการบริหารและการวางแผน โดยทำการเลือกตัวแปรเพียงตัวเดียวมาสะท้อนแง่มุมหนึ่งของระบบ เช่น ตัวบ่งชี้ตัวแทนตัวแปรทางการศึกษาในระบบการศึกษานิยมใช้กันมากที่สุด คือ อัตราการเข้าเรียน (Enrolment Ratio) ค่าร้อยละของผลิตภัณฑ์รวม (Percentage of the Cross National Product : GNP) ที่ใช้เพื่อการจัดการศึกษาบางครั้งก็ใช้ระดับการศึกษา (Level of Education) หรืออัตราการรู้หนังสือ (literacy Rate) ซึ่งในปัจจุบันการเลือกตัวแปรหนึ่งตัวใดให้เป็นตัวแทนของระบบ มักเป็นไปตามอำเภอใจ ไม่ค่อยได้ตัดสินใจให้ได้อย่างแท้จริง ทำให้เกิดความไม่มั่นใจในการนำผลการไปใช้เพื่อสรุปอ้างอิง การเลือกตัวแปรเพียงตัวเดียวให้ทำหน้าที่แทนเสมือนระบบทั้งระบบ มักจะไม่ใช่ที่ยอมรับของนักนโยบาย นักวางแผน นักบริหารหรือนักวิจัย เพราะระบบต่างๆมีความสลับซับซ้อนประกอบด้วยระบบย่อยๆและแง่มุมต่าง ๆ มาก ดังนั้นจะต้องระมัดระวังในการเลือกสรรตัวแปรซึ่งต้องมีเหตุผลที่ชัดเจนว่าเหตุใดจึงเลือกตัวแปรนี้โดยไม่เลือกตัวแปรอื่นต้องขจัดความลำเอียงและการจากเหตุผลให้หมดไป

1.2 ตัวบ่งชี้เดี่ยว (Disaggregative Indicator) ตัวบ่งชี้ประเภทนี้ได้นำข้อมูลมาแยกเป็นส่วนๆแทนที่จะใช้ตัวแปรใดตัวแปรหนึ่งอธิบายคุณลักษณะ หรือมีโน้ตส์หนึ่ง ต้องอาศัยคำนิยามของแต่ละตัวแปรเพื่อการอธิบายแต่ละส่วน หรือแต่ละองค์ประกอบของระบบ ซึ่งถ้านำมาใช้อธิบายเพียงบางส่วนก็จะเกิดปัญหาความไม่ถูกต้อง นอกจากนี้ตัวแปรแต่ละตัวจะต้องเป็นอิสระจากตัวแปรอื่นด้วย ดังนั้นตัวบ่งชี้เดี่ยวจึงมีความยุ่งยาก และมีความละเอียดในการจัดทำมาก บางครั้งอยู่ในรูปที่ไม่เหมาะสมและไม่ประหยัด อีกทั้งไม่ช่วยอธิบายคุณลักษณะ หรือระบบที่ต้องการศึกษาได้ถูกต้องมากนัก

1.3 ตัวบ่งชี้รวม (Composite Indicators) เป็นการรวมตัวบ่งชี้จำนวนหนึ่งที่เกี่ยวข้องเข้าด้วยกันค่าที่ได้ของตัวบ่งชี้ประเภทนี้จะเป็นค่าเฉลี่ยของตัวแปรที่นำมารวมกัน ซึ่งช่วยอธิบายลักษณะหรือสภาพที่ต้องการศึกษาได้เป็นอย่างดี ยอมรับในความสลับซับซ้อนของ

ระบบนั้นๆ ตามปกติในระบบหนึ่งๆมีแง่มุมที่เกี่ยวข้องไปด้วยกันในแต่ละแนวคิด มโนทัศน์ หรือความคิดรวบยอด ซึ่งต้องอธิบายด้วยวิธีการใช้ตัวแปรที่หลากหลาย (Multivariate) ซึ่งสรุปได้ว่าตัวแปรที่สัมพันธ์กันจำนวนหนึ่งรวมกันเข้าแล้ว สามารถอธิบายลักษณะหนึ่งของระบบ อย่างมีความถูกต้องได้ในระดับที่ค่อนข้างสูง ซึ่งมีนักวิชาการจำนวนมากยอมรับ ตัวบ่งชี้ซึ่งรวมมีความเชื่อมั่นได้มากกว่าตัวบ่งชี้ที่มาจากตัวแปรตัวหนึ่งตัวใดเพียงตัวเดียว

2. จำแนกประเภทตัวบ่งชี้โดยอาศัยทักษะเชิงระบบ โดยมักกำหนดตัวบ่งชี้เป็น 3 กลุ่มใหญ่ๆ ตามแนวคิดเชิงระบบ ซึ่งประกอบด้วยส่วนสำคัญ คือปัจจัย กระบวนการ และ ผลผลิต โดยที่ จอห์น สโตน (1981) ได้อธิบายลักษณะของตัวบ่งชี้ทั้ง 3 กลุ่มดังนี้

2.1 ตัวบ่งชี้กลุ่มปัจจัย (Input Indicators) ตัวบ่งชี้ประเภทนี้ชี้สภาพปัจจัยของระบบ ได้แก่ ด้านบุคลากร เงิน ทรัพยากรอื่นๆ เช่น วัสดุ อุปกรณ์ ฯลฯ ความต้องการหรือ ความประสงค์ที่มีต่อระบบตัวอย่าง เช่น อัตราการบรรจุใหม่ของครู อาจารย์ สักส่วนการมีส่วนร่วมทางการศึกษาของสตรี เลขดัชนีการลงทุนด้านการเงิน ทางการศึกษา

2.2 ตัวบ่งชี้กลุ่มกระบวนการ (Process Indicators) ตัวบ่งชี้ประเภทนี้ช่วยชี้ สภาพของผลผลิตที่ระบบได้ผลิตออกมา ซึ่งแสดงทั้งด้านปริมาณและระดับของผลผลิต ตัวอย่างตัวบ่งชี้กลุ่มผลผลิตของระบบการศึกษา ได้แก่ อัตราความสำเร็จการศึกษาในด้านต่างๆ อัตราการมีงานทำของผู้สำเร็จการศึกษาในระดับต่างๆ เป็นต้น

3. จำแนกตามการเปรียบเทียบในการแปลความหมาย ในกระบวนการสร้างตัวบ่งชี้ต้องมีการกำหนดนิยามและเกณฑ์ที่ใช้ ตลอดจนการแปลความหมาย ตัวบ่งชี้การศึกษา แบ่งตามฐานในการเปรียบเทียบเพื่อตีความ/แปลความหมายตัวบ่งชี้ได้เป็น 3 ประเภท

3.1 ตัวบ่งชี้อิงกลุ่ม (Norm-referenced Indicators) หมายถึงตัวบ่งชี้ที่มีการแปลความหมายเทียบกับกลุ่ม

3.2 ตัวบ่งชี้อิงเกณฑ์ (Criterion-referenced Indicators) หมายถึง ตัวบ่งชี้ที่มีการแปลความหมายเทียบกับเกณฑ์ที่กำหนดไว้

3.3 ตัวบ่งชี้อิงตน (Self-referenced Indicators) หมายถึง ตัวบ่งชี้ที่มีการแปลความหมายเทียบกับสภาพเดิม ณ จุด หรือช่วงเวลาที่แตกต่างกัน

4. จำแนกตามลักษณะ/สเกลการวัด แบ่งได้ดังนี้

4.1 ตัวบ่งชี้ที่มีค่าสมบูรณ์ (Absolute Measurement) เป็นตัวบ่งชี้ที่แสดงค่าเป็นจำนวนที่มีความสมบูรณ์ในตัวเอง ไม่มีการนำค่าไปเปรียบเทียบหรือสัมพันธ์กับค่าอื่นๆ เช่น จำนวนนักเรียนที่เรียนต่อในมัธยมศึกษาปีที่ 1 จำนวนตึกในโรงเรียน เป็นต้น

4.2 ตัวบ่งชี้ที่วัดเป็นค่าสัมพัทธ์ (Relative Measurement) เป็นตัวบ่งชี้ที่แสดงค่าที่มีการนำไปสัมพันธ์หรือเกี่ยวข้องกับค่าอื่นๆ เช่น สัดส่วนของนักเรียนที่เรียนต่อมัธยมศึกษาปีที่ 1 ร้อยละของนักเรียนที่อ่านออกเขียนได้

5. จำแนกตามช่วงเวลา แบ่งได้ดังนี้

5.1 ตัวบ่งชี้แสดงค่าในเวลาใดเวลาหนึ่ง (Measurement of Stocks) เป็นตัวบ่งชี้ที่ให้ค่าเป็นปริมาณที่แน่นอนในช่วงเวลาหนึ่ง

5.2 ตัวบ่งชี้แสดงการเปลี่ยนแปลงไปตามช่วงเวลา (Measurement of Flows) เป็นตัวบ่งชี้ที่สัมพันธ์กับอัตราการเปลี่ยนแปลงไปตามช่วงเวลา ข้อมูลอธิบายอัตราการเปลี่ยนแปลงในแต่ละช่วงเวลาถูกรายงานในรูปร้อยละต่อปี มีค่าเป็นบวกหรือลบก็ได้

6. จำแนกตามระดับการวัด แบ่งได้ ดังนี้

6.1 ตัวบ่งชี้ที่วัดลักษณะการกระจาย (Measurement of Overall Level) เป็นตัวบ่งชี้ที่วัดลักษณะสภาพรวมทุกระดับ อาจแสดงในรูปค่าเฉลี่ย ตัวบ่งชี้ในลักษณะนี้จะไม่เห็นการกระจาย การนำค่าที่ได้ไปเปรียบเทียบกับอาจได้ค่าสรุปที่ไม่ถูกต้อง

6.2 ตัวบ่งชี้ที่มีลักษณะการกระจาย (Measurement of Distribution) เป็นตัวบ่งชี้ที่วัดลักษณะการกระจายของข้อมูลในรูปของค่าเบี่ยงเบนมาตรฐานทำให้เห็นว่าคุณลักษณะที่วัดได้ในกลุ่มมีความคล้ายคลึงกันหรือแตกต่างกันมากน้อยเพียงใด

ในการวิจัยครั้งนี้ ผู้วิจัยเลือกใช้ตัวบ่งชี้ทางการศึกษาประเภท ตัวบ่งชี้รวม (Composite Indicators) ซึ่งเป็นการรวมตัวบ่งชี้ ที่เกี่ยวข้องเข้าด้วยกัน ค่าที่ได้ของตัวบ่งชี้ประเภทนี้จะเป็นค่าเฉลี่ยของตัวแปรที่นำมารวมกัน ซึ่งช่วยอธิบายลักษณะหรือสภาพที่ต้องการศึกษาได้เป็นอย่างดี

5. เทคนิคเดลฟาย

ประวัติความเป็นมาของเทคนิคเดลฟาย

เดลฟาย (Delphi) เป็นชื่อวิหารอันศักดิ์สิทธิ์สมัยกรีกโบราณ มีตำนานเล่าว่า เดิมวิหารแห่งนี้เป็นที่สิงสถิตของเทพธิดากาเอีย (Gaia) ที่มีมังกรชื่อ ไพธอส (Pythos) เป็นผู้คุ้มครอง ต่อมาเทพอพอลโล (Apollo) ฆ่ามังกรไพธอสและตั้งตนเป็นเจ้าของวิหารแทน เทพอพอลโลได้รับคำสั่งเรื่องความสง่างามและความสามารถในการทำนายเหตุการณ์ในอนาคต ทำให้วิหารเดลฟายเป็นศูนย์กลางของการทำนายและเป็นพิพิธภัณฑ์ทางศิลปะที่มีค่าเพราะผู้ที่มาขอคำทำนายจะนำผลงาน

ศิลปะที่เป็นเหตุการณ์สำคัญทางประวัติศาสตร์ของกรีกมาเป็นของขวัญ วิธีการทำนายอนาคตของเทพออดโลจะผ่านทางผู้หญิงชื่อพีเธีย (Pythia) โดยประกอบพิธีในห้องส่วนตัวภายในวิหารที่สร้างให้ควันสามารถทะลุได้ ควันจะเป็นตัวสื่อสารระหว่างเทพออดโลและพีเธีย เมื่อพีเธียได้รับควันจะอยู่ในอาการเนิ่นง นักบวช (Priest) จะเป็นผู้ทำหน้าที่ในการตีความคำพูดที่ทั้งสองเปล่งออกมาให้คนที่ไปขอคำทำนายได้เข้าใจ

จากตำนานคำว่า เดลฟาย จึงถูกนำมาใช้เป็นชื่อของเทคนิคการรวบรวมความคิดเห็นหรือการตัดสินใจเรื่องใดเรื่องหนึ่ง เกี่ยวกับเหตุการณ์หรือแนวโน้มที่จะเกิดขึ้นในอนาคตโดยอาศัยความคิดเห็นที่สอดคล้องต้องกันของผู้เชี่ยวชาญ ในการนำมาซึ่งข้อสรุปที่น่าเชื่อถือได้(ดวงดาว แซ่โจ้ว. 2549:20)

ความหมายของเทคนิคเดลฟาย

ภัทรพร ประสงค์สุข (2547 : 67) ได้ให้ความหมายของเทคนิคเดลฟายดังนี้ เทคนิคเดลฟาย หมายถึง กระบวนการหรือเครื่องมือใช้ในการตัดสินใจหรือลงข้อสรุปในเรื่องใดเรื่องหนึ่งอย่างเป็นระบบที่ปราศจากการเผชิญหน้าโดยตรงของกลุ่มผู้เชี่ยวชาญ โดยรวบรวมและสอบถามความคิดเห็นของผู้เชี่ยวชาญด้วยแบบสอบถาม เพื่อให้ได้มาซึ่งความคิดเห็นที่สอดคล้องกันถูกต้องและมีความเชื่อถือที่สุด

ดวงดาว แซ่โจ้ว (2549 : 21) ได้กล่าวถึงความหมายของเดลฟาย ว่า เทคนิคเดลฟายเป็นกระบวนการรวบรวมหรือเก็บข้อมูลที่เป็นความคิดเห็นหรือตัดสินใจในเรื่องใดเรื่องหนึ่งเกี่ยวกับอนาคตของกลุ่มผู้เชี่ยวชาญ ที่ยังมีความกระจัดกระจายให้สอดคล้องกันอย่างมีระบบ เพื่อให้เกิดความถูกต้อง น่าเชื่อถือมากที่สุด โดยสมาชิกในกลุ่มผู้เชี่ยวชาญไม่มีการพบปะกัน แต่เป็นการแสดงความคิดเห็นในรูปของการตอบแบบสอบถาม เพื่อป้องกันการเผชิญหน้าของกลุ่มผู้เชี่ยวชาญที่อาจมีความคิดเห็น ไม่สอดคล้องกันและยังช่วยให้ผู้เชี่ยวชาญแต่ละคนสามารถแสดงความคิดเห็นได้อย่างอิสระ และไม่ตกอยู่ภายใต้อิทธิพลทางความคิดของผู้อื่นหรือเสียงส่วนใหญ่

หนูไกร บุตตะวงษ์ (2549 : 41) ได้ให้ความหมายของเทคนิคเดลฟายไว้ดังนี้ เทคนิคเดลฟาย หมายถึง วิธีการรวบรวมและการประเมินความคิดเห็นของผู้เชี่ยวชาญที่มีต่อสิ่งใดสิ่งหนึ่งหรือเรื่องใดเรื่องหนึ่งเพื่อนำไปใช้ในกระบวนการตัดสินใจหรือสรุปในเรื่องใดเรื่องหนึ่งที่ควรจะเป็นในปัจจุบันและอนาคต โดยผู้เชี่ยวชาญแต่ละคนสามารถแสดงความคิดเห็นได้อย่างอิสระ

แสงเพชร ทองไชย (2552 : 87) ได้ให้ความหมายของเทคนิคเดลฟายไว้ดังนี้ เทคนิคเดลฟาย หมายถึง กระบวนการหรือเครื่องมือที่ใช้ในการตัดสินใจหรือลงข้อสรุปในเรื่องใดเรื่องหนึ่งอย่างเป็นระบบที่ปราศจากการเผชิญหน้าโดยตรงของผู้เชี่ยวชาญ โดยรวบรวมและสอบถาม

ความคิดเห็นของผู้เชี่ยวชาญด้วยแบบสอบถาม เพื่อให้ได้มาซึ่งความคิดเห็นที่สอดคล้องกัน ถูกต้อง และมีความเชื่อถือที่สุด

จากความหมายของเทคนิคเดลฟายที่ได้กล่าวมา สรุปได้ว่า เทคนิคเดลฟาย คือวิธีการ รวบรวมความคิดเห็นของผู้เชี่ยวชาญ โดยใช้แบบสอบถาม โดยที่ผู้เชี่ยวชาญไม่ได้มาพบกัน ทำให้ผู้เชี่ยวชาญมีอิสระในการแสดงความคิดเห็น

ลักษณะของเทคนิคเดลฟาย

เทคนิคเดลฟาย เป็นเทคนิควิธีที่นำความคิดเห็นของผู้เชี่ยวชาญเฉพาะที่มาใช้ประโยชน์ อย่างมีระบบโดยมีหลักการสำคัญ คือ รวบรวมความคิดเห็นที่กระจัดกระจายของกลุ่มผู้เชี่ยวชาญให้ มีความสอดคล้องเป็นอันหนึ่งอันเดียวกันอย่างมีระบบ ลักษณะของเทคนิคเดลฟายพอสรุปได้ดังนี้ (หนูไกร บุตตะวงษ์, 2549 : 41-42)

1. การวิจัยโดยใช้เทคนิคเดลฟาย เป็นการวิจัยที่อาศัยวิธีการระดมความคิดเห็น จากกลุ่มผู้เชี่ยวชาญในปัญหานั้นๆ
2. การวิจัยโดยใช้เทคนิคเดลฟาย เป็นการวิจัยที่เหมาะสมสำหรับการทำนายหรือ การพยากรณ์ หรือการวิเคราะห์ปรากฏการณ์ต่างๆ
3. กลุ่มผู้เชี่ยวชาญที่ได้รับเลือกให้เข้าร่วมในการวิจัยจะไม่ทราบว่าใครบ้างที่มีส่วน ออกความคิดเห็นซึ่งเป็นการจำกัดอิทธิพลของกลุ่มที่จะส่งผลต่อความคิดเห็นของผู้เชี่ยวชาญคนอื่นๆ และผู้เชี่ยวชาญแต่ละคนสามารถแสดงความคิดเห็นได้อย่างอิสระ
4. เงื่อนไข หรือกำหนดสถานการณ์ให้ผู้เชี่ยวชาญตอบ นิยมใช้แบบสอบถามเป็น เครื่องมือในการวิจัย หรือรูปแบบอื่นที่ไม่ต้องให้ผู้เชี่ยวชาญที่มาพบกัน โดยผู้เชี่ยวชาญที่ได้รับการคัดเลือกในการวิจัยจะต้องตอบแบบสอบถามทุกขั้นตอน เพื่อให้ได้ความคิดเห็นที่ถูกต้องเชื่อถือ ได้จึงต้องมีการใช้แบบสอบถามหลายๆ รอบ ซึ่งโดยทั่วไป แบบสอบถามรอบที่ 1 มักเป็น แบบสอบถามปลายเปิด และรอบต่อๆ ไปจะเป็นแบบสอบถามในลักษณะมาตราส่วนประมาณค่า
5. ในการตอบแบบสอบถามแต่ละรอบนั้น ผู้วิจัยจะแสดงผลสรุปคำตอบของผู้เชี่ยวชาญเอาไว้ เพื่อให้ผู้เชี่ยวชาญแต่ละคนทราบว่า ความคิดเห็นของตนเป็นอย่างไร แตกต่างกับ ความคิดเห็นของคนอื่นหรือไม่ และผู้เชี่ยวชาญยังมีอิสระที่จะเปลี่ยนแปลงหรือคงความคิดเห็นของตนไว้
6. เป็นกระบวนการที่ใช้วิธีการทางสถิติเข้ามาช่วย ในการจำกัดวงคำตอบของกลุ่มผู้เชี่ยวชาญ ซึ่งเป็นการลดการกระจัดกระจายของคำตอบของกลุ่ม ทำให้เกิดความเป็นอันหนึ่งอัน เดียว และนอกจากนั้นยังใช้สถิติเข้ามาช่วยในการยืนยันว่าความคิดเห็นในคำตอบรอบสุดท้ายของกลุ่มผู้เชี่ยวชาญนั้นเป็นตัวแทนของความคิดเห็นของสมาชิกทั้งหมดในกลุ่มด้วย ซึ่งสถิติที่ใช้ใน

การวิเคราะห์ เป็นสถิติเบื้องต้นคือการวัดแนวโน้มสู่ส่วนกลาง ได้แก่ ฐานนิยม (Mode) มัชยฐาน (Median) ค่าเฉลี่ย (Mean) และการวัดการกระจายของข้อมูล คือ ค่าพิสัยระหว่างควอไทล์ (Interquartile Range : IR)

ขั้นตอนการวิจัยโดยใช้เทคนิคเดลฟาย

สำหรับขั้นตอนในการวิจัยโดยเทคนิควิจัยมีขั้นตอนดังนี้ (แสงเพชร ทองไชย.

2552 : 87)

1. การพิจารณาหัวข้อปัญหาที่จะศึกษา เทคนิคเดลฟายเป็นวิธีการศึกษาคำถามความคิดเห็นของผู้เชี่ยวชาญ ซึ่งแรกเริ่มของการค้นพบการวิจัยโดยเทคนิคเดลฟาย จะใช้เทคนิคเดลฟายในการทำนายปรากฏการณ์ที่จะเกิดขึ้นในอนาคต แต่ในปัจจุบันเป็นที่ยอมรับกันโดยทั่วไป เทคนิคเดลฟาย สามารถนำไปใช้ในการศึกษาปัญหาเรื่องต่างๆ ในหลายๆด้าน ด้วยกัน เช่น ทางด้าน การศึกษา สาธารณสุข วิทยาศาสตร์ เทคโนโลยี และอื่นๆ และปัญหาที่เหมาะสมสำหรับเทคนิคเดลฟาย ไม่จำเป็นว่าจะต้องเป็นเรื่องเกี่ยวกับอนาคต แต่อาจเป็นปัญหาที่เกิดขึ้นในปัจจุบันก็ได้ ดังเช่น ลินสโตนและทูรอฟ (Linstone and Turoff. 1975 : 4) กล่าวว่า เทคนิคเดลฟาย สามารถใช้ในเรื่องต่อไปนี้ คือ การเก็บรวบรวมข้อมูลเกี่ยวกับเหตุการณ์ในปัจจุบันที่ยังไม่มีข้อมูลถูกต้อง การสำรวจ การวางแผนชุมชนหรือชนบท การจัดลำดับค่านิยมของบุคคล การศึกษารูปแบบที่เหมาะสม เป็นต้น

2. การเลือกผู้เชี่ยวชาญ เนื่องจากเทคนิคเดลฟายเป็นกระบวนการศึกษาวิจัยในการรวบรวมความคิดเห็นจากผู้เชี่ยวชาญดังนั้นการคัดเลือกผู้เชี่ยวชาญจึงเป็นสิ่งสำคัญในการวิจัยโดยใช้เทคนิคเดลฟาย ซึ่งสมบูรณ์ ดันยะ (2524 : 67 ; อ้างอิงมาจาก Pill. 1971 ; อ้างใน แสงเพชร ทองไชย. 2552 : 88) ได้แสดงความคิดเห็นว่าผู้เชี่ยวชาญจะหมายรวมถึงทุกคนซึ่งสามารถให้ข้อมูลที่ผู้วิจัยต้องการ ได้ ดังนั้นในการคัดเลือกผู้เชี่ยวชาญในการวิจัยโดยเทคนิคเดลฟายนี้ ผู้วิจัยจะต้องพิจารณาอย่างรอบคอบว่าบุคคลนั้นมีความเชี่ยวชาญในเรื่องที่ต้องการศึกษามาน้อยเพียงใด หรือพิจารณาว่าบุคคลนั้นสามารถที่จะให้ข้อมูลที่ตรงกับความต้องการของการวิจัยหรือไม่

2.1 วิธีการเลือกผู้เชี่ยวชาญ สมบัติ สุวรรณพิทักษ์ (2528 : 52) ได้เสนอวิธีการเลือกผู้เชี่ยวชาญไว้ดังนี้คือ

1) การสำรวจความคิดเห็นของบุคคลอื่น อันได้แก่ การให้ผู้อื่นได้ลงมติหรือแสดงความคิดเห็นว่าใครบ้างที่มีความเชี่ยวชาญในเรื่องนั้น ๆ บุคคลที่จะให้ความเห็นได้คือ บุคคลที่เกี่ยวข้องกับวิชาชีพในสาขานั้นๆ

2) การสำรวจความคิดเห็นจากบุคคลสำคัญในสาขาวิชาชีพนั้นๆ (Key Information) เป็นวิธีการของการสำรวจผู้เชี่ยวชาญโดยอาศัยข้อมูลและความรู้จากบุคคลสำคัญใน

สาขานั้นๆ ให้ระบุรายชื่อของบุคคลที่เห็นว่ามีความชำนาญในเรื่องดังกล่าว วิธีการนี้คือ การสำรวจผู้เชี่ยวชาญจากผู้เชี่ยวชาญจากผู้เชี่ยวชาญนั่นเอง

3) การเลือกผู้เชี่ยวชาญโดยการวิเคราะห์และสำรวจ ผลงานที่ปรากฏอาจเป็นหนังสือพิมพ์ สิ่งพิมพ์ เอกสาร หรือผลงานวิจัย เพื่อที่จะได้ข้อมูลว่าบุคคลใดมีผลงานในเรื่องนั้นๆ ในปริมาณเท่าใด ซึ่งจะช่วยให้ผู้วิจัยทราบว่าใครบ้างที่เชี่ยวชาญในเรื่องที่ต้องการศึกษา

2.2 จำนวนผู้เชี่ยวชาญ ในการวิจัยโดยใช้เทคนิคเดลฟายนั้น จำนวนผู้เชี่ยวชาญที่จะเข้าร่วม โครงการนั้นขึ้นอยู่กับลักษณะของผู้เชี่ยวชาญ ถ้ากลุ่มผู้เชี่ยวชาญมีความเป็นเอกพันธ์สูง (มีลักษณะเป็นเอกพันธ์ (Homogeneous) คือกลุ่มผู้เชี่ยวชาญที่มีลักษณะเป็นหนึ่ง และมีลักษณะคล้ายคลึงกันสูง) จะใช้ผู้เชี่ยวชาญ 10 – 15 คน แต่ถ้าผู้เชี่ยวชาญมีความเป็นเอกพันธ์ต่ำ (มีลักษณะเป็นเอกพันธ์ (Heterogeneous) คือกลุ่มผู้เชี่ยวชาญที่มีลักษณะเป็นหนึ่ง และมีลักษณะคล้ายคลึงกันน้อย) ก็อาจต้องใช้ผู้เชี่ยวชาญมากกว่า 30 คน จะได้รับความเชื่อมั่นสูง แต่ผลจากการวิจัยพบว่าถ้าเป็นผู้เชี่ยวชาญโดยทั่วไป หากมีจำนวนตั้งแต่ 17 คนขึ้นไปแล้ว อัตราการลดลงของความคลาดเคลื่อนจะมีน้อย (เกษม บุญอ่อน. 2522 : 27 – 28)

แมคมิลแลน (เกษม บุญอ่อน. 2522 : 27 – 28 ; อ้างอิงมาจาก McMillan. 1971)

ได้เสนอผลการวิจัยเกี่ยวกับจำนวนผู้เชี่ยวชาญที่ใช้ในการวิจัย และค่าการเปลี่ยนแปลงของความคลาดเคลื่อนในการประชุมประจำปีของ California Junior College Association เมื่อ พ.ศ.2524 ซึ่งผลของการวิจัยดังแสดงในตารางที่ 1

ตารางที่ 1 จำนวนผู้เชี่ยวชาญและการลดลงของความคลาดเคลื่อน

จำนวนผู้เชี่ยวชาญ	ความคลาดเคลื่อน	ความคลาดเคลื่อนลดลง
1 – 5	1.20 – 0.07	0.50
5 – 9	0.07 – 0.58	0.12
9 – 13	0.58 – 0.54	0.04
13 – 17	0.54 – 0.50	0.04
17 – 21	0.50 – 0.48	0.02
21 – 25	0.48 – 0.46	0.02
25 - 29	0.46 – 0.44	0.02

จากตารางที่ 1 แสดงให้เห็นว่าเมื่อใช้ผู้เชี่ยวชาญกลุ่มตั้งแต่ 17 คนขึ้นไป ค่าของความคลาดเคลื่อนและค่าความคลาดเคลื่อนลดลง จะลดลงในอัตราคงที่ ดังนั้นจึงสรุปได้ว่าการวิจัยโดย

เทคนิคเดลฟายควรจะใช้ผู้เชี่ยวชาญอย่างน้อย 17 คนขึ้นไป (วาโร เฟ็งสวัสต์. 2543 : 31; ลัดดาวัลย์ หวังพานิช. 2545 : 38 - 39)

2.3 วิธีดำเนินการเก็บรวบรวมข้อมูล การวิจัยโดยใช้เทคนิคเดลฟายเป็นการวิจัยโดยใช้แบบสอบถาม ถามผู้เชี่ยวชาญคนเดียวกันหลายครั้ง เพื่อให้ได้ความคิดเห็นที่แท้จริงและเที่ยงตรง โดยทั่วไปแล้วจะมีการสอบถามผู้เชี่ยวชาญ 3 – 4 รอบ ตามขั้นตอนการสอบถามดังต่อไปนี้

รอบที่ 1 แบบสอบถามในรอบแรกมักเป็นคำถามปลายเปิด มีจุดมุ่งหมายเพื่อรวบรวมความคิดเห็นจากผู้เชี่ยวชาญโดยใช้คำถามอย่างกว้างๆ บางครั้งผู้วิจัยอาจสร้างเป็นแบบสอบถามปลายปิดก็ได้ ทั้งนี้เพื่ออำนวยความสะดวกให้แก่ผู้เชี่ยวชาญ กรณีเช่นนี้ผู้วิจัยควรเว้นช่องว่างในส่วนท้ายของคำถาม เพื่อเปิดโอกาสให้ผู้เชี่ยวชาญได้แสดงความคิดเห็นเพิ่มเติม ตามต้องการ

รอบที่ 2 แบบสอบถามในรอบที่ 2 จะพัฒนามาจากคำตอบของแบบสอบถามในรอบแรก โดยผู้วิจัยจะรวบรวมความคิดเห็นที่ได้ทั้งหมดสังเคราะห์เข้าด้วยกัน ตัดข้อมูลที่ซ้ำซ้อนออก จากนั้นก็จัดสร้างเป็นแบบสอบถามปลายปิดชนิดมาตราส่วนประมาณค่า (Rating Scale) ส่งกลับไปยังกลุ่มผู้เชี่ยวชาญเหล่านั้นอีกครั้ง เพื่อลงมติจัดระดับความสำคัญของแต่ละข้อหากมีคำถามข้อใดที่ไม่ชัดเจน หรือควรมีการแก้ไขสำนวนผู้เชี่ยวชาญสามารถให้ข้อเสนอแนะเพิ่มเติมได้

รอบที่ 3 ผู้วิจัยจะนำคำตอบจากผู้เชี่ยวชาญทั้งหมดในรอบที่ 2 มาหาค่ามัธยฐาน Median) ฐานนิยม (Mode) และค่าพิสัยระหว่างควอไทล์ (Interquartile Range) ของแต่ละข้อเพื่อนำค่าเหล่านี้ใส่เพิ่มไปในแบบสอบถามรอบที่ 3 ที่มีข้อคำถามเดิม พร้อมทั้งแสดงคำตอบเดิมของผู้เชี่ยวชาญพิจารณาใหม่โดยเปรียบเทียบความคิดเห็นของตนเองกับกลุ่ม ว่ายังยืนยันคำตอบเดิมหรือจะปรับเปลี่ยนใหม่ หากคำตอบของตนไม่สอดคล้องกับคำตอบของกลุ่ม และต้องการยืนยันคำตอบเดิมให้แสดงเหตุผลประกอบด้วย

รอบที่ 4 ทำตามขั้นตอนเดียวกับรอบที่ 3 แล้วส่งกลับไปให้ผู้เชี่ยวชาญพิจารณาอีกครั้งซึ่งโดยทั่วไปมักตัดรอบนี้ออก เพราะความคิดเห็นในรอบที่ 3 และรอบที่ 4 มีความแตกต่างกันน้อยมาก และข้อมูลที่ได้เพิ่มเติมนี้ก็ไม่คุ้มกับความพยายามในการดำเนินการจัดทำ (ประยูร ศรีประศาสน์. 2523 : 55 ; อ้างอิงมาจาก Rasp. 1973 : 647) สำหรับการตัดสินใจว่าความคิดเห็นของผู้เชี่ยวชาญสอดคล้องกันหรือไม่นั้น โดยปกติพิจารณาจากการคำนวณหาค่ามัธยฐาน และพิสัยระหว่างควอไทล์ความเห็นพ้องต้องกันจะเกิดขึ้น เมื่อค่าพิสัยระหว่างควอไทล์ไม่เกิน 1.50 บนสเกล 5 ก็ถือว่าผู้เชี่ยวชาญมีความเห็นไม่แตกต่างกัน

3. ปัจจัยสำคัญที่ทำให้เทคนิคเดลฟายใช้ได้ผลอย่างสมบูรณ์

3.1 เวลา ผู้ทำการวิจัยควรมีเวลามากพอที่จะดำเนินการวิจัยด้วยเทคนิควิธีนี้ โดยทั่วไปใช้เวลาประมาณ 2 เดือน จึงเสร็จสิ้นกระบวนการอาจช้าหรือเร็วเพียงใด (สุวรรณา เชื้อรัตนพงษ์. 2538 : 57 ; โจทิพย์ เชื้อรัตนพงษ์. 2535 : 34)

3.2 ผู้เชี่ยวชาญ เทคนิคเดลฟายต้องอาศัยความคิดเห็นจากการออกแบบสอบถาม ฉะนั้นความน่าเชื่อถือของข้อมูลที่ได้รับจะต้องขึ้นอยู่กับ การคัดเลือกผู้เชี่ยวชาญ ผู้เชี่ยวชาญที่ถูกคัดเลือกจะต้องเป็นผู้ที่มีความรู้ความสามารถในเรื่องที่ศึกษาอย่างแท้จริง หรือเป็นผู้มีส่วนร่วมรับผิดชอบมีประสบการณ์ในประเด็นที่ศึกษา ให้ความร่วมมือด้วยความเต็มใจ ตั้งใจและยินยอม เสียสละเวลาโดยตลอดงานวิจัย (ประยูร ศรีประศาสน์. 2523 : 59 ; สุวรรณา เชื้อรัตนพงษ์. 2538 ; 27 ; โจทิพย์ เชื้อรัตนพงษ์. 2535 : 39)

3.3 จำนวนผู้เชี่ยวชาญ จากการศึกษาวิจัย พบว่า จำนวนผู้เชี่ยวชาญที่เหมาะสม ในเทคนิคเดลฟายไม่ได้กำหนดไว้แน่นอนว่าควรจะใช้จำนวนเท่าใด แต่ก็มีส่วนท่านกล่าวว่า การเพิ่มจำนวนผู้เชี่ยวชาญ ให้มากขึ้นจะทำให้ผลที่น่าเชื่อถือมากขึ้น ทั้งนี้ขึ้นอยู่กับลักษณะของกลุ่มผู้เชี่ยวชาญกล่าวคือ หากกลุ่มผู้เชี่ยวชาญมีความเป็นเอกพันธ์ (Homogeneous Group) อาจใช้เพียง 10 – 15 คน (ชนิตา รักษ์พลเมือง. 2531 : 18) และหากผู้เชี่ยวชาญมีความเป็นวิวิธพันธ์ อาจต้องให้ผู้เชี่ยวชาญจำนวนมาก และจากการศึกษา พบว่าหากผู้เชี่ยวชาญจำนวนตั้งแต่ 17 คนขึ้นไปอัตรา ลดลงของความคลาดเคลื่อนจะน้อยลงมากจนคงที่ (เกษม บุญอ่อน. 2522 : 28 ; อ้างอิงมาจาก Macmillan. 1971 : 926)

3.4 แบบสอบถาม หัวใจสำคัญของเทคนิคเดลฟาย คือ แบบสอบถาม (Questionnaire) แบบสอบถามที่ใช้ในกระบวนการวิจัยจะต้องมีความชัดเจน ง่ายแก่การอ่าน และ ผู้ตอบแต่ละคนเข้าใจตรงกัน ในคำถามหรือข้อความเดียวกัน นอกจากนี้การตอบแบบสอบถาม จะต้องมีการตอบหลายรอบ โดยทั่วไป 3 – 4 รอบ เพื่อให้ได้ข้อมูลที่นำเชื่อถือ เนื่องจากเกิด กระบวนการคิดที่กลั่นกรองหลายรอบของผู้เชี่ยวชาญ ซึ่งการเก็บรวบรวมข้อมูลรอบแรกใช้ แบบสอบถามปลายเปิดส่วนรอบต่อไปใช้แบบสอบถามปลายปิดชนิดมาตราส่วนประมาณค่า (Rating Scale) (ประยูร ศรีประศาสน์. 2523 : 58 ; สุวรรณา เชื้อรัตนพงษ์. 2538 ; 28 ; โจทิพย์ เชื้อรัตนพงษ์. 2535 : 39)

3.5 ผู้วิจัย ผู้วิจัยต้องมีความรอบคอบ ถี่ถ้วนในการวิเคราะห์คำตอบในแต่ละรอบ และให้ความสำคัญกับคำตอบที่ได้เท่าเทียมกัน ไม่มีความลำเอียง หรือ นำความคิดเห็นส่วนตัวเข้าไป พิจารณาร่วมด้วย เพราะอาจส่งผลให้เกิดความคลาดเคลื่อนในการวิจัย ได้

สรุปได้ว่า เทคนิคเดลฟาย เป็นเทคนิคของกระบวนการกลุ่ม ใช้เพื่อหาคำตอบและดำเนินการใช้การตัดสินใจคุณค่าของผู้เชี่ยวชาญ มุ่งไปสู่ความเห็นพ้องต้องกัน ในหัวข้อของการศึกษาที่กำหนด วิธีการนี้เป็นวิธีการให้ปัจเจกบุคคลได้มุ่งความสนใจและโต้แย้งต่อปัญหา โดยไม่เปิดเผยตนเอง โดยการส่งแบบสอบถามหลาย ๆ รอบ แล้วนำผลของการส่งแบบสอบถามแต่ละรอบนำมาตรวจสอบ วิเคราะห์ เมื่อวิเคราะห์แล้วนำผลไปใช้สร้างแบบสอบถามรอบต่อไป

นอกจากนี้ ใจทิพย์ เชื้อรัตนพงษ์ (2535 : 25-26) ได้กล่าวถึงจุดเด่น จุดด้อยของการนำเทคนิคเดลฟายมาใช้ในการวิจัย ดังนี้

4. จุดเด่นของเทคนิคเดลฟาย

4.1 เป็นเทคนิคที่สามารถรวบรวมความคิดเห็น โดยไม่ต้องมีการพบปะหรือประชุมกันซึ่งเป็นการทุ่นเวลาและค่าใช้จ่าย

4.2 ข้อมูลที่ได้จะเป็นคำตอบที่น่าเชื่อถือ เพราะเป็นความคิดเห็นของกลุ่มผู้เชี่ยวชาญในสาขาวิชานั้นอย่างแท้จริง คำตอบได้มาจากการข้ถามหลายรอบ จึงเป็นคำตอบที่ได้กลั่นกรองแล้วผู้เชี่ยวชาญแต่ละคนแสดงความคิดเห็นของตนเอง อย่างเต็มที่และอิสระ ไม่ได้ตกอยู่ภายใต้อิทธิพลทางความคิดหรืออำนาจเสียงส่วนใหญ่ เพราะผู้เชี่ยวชาญเหล่านั้นจะไม่ทราบว่ามีใครอยู่ในกลุ่มผู้เชี่ยวชาญบ้าง และไม่ทราบด้วยว่าแต่ละคนมีความคิดเห็นอย่างไร

4.3 นักวิจัยและสามารถระดมความคิดเห็นจากกลุ่มผู้เชี่ยวชาญได้โดยไม่จำกัด ทั้งในเรื่องจำนวนผู้เชี่ยวชาญ สภาพภูมิศาสตร์ หรือเวลา

4.4 เป็นเทคนิคที่มีขั้นตอนการดำเนินงานไม่ยากนัก และได้ผลอย่างรวดเร็วมีประสิทธิภาพ

4.5 นักวิจัยสามารถทราบลำดับความสำคัญของข้อมูล และเหตุผลในการตอบรวมทั้งความสอดคล้องในเรื่องความคิดเห็น ได้อย่างดี

5. จุดด้อยของเทคนิคเดลฟาย

5.1 ผู้เชี่ยวชาญที่ได้รับการคัดเลือกมิใช่เป็นผู้มีความสามารถหรือเชี่ยวชาญในสาขานั้นอย่างแท้จริง ซึ่งทำให้ข้อมูลที่ได้ขาดความเชื่อมั่นได้

5.2 ผู้เชี่ยวชาญไม่เต็มใจให้ความร่วมมือในการวิจัยอย่างแท้จริง โดยตลอด

5.3 นักวิจัยขาดความรอบคอบ หรือมีความลำเอียงในการพิจารณาวิเคราะห์คำตอบที่ได้แต่ละรอบ

5.4 แบบสอบถามที่ส่งไปสูญหายระหว่างทาง หรือไม่ได้รับคำตอบกลับมากลับ

เครื่องมือพัฒนาตัวบ่งชี้คุณลักษณะอันพึงประสงค์ ด้านอยู่อย่างพอเพียง

ในการพัฒนาตัวบ่งชี้คุณลักษณะอันพึงประสงค์ ด้านอยู่อย่างพอเพียง โดยใช้เทคนิคเดลฟายเครื่องมือในการเก็บรวบรวมข้อมูลก็เป็นสิ่งสำคัญเช่นกันที่ผู้วิจัยจะต้องศึกษาและเลือกใช้เครื่องมือที่เหมาะสมกับการวิจัย ซึ่งเครื่องมือที่สำคัญในการใช้เทคนิคเดลฟายนั่นคือการใช้แบบสอบถามในการพัฒนาตัวบ่งชี้คุณลักษณะอันพึงประสงค์ด้านอยู่อย่างพอเพียงในครั้งนี้ ผู้วิจัยได้ศึกษาเอกสารที่เกี่ยวข้องกับการสร้างแบบสอบถาม เพื่อประกอบเทคนิคเดลฟาย ดังนี้

ความหมายของแบบสอบถาม

ในการเก็บรวบรวมข้อมูลในการวิจัยได้มีนักการศึกษาหลายท่านได้ให้ความหมายของแบบสอบถาม ไว้ดังนี้

บุญชม ศรีสะอาด (2545 : 66) ได้กล่าวถึงแบบสอบถามดังนี้ แบบสอบถามเป็นเครื่องมือที่ใช้ในการเก็บรวบรวมข้อมูล ประกอบด้วยชุดของข้อความที่ต้องการให้กลุ่มตัวอย่างตอบ โดยกาเครื่องหมายหรือเขียนตอบ หรือกรณีที่กลุ่มตัวอย่างอ่านหนังสือไม่ได้หรืออ่านได้ยาก อาจใช้วิธีสัมภาษณ์ตามแบบสอบถาม นิยมตามเกี่ยวกับข้อเท็จจริง ความคิดเห็นของบุคคล

สุรวาท ทองบุ (2550 : 84) ได้ให้ความหมายของแบบสอบถามไว้ดังนี้ แบบสอบถามเป็นชุดของคำถามเกี่ยวกับเรื่องในเรื่องหนึ่ง สร้างขึ้นเพื่อใช้รวบรวมข้อมูลจากกลุ่มประชากรจำนวนมาก ซึ่งได้แก่ ข้อมูลเกี่ยวกับข้อเท็จจริง ความคิดเห็น ความรู้สึก ความเชื่อ ความสนใจต่างๆ โดยเตรียมรายการคำถามเกี่ยวกับเรื่องใดเรื่องหนึ่งซึ่งเตรียมไว้สำหรับผู้ตอบ โดยให้เลือกตอบ หรือเติมคำข้อความ หรือตัวเลขให้ตอบ โดยแบบสอบถามส่วนใหญ่ใช้กับข้อมูลด้านจิตพิสัย (Affective Domain)

สมนึก ภัททิษณี (2553 : 37) ได้กล่าวถึงแบบสอบถามดังนี้ เป็นสอบถามเป็นเครื่องมือชนิดหนึ่งที่นิยมใช้กันมาก โดยเฉพาะการเก็บข้อมูลทางสังคมศาสตร์ ทั้งนี้เพราะเป็นวิธีการที่สะดวกและสามารถใช้วัดได้อย่างกว้างขวาง ทั้งข้อมูลหรือข้อเท็จจริงในอดีต ปัจจุบัน และการคาดคะเนเหตุการณ์ในอนาคตแบบสอบถามส่วนใหญ่จะอยู่ในรูปของคำถามเป็นชุดๆ เพื่อวัดสิ่งที่ต้องการจะวัด โดยคำถามเป็นตัวกระตุ้นแรงเร้าให้บุคคลแสดงพฤติกรรมต่างๆ ออกมา ถือเป็นเครื่องมือที่นิยมใช้วัดทางด้านจิตพิสัย (Affective Domain)

แนวคิดทั่วไปเกี่ยวกับแบบสอบถาม

พิสนุ พงศ์ศรี (2553 : 180-183) ได้ให้แนวคิดหรือข้อที่ต้องพิจารณาเกี่ยวกับแบบสอบถามไว้ 7 ประการ ดังนี้

1. พิจารณาถึงลักษณะของผู้ตอบ ผู้ตอบที่มีลักษณะต่างกัน เช่น เพศ อายุ ฐานะ จะมีแนวทางตอบคำถามต่างกันไป ผู้สร้างควรสร้างแบบสอบถามตามลักษณะเฉพาะกลุ่มนั้นๆ
2. ใช้ได้กับการวัดเจตคติและความเชื่อหรือพฤติกรรมอื่น เนื่องจากไม่มีคำตอบที่ถูกหรือผิด แต่ควรพิจารณาถึงธรรมชาติของการตอบเกี่ยวกับค่านิยม การรับรู้ และความรู้สึกร่วมของกลุ่มผู้ให้ข้อมูลด้วย
3. ใช้ได้กับข้อมูลที่มีความละเอียดอ่อน คำถามที่ละเอียดอ่อน (Sensitive) เช่น รายได้ สถานะทางการเงิน หรือ เรื่องส่วนตัว
4. ประหยัด รวดเร็ว การเก็บรวบรวมข้อมูลด้วยแบบสอบถามมีความประหยัด เพราะไม่ต้องใช้อุปกรณ์เครื่องมือมาก และผู้เก็บรวบรวมข้อมูลไม่ต้องมีทักษะเป็นพิเศษ
5. ได้ข้อมูลตรงตามต้องการ เนื่องจากผู้สร้างกำหนดกรอบไว้ชัดเจน แม้จะมีคำตอบปลายเปิดก็ตอบนอกกรอบยาก ในขณะที่การใช้แบบสัมภาษณ์มีโอกาสออกเรื่องสูงมาก โดยเฉพาะการสัมภาษณ์ผู้บริหารหรือบุคคลสำคัญ ซึ่งผู้สัมภาษณ์ไม่สามารถเข้าสู่จุดที่ต้องการได้
6. อาจเข้าใจผิดในข้อคำถามได้ การตอบคำถามแบบสอบถามด้วยวิธีการต่างๆ กัน เช่น การตอบด้วยการอ่าน ผู้ตอบอาจเข้าใจผิดได้ และไม่สามารถติดต่อผู้สร้างเครื่องมือได้ ซึ่งอาจแก้โดยการแจ้งที่อยู่ในเบอร์โทรศัพท์ไว้ แต่ก็น้อยคนที่จะเสียเวลาติดต่อกลับ มักจะตอบไปต่างๆ ที่ไม่อาจทำให้เข้าใจ
7. สามารถใช้ร่วมกับเครื่องมือประเภทอื่นได้

โครงสร้างของแบบสอบถาม

สมนึก ภัททิยธนี (2553 : 37) ได้กล่าวถึงแบบสอบถามไว้ดังนี้ แบบสอบถามมีหลายชนิด แต่ไม่ว่าจะเป็นแบบสอบถามชนิดใดจะมีโครงสร้างหรือส่วนประกอบที่สำคัญ 3 ส่วน ดังนี้

1. คำชี้แจงในการตอบแบบสอบถาม ส่วนแรกของการสอบถาม จะเป็นคำชี้แจงโดยระบุจุดมุ่งหมายและความสำคัญที่ให้ตอบแบบสอบถาม (หรือการนำคำตอบที่ได้ไปใช้ประโยชน์) คำอธิบายลักษณะของแบบสอบถามและวิธีตอบพร้อมยกตัวอย่างประกอบ และตอนสุดท้ายของคำชี้แจง ควรกล่าวขอบคุณล่วงหน้าพร้อมระบุชื่อเจ้าของแบบสอบถามทุกครั้ง(หรืออาจระบุในรูปของคณะกรรมการในบางครั้ง อาจมีจดหมายส่วนตัวหรือบันทึกข้อความค้ำหน้าของแบบสอบถามด้วยและบางครั้งต้องมีคำยืนยันเพื่อไม่ให้ผู้ตอบเกิดความวิตกกังวล เช่น แบบสอบถามชุดนี้ถือเป็นการลับเฉพาะไม่เกิดความเสียหายใดๆ แก่ตัวท่าน ท่านจึงไม่ต้องระบุชื่อ และจะวิเคราะห์โดยภาพรวม เป็นต้น
2. สถานภาพทั่วไป ในส่วนนี้จะป็นรายละเอียดส่วนตัวของผู้ตอบ เช่น อายุ เพศ ระดับการศึกษา อาชีพ ฯลฯ

3. ข้อคำถามเกี่ยวกับพฤติกรรมที่จะวัด ซึ่งอาจแยกเป็นพฤติกรรมย่อยๆ แล้วสร้างข้อคำถามวัดพฤติกรรมย่อยๆ นั้น ในส่วนนี้อาจเป็นแบบสอบถามชนิดรูปแบบเดียวหรือหลายรูปแบบก็ได้

ประเภทของแบบสอบถาม

บุญชม ศรีสะอาด (2546 : 118-119) ได้กล่าวถึง แบบสอบ ดังนี้ แบบสอบถาม (Questionnaires) เป็นเครื่องรวบรวมข้อมูลเกี่ยวกับผู้เรียนไม่ว่าจะเป็นข้อมูลด้านส่วนตัว ความคิดเห็น ฯลฯ ที่ให้ผู้เรียนเขียนตอบ ซึ่งจะอยู่ในรูปปลายปิด (Close Ended Form) หรืออยู่ในรูปปลายเปิด (open Ended Form)

แบบปลายปิด (Close Ended Form) เป็นแบบที่กำหนดคำตอบไว้ให้เลือกตอบที่ตรงกับความจริงหรือความคิดเห็นของผู้ที่จะตอบ มีหลายแบบดังนี้

1. แบบให้เลือกคำตอบเดียวจากสองคำตอบ

ตัวอย่าง เช่น 1) นักเรียนชอบเรียนวิธีใด (ให้เลือกตอบวิธีเดียวเท่านั้น)

- ( ) ศึกษาค้นคว้าด้วยตัวเอง
- ( ) ศึกษาค้นคว้าเป็นทีมกับเพื่อน

2. ให้เลือกคำตอบเดียวจากหลายคำตอบ

ตัวอย่าง เช่น 1) วิชาที่ชอบมากที่สุดคือวิชาใด

- ( ) ภาษาไทย
- ( ) คณิตศาสตร์
- ( ) วิทยาศาสตร์
- ( ) สังคมศึกษา
- ( ) ภาษาอังกฤษ

3. แบบให้เลือกคำตอบได้หลายคำตอบตามความเป็นจริง

ตัวอย่างเช่น 1) กิจกรรมใดเป็นกิจกรรมที่ชอบในการเรียนภาษาไทย (ตอบได้มากกว่า 1 ข้อตามความคิดเห็นที่แท้จริง)

4. แบบให้เรียงลำดับ

ตัวอย่าง เช่น 1) จงเรียงอันดับวิชาที่ชอบโดยเขียนหมายเลข 1 2 3 4 ลงในวงเล็บหน้าหน้าวิชาที่ชอบมากที่สุดและรองลงไปตามลำดับ

- ( ) ภาษาไทย
- ( ) คณิตศาสตร์
- ( ) วิทยาศาสตร์

( ) สังคมศึกษา

( ) ภาษาอังกฤษ

5. แบบเติมคำสั้นๆ ลงในช่องว่าง

ตัวอย่าง เช่น 1) อายุในปัจจุบัน.....ปี.....เดือน

6. แบบมาตราส่วนประมาณค่า (Rating Scale) มาตราส่วนประมาณค่าเป็นเครื่องมือที่ครูผู้สอนใช้ประเมินผู้เรียน และผู้เรียนประเมินหรือพิจารณาตนเอง ใช้ทั้งการประเมินการปฏิบัติ กิจกรรม ทักษะต่างๆ และใช้วัดพฤติกรรมด้านจิตพิสัย เช่น เจตคติ ความสนใจ แรงจูงใจ ใฝ่สัมฤทธิ์ ฯลฯ มาตราส่วนประมาณค่าจะช่วยให้ทราบว่าผู้เรียนมีสิ่งนั้นเรื่องนั้นเพียงใด ในการประเมินผลภาคปฏิบัติจะใช้มาตราส่วนประมาณค่าทั้งด้านกระบวนการ (Process) และผลที่ได้จากการปฏิบัติหรือผลผลิต (Product)

ตัวอย่างแบบวัดเจตคติที่มีต่อการเรียนวิชาภาษาไทย

	น้อยที่สุด	น้อย	ปานกลาง	มาก	มากที่สุด
1. วิชาภาษาไทยเป็นวิชาที่น่าสนใจ					
2. วิชาภาษาไทยเป็นวิชาที่มีคุณค่า					
3. วิชาภาษาไทยเป็นวิชาที่น่าเรียน					

แบบปลายเปิด (Open Ended Form) เป็นคำถามที่ไม่ได้กำหนดคำตอบไว้ให้เลือกตอบ แต่จะให้ผู้เรียนเขียนคำตอบด้วยตนเอง

หลักในการสร้างแบบสอบถาม

สมนึก กัททิษณี (2553 : 37-38) ได้กล่าวไว้ดังนี้

1. กำหนดจุดมุ่งหมายของแบบสอบถาม ผู้สร้างแบบสอบถามต้องระบุจุดมุ่งหมายของแบบสอบถามให้ชัดเจนว่าจะนำแบบสอบถามไปใช้ในเรื่องอะไร เช่น เป็นเครื่องมือรวบรวมข้อมูลทางการวิจัย
2. กำหนดประเด็นหลัก หรือพฤติกรรมหลักที่จะวัดให้ครบถ้วนครอบคลุมว่าจะมีประเด็นอะไรบ้าง ซึ่งจะช่วยให้ผู้สร้างสามารถกำหนดประเด็นหลักได้ถูกต้อง ครบถ้วนครอบคลุม นั้นผู้สร้างจะต้องเป็นผู้มีความรู้ในสาระ หรือทฤษฎี หรือ โครงสร้างที่เกี่ยวข้องกับเรื่องที่ต้องการวัดแล้วจำแนกเป็นประเด็นย่อยๆ
3. กำหนดชนิดหรือรูปแบบของแบบสอบถาม โดยเลือกให้เหมาะสมกับเรื่องที่จะวัดและลักษณะของกลุ่มผู้ตอบ

4. กำหนดข้อคำถาม โดยอาจกำหนดในเบื้องต้นว่าการสอบถามมีความยาวมากน้อยเพียงใด และคลุมประเด็นหลัก

5. สร้างข้อคำถามตามจุดมุ่งหมาย ชนิด หรือรูปแบบ

6. ตรวจสอบ แก้ไข ปรับปรุง แบ่งออกเป็น 2 ตอน คือ ตอนแรกตรวจสอบโดยผู้สร้างแบบสอบถามเอง ตอนที่สองตรวจสอบพิจารณาให้คำแนะนำและวิจารณ์โดยผู้รู้ หรือผู้เชี่ยวชาญหรือผู้ชำนาญการ

7. นำแบบสอบถามไปทดลองใช้ (Try Out) ควรนำไปทดลองกับกลุ่มที่มีลักษณะเหมือนหรือใกล้เคียงกับกลุ่มที่จะไปเก็บข้อมูลจริง

8. วิเคราะห์แบบสอบถาม โดยนำผลการทดลองมาวิเคราะห์หาคุณภาพ และปรับปรุงแบบสอบถามในส่วนที่ยังมีข้อบกพร่อง ซึ่งในขั้นนี้หากแบบสอบถามยังไม่มีคุณภาพ เมื่อปรับปรุงแล้วก็ควรนำไปทดลอง วิเคราะห์ และปรับปรุง จนกระทั่งได้แบบสอบถามที่ดีมีคุณภาพหรือเป็นไปตามเกณฑ์ที่ต้องการ จึงจะนำไปใช้จริง

9. จัดพิมพ์แบบสอบถามฉบับจริง

นอกจากนี้ยังมีนักวิจัยหลายๆ ท่าน ได้กล่าวถึงแบบวัดคุณลักษณะอันพึงประสงค์ ดังนี้

ธราภรณ์ คำอุ่น (2552 : 17) ได้เสนอหลักการสร้างเครื่องมือดังนี้

1. กำหนดเรื่องที่จะวัดและเรื่องที่จะวัดก็คือคุณลักษณะอันพึงประสงค์ด้านความซื่อสัตย์ของนักเรียนช่วงชั้นที่ 3

2. ศึกษาเอกสารที่เกี่ยวข้องเพื่อให้เข้าใจ ได้ดีขึ้น สามารถนิยามได้แจ่มชัด เพราะการจะวัดอะไรจะต้องรู้สิ่งที่ต้องการวัดมีหน้าตาเป็นอย่างไร การศึกษาทฤษฎี เอกสารการวิจัย หรือผลการศึกษารายละเอียดด้านความซื่อสัตย์นั้นเป็นสิ่งจำเป็นอย่างยิ่ง

3. เลือกรูปแบบของเครื่องมือ ในการสร้างเครื่องมือสำหรับงานวิจัย คือแบบวัดเชิงสถานการณ์

นาดชา รัตมี (2552 : 18) ได้สรุปหลักการสร้างเครื่องมือวัดคุณลักษณะอันพึงประสงค์ ดังนี้

1. กำหนดเรื่องที่จะวัด ก็คือคุณลักษณะอันพึงประสงค์ด้านความมีวินัยสำหรับนักเรียนช่วงชั้นที่ 3

2. ศึกษาเอกสารที่เกี่ยวข้องเพื่อให้เข้าใจ ได้ดีขึ้น สามารถนิยามได้แจ่มชัด เพราะการจะวัดอะไรจะต้องรู้สิ่งที่ต้องการวัดมีหน้าตาเป็นอย่างไร การศึกษาทฤษฎี เอกสารการวิจัย หรือผลการศึกษารายละเอียดด้านความซื่อสัตย์นั้นเป็นสิ่งจำเป็นอย่างยิ่ง

3. เลือกรูปแบบของเครื่องมือ ในการสร้างเครื่องมือสำหรับงานวิจัยคือการสร้างแบบวัดเชิงสถานการณ์

บุญญา ชมศิริ (2547 : 44) ได้เสนอขั้นตอนการสร้างแบบวัดคุณลักษณะอันพึงประสงค์ดังนี้

1. กำหนดจุดมุ่งหมายในการสร้างแบบวัดคุณลักษณะอันพึงประสงค์
2. ศึกษาทฤษฎี เอกสาร และงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง
3. ประมวลนิยาม พฤติกรรม
4. ตรวจสอบคุณภาพของแบบวัด
5. ทดลองใช้ครั้งที่ 1
6. วิเคราะห์ข้อสอบรายข้อ คัดเลือก ปรับปรุง
7. ทดลองใช้ครั้งที่ 2
8. วิเคราะห์แบบวัดรายข้อคัดเลือกข้อที่อยู่ในเกณฑ์
9. ทดลองใช้ครั้งที่ 3
10. หาคุณภาพของแบบวัด
11. สร้างเกณฑ์ปกติ
12. เขียนคู่มือการใช้แบบวัด

จากขั้นตอนการสร้างเครื่องมือวัดคุณลักษณะอันพึงประสงค์ที่กล่าวมาสามารถสรุปขั้นตอนการสร้างได้ดังนี้

1. กำหนดจุดมุ่งหมายการสร้างแบบวัดคุณลักษณะอันพึงประสงค์
2. ศึกษาทฤษฎี เอกสาร และงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง
3. ตรวจสอบคุณภาพของแบบวัด
4. ทดลองใช้ครั้งที่ 1
5. วิเคราะห์ข้อสอบรายข้อ คัดเลือก ปรับปรุง
6. ทดลองใช้ครั้งที่ 2
7. วิเคราะห์แบบวัดรายข้อคัดเลือกข้อที่อยู่ในเกณฑ์
8. ทดลองใช้ครั้งที่ 3
9. หาคุณภาพของแบบวัด
10. สร้างเกณฑ์ปกติ
11. เขียนคู่มือการใช้แบบวัด

6. งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

6.1 งานวิจัยในประเทศ

6.1.1 งานวิจัยด้านการสร้างแบบวัดคุณลักษณะอันพึงประสงค์

บุญญา ชมศิริ (2547 : 82-87) ได้ศึกษาการสร้างแบบวัดคุณลักษณะอันพึงประสงค์สำหรับนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 4 ปีการศึกษา 2546 ของโรงเรียนในอำเภอโพหนอง สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาร้อยเอ็ด เขต 3 จำนวน 645 คน โดยการสุ่มแบบหลายขั้นตอน เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย ได้แก่ แบบวัดคุณลักษณะอันพึงประสงค์ จำนวน 10 ฉบับ มีลักษณะเป็น สถานการณ์สมมติ จำนวนฉบับละ 20 ข้อ ทำการทดลอง 3 ครั้ง เพื่อหาค่าอำนาจจำแนกโดยวิธีการทดสอบ t-test (Independent Samples) เพื่อหาค่าความเชื่อมั่นโดยวิธีหาค่าสัมประสิทธิ์แอลฟาของครอนบาคความเที่ยงตรงเชิงโครงสร้าง โดยใช้วิธีเทคนิคกลุ่มแบบชัดและสร้างเกณฑ์ปกติในรูปคะแนน ที-ปกติ

ผลการวิจัยปรากฏว่า

1. แบบวัดคุณลักษณะอันพึงประสงค์มีค่าอำนาจจำแนกตั้งแต่ 1.756 ถึง 12.106 ความเชื่อมั่นของของแบบวัดคุณลักษณะอันพึงประสงค์ฉบับที่ 1 ถึง 10 มีค่า 0.70, 0.83, 0.88, 0.89, 0.88, 0.74, 0.89, 0.89, และ 0.83 ตามลำดับ และมีค่าความเที่ยงตรงเชิงโครงสร้างจากการทดสอบโดยใช้เทคนิคกลุ่มทราบชัดเจน ((Known Group Technique) และวิเคราะห์โดยใช้ t-test พบว่า มีความเที่ยงตรงเชิงโครงสร้างอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ .01

2. คะแนนเกณฑ์ปกติของแบบวัดคุณลักษณะอันพึงประสงค์ฉบับที่ 1 ถึง 10 มีพิสัยดังนี้ T26 T72 T26 T73 T20 T73 T28 T72 T27 T74 T22 T75 T30 T73 T27 T74 T27 T74 ตามลำดับ

สรุปผลการวิจัย แบบวัดคุณลักษณะอันพึงประสงค์ที่มีคุณภาพสำหรับนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 4 สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาร้อยเอ็ด เขต 3 อันจะเป็นประโยชน์ต่อผู้บริหารการศึกษา ครู ครูแนะแนว ผู้ปกครอง และผู้ที่เกี่ยวข้องจะได้นำไปใช้ในการประเมินคุณลักษณะอันพึงประสงค์ของนักเรียนในสถานศึกษา และเป็นแนวทางในการพัฒนาคุณธรรม จริยธรรมของนักเรียนต่อไป

เจนจิรา ชิดชอบ (2548 : 73-78) ได้ศึกษาการสร้างแบบวัดคุณลักษณะอันพึงประสงค์ การหาคุณภาพของแบบวัดคุณลักษณะอันพึงประสงค์ และการสร้างเกณฑ์ปกติ สำหรับนักเรียน ช่วงชั้นที่ 2 ปีการศึกษา 2546 สำนักงานเขตพื้นที่การศึกษานุรักษ์ เขต 1 จำนวน 1,400 คน โดยการสุ่มแบบหลายขั้นตอน เครื่องมือคือแบบวัดคุณลักษณะอันพึงประสงค์ จำนวน 5 ฉบับ แต่ละฉบับมีลักษณะเป็นสถานการณ์สมมติที่ให้นักเรียนเลือกว่าจะอย่างไรถ้าอยู่ในเหตุการณ์นั้น แต่ละ

ฉบับมีจำนวน 20 ข้อ รวมทั้งสิ้น 100 ข้อ หาค่าอำนาจจำแนก ค่าความเชื่อมั่น ความเที่ยงตรงเชิงโครงสร้าง และการสร้างเกณฑ์ปกติในรูปคะแนนที่ -ปกติ สถิติที่ใช้วิเคราะห์ข้อมูล คือ 1) ค่าสถิติพื้นฐาน ได้แก่ ค่าเฉลี่ยและส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน 2) สถิติที่ใช้ในการวิเคราะห์หาคุณภาพของเครื่องมือ โดยวิเคราะห์ข้อสอบรายข้อ เพื่อหาค่าอำนาจจำแนก โดยใช้ t-test 3) ความเชื่อมั่นของแบบทดสอบ โดยใช้สูตรวิธีหาสัมประสิทธิ์แอลฟา

ผลการวิจัยพบว่า (1) แบบวัดคุณลักษณะอันพึงประสงค์ที่พัฒนาขึ้นมีค่าอำนาจจำแนกตั้งแต่ 1.73 ถึง 14.21 ความเชื่อมั่นของแบบวัดทั้ง 5 ฉบับ มีค่า 0.81, 0.69, 0.75, 0.84 และ 0.61 และความเที่ยงตรงเชิงโครงสร้างจากการทดสอบโดยใช้เทคนิคกลุ่มรู้ชัดและวิเคราะห์โดยใช้ t-test พบว่าแบบวัดทุกฉบับมีความเที่ยงตรงเชิงโครงสร้างอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .01 (2) คะแนนเกณฑ์ปกติของแบบวัดคุณลักษณะอันพึงประสงค์ของนักเรียนในช่วงชั้นที่ 2 แบ่งตามระดับชั้นมีดังนี้ ชั้นประถมศึกษาปีที่ 4 ฉบับที่ 1-5 มีค่าที่ปกติตั้งแต่ T32 ถึง T74 ชั้นประถมศึกษาปีที่ 5 ฉบับที่ 1-5 มีค่าที่ปกติตั้งแต่ T27 ถึง T77

รัตนสิมาพร ดาวเรือง (2549 : 118-121) ได้วิจัยเพื่อสร้างแบบวัดคุณลักษณะอันพึงประสงค์สำหรับนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 6 กลุ่มตัวอย่างเป็นนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 6 ปีการศึกษา 2548 โรงเรียนสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาศรีสะเกษ เขต 4 โดยวิธีการสุ่มแบบหลายชั้น จำนวน 626 คน เครื่องมือที่ใช้เป็นแบบวัดคุณลักษณะอันพึงประสงค์ จำนวน 6 ด้าน ได้แก่ การปฏิบัติตนเป็นผู้มีระเบียบวินัย การปฏิบัติตนตามหลักธรรมของศาสนา การปฏิบัติตนเป็นผู้ประหยัด อวดออม การปฏิบัติตนเป็นผู้อนุรักษ์สิ่งแวดล้อม การปฏิบัติตนเป็นผู้มีความสนใจใฝ่เรียนใฝ่รู้ การปฏิบัติตนเป็นผู้มีวิถีประชาธิปไตย การปฏิบัติตนเป็นผู้มีความซื่อสัตย์สุจริต การปฏิบัติตนเป็นผู้มีความรับผิดชอบ และการปฏิบัติตนเป็นผู้มีสุขภาพนิสัยที่ดี สถิติที่ใช้ ได้แก่ ค่าเฉลี่ยและส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน ทำการทดลองเครื่องมือ 3 ครั้ง โดยครั้งที่ 1 และ 2 หาค่าอำนาจจำแนกรายข้อ ใช้ t-test (Independent Samples) ค่าความเชื่อมั่นของแบบวัดทั้งฉบับใช้วิธีการของ ครอนบาค ความเที่ยงตรงเชิงโครงสร้างใช้เทคนิคกลุ่มรู้ชัด (Known Group Technique) ผลการวิจัยปรากฏดังนี้

1. แบบวัดคุณลักษณะอันพึงประสงค์ทั้ง 9 ด้าน มีจำนวนข้อคำถามทั้งสิ้น 90 ข้อ แบ่งเป็นด้าน ดังนี้ การปฏิบัติตนเป็นผู้มีระเบียบวินัย 12 ข้อ การปฏิบัติตนตามหลักธรรมของศาสนา 14 ข้อ การปฏิบัติตนเป็นผู้ประหยัด อวดออม 13 ข้อ การปฏิบัติตนเป็นผู้อนุรักษ์สิ่งแวดล้อม 11 ข้อ การปฏิบัติตนเป็นผู้มีความสนใจใฝ่เรียนใฝ่รู้ 14 ข้อ การปฏิบัติตนเป็นผู้มีวิถีประชาธิปไตย 9 ข้อ การปฏิบัติตนเป็นผู้มีความซื่อสัตย์สุจริต 10 ข้อ การปฏิบัติตนเป็นผู้มีความรับผิดชอบ 8 ข้อ และการปฏิบัติตนเป็นผู้มีสุขภาพนิสัยที่ดี 12 ข้อ

2. ค่าอำนาจจำแนก (t) ของแบบวัดคุณลักษณะ ของแบบวัดคุณลักษณะอันพึงประสงค์ในการทดลองใช้ครั้งที่ 3 ซึ่งได้ข้อคำถามที่ผ่านการคัดเลือกข้อที่ดีที่สุด ฉบับที่ 1 ถึง ฉบับที่ 9 มีค่าอำนาจจำแนก (t) ดังนี้คือ 8.655 ถึง 17.494 , 4.303 ถึง 20.931, 5.567 ถึง 13.599, 9.792 ถึง 16.883, 5.598 ถึง 14.689, 3.861 ถึง 14.689, 3.159 ถึง 16.098, 7.083 ถึง 13.582, 4.165 ถึง 11.442 ตามลำดับ

3. ค่าความเชื่อมั่นของแบบวัดคุณลักษณะอันพึงประสงค์ที่ผู้วิจัยสร้างขึ้น แต่ละฉบับมีค่าความเชื่อมั่น 0.907, 0.924, 0.904, 0.919, 0.896, 0.749, 0.832, 0.727, และ 0.777 ตามลำดับ

4. ค่าความเที่ยงตรงเชิงโครงสร้างของแบบวัดคุณลักษณะอันพึงประสงค์ใช้เทคนิคกลุ่มรู้จัก ((Known Group Technique) ทดสอบโดย t--test (Independent samples) แบบวัดคุณลักษณะอันพึงประสงค์ แต่ละฉบับมีค่าความเที่ยงตรงเชิงโครงสร้าง แบบวัดคุณลักษณะอันพึงประสงค์ แต่ละฉบับมีค่าความเที่ยงตรงเชิงโครงสร้าง 14.965, 20.502, 12.162, 18.433, 19.676, 17.804, 13.082, 21.146, และ 21.015

โดยสรุป การสร้างแบบวัดคุณลักษณะอันพึงประสงค์มีคุณภาพและสามารถนำไปใช้กับนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 6 เพื่อประกอบการประเมินคุณลักษณะอันพึงประสงค์รายปี และ ช่วงชั้นที่ 2 ที่มีความเชื่อถือได้

ละมัย บัวบาง (2552 : 90=92) ได้ศึกษาพัฒนาการเสริมสร้างคุณลักษณะอันพึงประสงค์ของนักเรียนโรงเรียนบ้านวังตะเฒ่า อำเภอหนองบัวระเหว จังหวัดชัยภูมิ โดยใช้หลักการวิจัยปฏิบัติการ(Action Research Principle) ตามแนวคิดของ Kemmis และ Mc Taggart ดำเนินการพัฒนา 2 วงรอบแต่ละวงรอบประกอบด้วยการวางแผน (Planning) การปฏิบัติ (Action) การสังเกต (Observation) และการสะท้อนผล (Reflection) โดยมีกลุ่มผู้ร่วมศึกษาค้นคว้า จำนวน 4 คน ได้แก่ ผู้ศึกษาค้นคว้าและครูที่ปรึกษาระดับมัธยมศึกษาตอนต้นจำนวน 3 คน กลุ่มเป้าหมายเป็นนักเรียนระดับมัธยมศึกษาตอนต้นที่มีคุณลักษณะอันพึงประสงค์สมควรได้รับการพัฒนา โดยสำรวจจากครูที่ปรึกษาและครูหัวหน้าระดับชั้น ระดับชั้นละ 10 คน รวม 30 คน กลุ่มผู้ให้ข้อมูลจำนวน 30 คน ประกอบด้วยผู้ปกครอง 15 คน นักเรียน 15 คน เครื่องมือที่ใช้ในการเก็บข้อมูล ได้แก่ แบบสังเกตแบบสัมภาษณ์ แบบบันทึก การตรวจสอบข้อมูลใช้เทคนิคการตรวจสอบข้อมูลหลายมิติ (Triangulation Technique) และเสนอผลการศึกษาค้นคว้าโดยวิธีบรรยาย ผลการศึกษาพบว่า การพัฒนาการดำเนินงานเสริมสร้างคุณลักษณะอันพึงประสงค์ของนักเรียน โรงเรียนบ้านวังตะเฒ่า อำเภอหนองบัวระเหว จังหวัดชัยภูมิ ในวงรอบที่ 1 ใช้กลยุทธ์การประชุมโดยใช้กระบวนการระดม

ผลอย่างสร้างสรรค์ โดยใช้กิจกรรมการประชุมเชิงปฏิบัติการปรับปรุงคุณลักษณะอันพึงประสงค์ของผู้เรียน ผลจากการร่วมกิจกรรมได้กำหนดกิจกรรมในการพัฒนาคุณลักษณะอันพึงประสงค์ 3 กิจกรรม ได้แก่ กิจกรรมศิษย์ถูกผูกสัมพันธ์ กิจกรรมพี่ดูแลน้องและกิจกรรมเข้าค่ายพุทธบุตร และกลยุทธ์การนิเทศติดตาม โดยครูที่ปรึกษาคอยสังเกตประเมินพฤติกรรมและให้คำแนะนำแก่นักเรียนในการพัฒนาและปรับปรุงพฤติกรรมหลังจากดำเนินกิจกรรมพบว่านักเรียนส่วนใหญ่มีคุณลักษณะอันพึงประสงค์ในเรื่องการแต่งกายถูกต้องตามระเบียบของโรงเรียน การเข้าร่วมกิจกรรมที่ทางโรงเรียนจัดให้ การมีสัมมาคารวะได้ดีขึ้น แต่ยังมีกลุ่มเป้าหมายส่วนหนึ่งยังมีคุณลักษณะอันพึงประสงค์ที่สมควรพัฒนาต่อไป จึงต้องมีการพัฒนาในวงรอบที่ 2 ต่อไป ผลการพัฒนาในวงรอบที่ 2 โดยใช้กลยุทธ์การประชุม โดยใช้กระบวนการระดมพลังอย่างสร้างสรรค์ปรับเปลี่ยนกิจกรรมโดยกิจกรรมศิษย์ถูกผูกสัมพันธ์ใช้เวลาในการอบรมให้สั้นลง กิจกรรมพี่ดูแลน้องให้พี่และน้องมีความสัมพันธ์ เอาใจใส่เอื้ออาทรกันมากขึ้น มีความผูกพันรักใคร่กันมากขึ้น กิจกรรมเข้าค่ายพุทธบุตรมีการมอบทุนการศึกษาให้กับนักเรียนที่มีความประพฤติดีเป็นแบบอย่าง และกลยุทธ์การนิเทศติดตามเพื่อประเมินพฤติกรรมของนักเรียนกลุ่มเป้าหมาย ผลปรากฏว่าในวงรอบที่ 2 กลุ่มเป้าหมายมีคุณลักษณะอันพึงประสงค์ที่ดีตามเป้าหมายของการพัฒนา

โดยสรุปการพัฒนาการดำเนินงานเสริมสร้างคุณลักษณะอันพึงประสงค์ของนักเรียนโรงเรียนบ้านวังตะเฒ่า อำเภอหนองบัวระเหว จังหวัดชัยภูมิ โดยใช้กลยุทธ์การประชุม โดยใช้กระบวนการระดมพลังอย่างสร้างสรรค์และการนิเทศติดตามทำให้คุณลักษณะอันพึงประสงค์ของนักเรียนได้รับการพัฒนาตามเป้าหมายของโรงเรียน จึงควรสนับสนุนและส่งเสริมให้นำกลยุทธ์ทั้งสองดังกล่าวไปใช้ในการพัฒนานักเรียนด้านอื่น ๆ ต่อไป

นายดา รัชมี (2552 : 64-68) ได้ศึกษาการสร้างแบบวัดคุณลักษณะอันพึงประสงค์ด้านความมีวินัยสำหรับนักเรียนช่วงชั้นที่ 3 และการสร้างเกณฑ์ปกติสำหรับใช้กับแบบวัดคุณลักษณะอันพึงประสงค์ด้านความมีวินัยที่สร้างขึ้น ของนักเรียนช่วงชั้นที่ 3 ปีการศึกษา 2551 สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาเพชรบูรณ์ เขต 1 จำนวน 800 คน ซึ่งได้มาโดยการสุ่มแบบหลายขั้นตอน เครื่องมือที่ใช้ในการศึกษา คือแบบวัดคุณลักษณะอันพึงประสงค์ด้านความมีวินัยเชิงสถานการณ์ชนิดเลือกตอบ 3 ตัวเลือก โดยวัดความมีวินัย 6 ด้าน คือ 1) การตรงต่อเวลา 2) การปฏิบัติตามหน้าที่ของตน 3) ยอมรับผลการกระทำของตน 4) การปฏิบัติตามกฎระเบียบของโรงเรียน 5) การทำกิจวัตรของตนเองตามกำหนดเวลา 6) การเคารพสิทธิผู้อื่น จำนวน 40 ข้อ สถิติที่ใช้ในการหาคุณภาพ ได้แก่ การหาอำนาจจำแนกรายข้อ แบบ t -test Independent หาความเชื่อมั่นโดย α -coefficient สถิติที่ใช้ในการวิเคราะห์ข้อมูล คือการวิเคราะห์หาความเที่ยงตรงเชิงโครงสร้าง โดยวิเคราะห์องค์ประกอบเชิงยืนยัน และการเทียบคะแนนหาเกณฑ์ปกติ (Norms)

ผลการวิจัยพบว่า

1. แบบวัดคุณลักษณะอันพึงประสงค์ที่สร้างขึ้นมีค่าอำนาจจำแนกตั้งแต่ 1.67 ถึง 4.32 ความเชื่อมั่นของแบบวัดมีค่าเท่ากับ 0.89 และความเที่ยงตรงเชิงโครงสร้างจากการวิเคราะห์องค์ประกอบเชิงยืนยันทั้งฉบับ มีค่า χ^2 อยู่ระหว่าง 0.19 ถึง 1.75 ค่า P อยู่ระหว่าง 0.75 ถึง 0.99 และ GFI = 1.00 แสดงว่าโมเดลมีความกลมกลืนกับข้อมูลเชิงประจักษ์อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .01

2. คะแนนเกณฑ์ปกติของแบบวัดคุณลักษณะอันพึงประสงค์ด้าน ความมีวินัย สำหรับนักเรียนช่วงชั้นที่ 3 มีคะแนน T ตั้งแต่ T 21 ถึง T 75

โดยสรุป แบบวัดคุณลักษณะอันพึงประสงค์ด้านความมีวินัย สำหรับนักเรียนช่วงชั้นที่ 3 สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาเพชรบูรณ์ เขต 1 มีคุณภาพสามารถนำไปใช้เพื่อประเมินคุณลักษณะอันพึงประสงค์ด้าน ความมีวินัย สำหรับนักเรียนช่วงชั้นที่ 3 ได้อย่างมีมาตรฐาน สามารถเชื่อถือได้

ธราภรณ์ คำอุ่น (2552 : 52-57) ได้ศึกษาการสร้างแบบวัดคุณลักษณะอันพึงประสงค์ด้านความซื่อสัตย์ สำหรับนักเรียนช่วงชั้นที่ 3 และการสร้างเกณฑ์ปกติสำหรับใช้กับแบบวัดคุณลักษณะอันพึงประสงค์ด้านความซื่อสัตย์ ที่สร้างขึ้น ของนักเรียนช่วงชั้นที่ 3 ปีการศึกษา 2551 สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาเพชรบูรณ์ เขต 3 จำนวน 1,116 คน ซึ่งได้มาโดยการสุ่มแบบหลายขั้นตอน เครื่องมือที่ใช้ในการศึกษา คือแบบวัดคุณลักษณะอันพึงประสงค์ด้านความซื่อสัตย์เชิงสถานการณ์ชนิดเลือกตอบ 3 ตัวเลือก โดยวัดความซื่อสัตย์ 4 ด้าน คือ 1) ความซื่อสัตย์ต่อตนเอง 2) ความซื่อสัตย์ต่อบุคคลอื่น 3) ความซื่อสัตย์ต่อหน้าที่ และ 4) ความซื่อสัตย์ต่อชุมชนและสังคม จำนวน 35 ข้อ สถิติที่ใช้ในการหาคุณภาพ ได้แก่ การหาอำนาจจำแนกรายข้อ แบบ t - test Independent หาคความเชื่อมั่นโดย α - coefficient สถิติที่ใช้ในการวิเคราะห์ข้อมูล คือ การวิเคราะห์หาคความเที่ยงตรงเชิงโครงสร้าง โดยวิเคราะห์องค์ประกอบเชิงยืนยัน และการเทียบคะแนนหาเกณฑ์ปกติ (Norms)

ผลการวิจัยพบว่า

การหาค่าอำนาจจำแนกรายข้อสอบของแบบวัดทั้งฉบับ อยู่ระหว่าง 2.46 - 8.53 ความเชื่อมั่นเท่ากับ 0.97 และความเที่ยงตรงเชิงโครงสร้างจากการวิเคราะห์องค์ประกอบเชิงยืนยันทั้งฉบับ มีค่า χ^2 อยู่ระหว่าง 0.19 ถึง 1.75 ค่า P อยู่ระหว่าง 0.75 ถึง 0.99 และ GFI = 1.00 แสดงว่าโมเดลมีความกลมกลืนกับข้อมูลเชิงประจักษ์อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .01 และการเทียบคะแนนหาเกณฑ์ปกติของแบบวัดคุณลักษณะอันพึงประสงค์ ด้านความซื่อสัตย์ สำหรับนักเรียน ช่วงชั้นที่ 3 มีคะแนน T ตั้งแต่ T 24 ถึง T 71

6.1.2 งานวิจัยด้านเศรษฐกิจพอเพียง

เดชา กลิ่นจันทร์ (2549 : 181-194) ได้ศึกษาระดับการรับรู้และระดับการนำไปปฏิบัติตามแนวคิดปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง และหาความสัมพันธ์ระหว่างการรับรู้กับการนำไปปฏิบัติตามปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงของเกษตรกรในจังหวัดนครราชสีมา กลุ่มประชากรที่ใช้ในการวิจัย คือเกษตรกรที่อาศัยอยู่ในจังหวัดนครราชสีมา จำนวน 400 คน ใช้วิธีการสุ่มแบบหลายขั้นตอน เครื่องมือที่ใช้เป็นแบบสัมภาษณ์ที่ผู้วิจัยสร้างขึ้น มีลักษณะเป็นแบบมาตราส่วนประมาณค่าชนิด 5 ระดับ ข้อคำถามมีเนื้อหาครอบคลุมระดับการรับรู้และระดับการนำไปปฏิบัติทั้ง 5 ด้าน มีด้านเศรษฐกิจ ด้านสังคม ด้านทรัพยากรธรรมชาติ ด้านเทคโนโลยี และด้านจิตใจ สถิติที่ใช้ในการวิเคราะห์ข้อมูล ได้แก่ การแจกแจงความถี่ ค่าร้อยละ ค่าเฉลี่ย ค่าเบี่ยงเบนมาตรฐานเปรียบเทียบความแตกต่างโดยใช้ค่า t และหาค่าสัมประสิทธิ์สหสัมพันธ์ และทดสอบความมีนัยสำคัญของค่า t โดยเปรียบเทียบค่า t ผลการวิจัยพบว่า 1) เกษตรกรส่วนมากมีอายุตั้งแต่ 40 ปี มีการศึกษาระดับประถมศึกษา มีรายได้ตั้งแต่ 20,000 บาท ต่อคนต่อปีขึ้นไป มีที่ดินทำกินเป็นของตนเองต่ำกว่า 16 ไร่และได้รับรู้แนวคิดปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงจากสื่อโทรทัศน์ 2) ระดับการรับรู้ตามแนวคิดปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงของเกษตรกรในจังหวัดนครราชสีมา อยู่ในระดับมาก แต่ระดับการนำไปปฏิบัติอยู่ในระดับปานกลาง ด้านที่มีระดับการรับรู้มากที่สุด คือด้านจิตใจ ส่วนด้านที่มีระดับการรับรู้ น้อยที่สุด คือ ด้านเทคโนโลยีและมีระดับการนำไปปฏิบัติมากที่สุด คือ ด้านจิตใจ ส่วนด้านที่มีระดับการนำไปปฏิบัติ น้อยที่สุด คือ ด้านเทคโนโลยีเช่นเดียวกัน 3) การเปรียบเทียบข้อมูลพื้นฐานด้านอายุ ระดับการศึกษา รายได้ และขนาดของครัวเรือน กับระดับการรับรู้และระดับการนำไปปฏิบัติตามแนวคิดปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงของเกษตรกรในจังหวัดนครราชสีมา (3.1) เมื่อจำแนกตามอายุ พบว่า ทั้งระดับการรับรู้และระดับการนำไปปฏิบัติทุกด้านไม่แตกต่างกัน (3.2) เมื่อจำแนกตามระดับการศึกษา พบว่า ระดับการรับรู้มีความแตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05 อยู่ 2 ด้าน คือ ด้านเทคโนโลยีและด้านจิตใจ ส่วนระดับการนำไปปฏิบัติมีความแตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05 2 ด้านคือ ด้านเศรษฐกิจและด้านเทคโนโลยี (3.3) เมื่อจำแนกตามรายได้ พบว่า ระดับการรับรู้มีความแตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05 อยู่ 1 ด้าน คือ ด้านเศรษฐกิจ ส่วนระดับการนำไปปฏิบัติไม่แตกต่างกัน (3.4) เมื่อจำแนกตามขนาดของครัวเรือน พบว่า ระดับการรับรู้มีความแตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05 อยู่ 1 ด้าน คือ ด้านสังคม ส่วนระดับการนำไปปฏิบัติไม่แตกต่างกัน 4) การหาความสัมพันธ์ระหว่างระดับการรับรู้และระดับการนำไปปฏิบัติตามแนวคิดปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง พบว่า โดยภาพรวมมีความสัมพันธ์ไปในทิศทางเดียวกัน เมื่อพิจารณาเป็นรายด้านพบว่ามีความสัมพันธ์กันมากที่สุด คือ ด้านสังคม รองลงมา คือ ด้านเทคโนโลยี ส่วนด้านที่มีความสัมพันธ์กันน้อยที่สุด คือ ด้านจิตใจ

กานต์ชนิด ต๊ะนัย (2551 : 49-53) ได้ศึกษาการน้อมนำแนวคิดเศรษฐกิจพอเพียงสู่ การปฏิบัติในโรงเรียน ศึกษาผลการน้อมนำแนวคิดเศรษฐกิจพอเพียงสู่การปฏิบัติตนในโรงเรียน และศึกษาข้อเสนอแนะในการน้อมนำแนวคิดเศรษฐกิจพอเพียงสู่การปฏิบัติในโรงเรียนบ้านเทิดไทย อำเภอแม่ฟ้าหลวง จังหวัดเชียงราย ปีการศึกษา 2550 จากประชากรจำนวน 62 คน มีเนื้อหาใน การศึกษา 4 ด้าน คือ การวางแผน การลงมือปฏิบัติ การตรวจสอบผลการปฏิบัติงานและการแก้ไข ปรับปรุง และศึกษาผลการน้อมนำแนวคิดเศรษฐกิจพอเพียงสู่การปฏิบัติในโรงเรียนโดยเครื่องมือที่ ใช้เป็นแบบสอบถามแบบมาตราส่วนประมาณค่า และแบบปลายเปิด วิเคราะห์ข้อมูลโดยการหาค่า ร้อยละ ค่าเฉลี่ย และส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน ผลการศึกษาพบว่า การน้อมนำแนวคิดเศรษฐกิจ พอเพียงสู่การปฏิบัติในโรงเรียนบ้านเทิดไทย อำเภอแม่ฟ้าหลวง จังหวัดเชียงราย ทั้ง 4 ด้าน พบว่า ด้านการวางแผน การลงมือปฏิบัติ การตรวจสอบผลการปฏิบัติงาน และการแก้ไข ปรับปรุง ใน ภาพรวมอยู่ในระดับปานกลาง ผลการน้อมนำแนวคิดเศรษฐกิจพอเพียงสู่การปฏิบัติในโรงเรียนบ้าน เทิดไทย อำเภอแม่ฟ้าหลวง จังหวัดเชียงราย ในภาพรวมอยู่ในระดับปานกลาง

ปรีชา ศรีลับขวา (2551 : 88 - 92) ได้ศึกษาเพื่อเปรียบเทียบและศึกษาสภาพการใช้ หลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงในการบริหารจัดการศึกษา ของโรงเรียนในอำเภอฝาง สำนักงานเขต พื้นที่การศึกษาขอนแก่น เขต 1 กลุ่มตัวอย่างได้แก่ ข้าราชการครูและบุคลากรทางการศึกษา จำนวน 185 คน เครื่องมือที่ใช้ในการเก็บรวบรวมข้อมูลเป็นแบบสอบถาม การวิเคราะห์ข้อมูลใช้โปรแกรม คอมพิวเตอร์สำเร็จรูป ในการแจกแจงความถี่ ค่าร้อยละ ค่าเฉลี่ย ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน และสถิติ ทดสอบที (t-test) ผลการวิจัยพบว่า 1) สภาพการใช้หลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงในการบริหารจัดการ การศึกษาของโรงเรียนในอำเภอฝาง สำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาขอนแก่น เขต 1 โดยภาพรวมอยู่ ในระดับมาก เมื่อพิจารณารายด้าน พบว่า มีสภาพการดำเนินการอยู่ในระดับมาก ทุกด้าน ด้านที่มี ค่าเฉลี่ยสูงสุดคือ ด้านการจัดบรรยากาศและสภาพแวดล้อมภายในสถานศึกษา รองลงมาคือ ด้าน ระบบบริหารจัดการงบประมาณ และด้านการจัดการเรียนการสอน ตามลำดับ ส่วนด้านมีค่าเฉลี่ย ต่ำสุด คือด้านความร่วมมือของผู้ปกครอง และชุมชนในการจัดการศึกษาของสถานศึกษา 2) การ เปรียบเทียบสภาพการใช้หลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงในการบริหารจัดการศึกษาของโรงเรียนใน อำเภอฝาง สำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาขอนแก่น เขต 1 จำแนกตามตำแหน่งหน้าที่ โดยภาพรวม ไม่แตกต่างที่ระดับนัยสำคัญทางสถิติ 0.05

ปิยะพร พูลเพิ่ม (2551 : 55-60) ได้ศึกษาปัจจัยที่ส่งเสริมความสำเร็จของการน้อมนำ แนวคิดเศรษฐกิจพอเพียงสู่การบริหารสถานศึกษาและแนวทางปฏิบัติในการพัฒนาปัจจัยที่ส่งเสริม ความสำเร็จในการน้อมนำแนวคิดเศรษฐกิจพอเพียงสู่การบริหารสถานศึกษาตามทัศนะของผู้บริหาร

และครูผู้สอนของโรงเรียนฝ่ายกว้างพิทยาคม(โรงเรียนนาร่อง) อำเภอเชียงคำ จังหวัดพะเยา ปีการศึกษา 2550 ซึ่งเป็นประชากรที่ศึกษาจำนวน 54 คน มีปัจจัยที่ใช้ในการศึกษา 4 ด้าน คือ ด้านการบริหารงานวิชาการ ด้านการบริหารบุคคล ด้านการบริหารงบประมาณและด้านการบริหารงานบริหารทั่วไป เก็บข้อมูลด้วยเครื่องมือที่ใช้เป็นแบบสอบถามแบบมาตราส่วนประมาณค่าและแบบปลายเปิด วิเคราะห์ข้อมูลโดยการหาค่าร้อยละ ค่าเฉลี่ย และส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน ผลการวิจัยพบว่า ด้านการบริหารวิชาการ พบว่า ภาพรวมอยู่ในระดับมาก รายการที่มีค่าเฉลี่ยมากกว่ารายการอื่น คือ การให้ความรู้ความเข้าใจเกี่ยวกับการนำแนวคิดเศรษฐกิจพอเพียงให้กับคณะครูและผู้เกี่ยวข้อง รองลงมา คือ การอบรม ประชุมสัมมนาบุคลากรในการนำแนวคิดเศรษฐกิจพอเพียงสู่การเรียนการสอน ด้านการบริหารบุคคล พบว่า ภาพรวมอยู่ในระดับมาก รายการที่มีค่าเฉลี่ยมากกว่ารายการอื่น คือ การบำรุงขวัญและกำลังใจของครูผู้สอน รองลงมาคือ บุคลากรมีส่วนร่วมในการวางแผนดำเนินงานการนำแนวคิดเศรษฐกิจพอเพียงสู่การปฏิบัติ ด้านการบริหารงบประมาณ พบว่าภาพรวมอยู่ในระดับมาก รายการที่มีค่าเฉลี่ยมากกว่ารายการอื่นคือ การตรวจสอบติดตามการใช้จ่ายงบประมาณและเงินนอกงบประมาณรองลงมา คือ การจัดทำแผนการใช้จ่ายเงินงบประมาณเป็นไปตามแผนปฏิบัติการประจำปี งานบริหารทั่วไป พบว่า ภาพรวมอยู่ในระดับมาก รายการที่มีค่าเฉลี่ยมากกว่ารายการอื่นคือการกำหนดแผนปฏิบัติการและโครงการเกี่ยวกับการนำแนวคิดเศรษฐกิจพอเพียงสู่การปฏิบัติเพื่อจัดทำและเสนอของบประมาณ รองลงมา คือการดูแลรักษาเครื่องมืออุปกรณ์ และวัสดุครุภัณฑ์ให้มีคุณภาพและใช้การ ได้อยู่เสมอ

6.1.3 งานวิจัยด้านการพัฒนาตัวบ่งชี้ด้วยเทคนิคเดลฟาย

ภัทรพร ประสงค์สุข (2547 : 129-139) ได้พัฒนาตัวบ่งชี้การปฏิบัติงานด้านการสอนของครู ระดับช่วงชั้นที่ 1-3 โดยใช้เทคนิคเดลฟาย กลุ่มตัวอย่าง มี 2 กลุ่ม คือ กลุ่มผู้เชี่ยวชาญสำหรับรวบรวมและคัดเลือกตัวบ่งชี้ โดยใช้เทคนิคเดลฟาย 18 คน และกลุ่มผู้ให้ข้อมูลเพื่อตรวจสอบความเที่ยงตรงของตัวบ่งชี้ที่พัฒนาขึ้น ครูดีเด่น จำนวน 18 คน ครูวิชาการ จำนวน 18 คน เครื่องมือที่ใช้คือแบบสอบถามแบบมาตราส่วนประมาณค่าตัวบ่งชี้ที่พัฒนาขึ้น ผลการวิจัยพบว่า

1. องค์ประกอบของการปฏิบัติงานด้านการสอนของครูผู้สอน มี 3 องค์ประกอบ 72 ตัวบ่งชี้ ประกอบด้วย องค์ประกอบขั้นก่อนปฏิบัติการสอน 35 ตัวบ่งชี้ องค์ประกอบขั้นตอนปฏิบัติการสอน 23 ตัวบ่งชี้ และองค์ประกอบขั้นปฏิบัติการหลังการสอน 14 ตัวบ่งชี้
2. ผลการประเมินตนเองของครูดีเด่น และผลการประเมินครูดีเด่น โดยครูวิชาการใช้ตัวบ่งชี้ที่พัฒนาขึ้น มีความสัมพันธ์กันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .01

ดวงดาว แซ่โจ้ว (2549 : 135-146) ได้ศึกษาการพัฒนามาตรฐานและตัวบ่งชี้การจัดการเรียนรู้ที่เน้นผู้เรียนเป็นสำคัญ กลุ่มสาระการเรียนรู้ภาษาไทย กลุ่มตัวอย่าง ได้แก่ อาจารย์ระดับอุดมศึกษา ศึกษานิเทศก์ และครูแห่งชาติ ครูดั้นแบบด้านการจัดการเรียนรู้ที่เน้นผู้เรียนเป็นสำคัญกลุ่มสาระสำคัญ จำนวน 24 คน ผล ครูผู้สอนกลุ่มสาระการเรียนรู้ภาษาไทย จำนวน 286 คน เครื่องมือที่ใช้แบบสอบถามแบบมีโครงสร้างสำหรับการสัมภาษณ์ จำนวน 1 ฉบับ และแบบสอบถามสำหรับการศึกษาความคิดเห็น จำนวน 1 ฉบับวิเคราะห์ข้อมูลโดยใช้วิธีการวิเคราะห์เนื้อหา คำมัชฐาน คำพืดยระหว่างทอวไทล์ คำมัชฉนิคคณิต และค่าส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน ผลการวิจัยพบว่า มาตรฐานและตัวบ่งชี้การจัดการเรียนรู้ที่เน้นผู้เรียนเป็นสำคัญกลุ่มสาระการเรียนรู้ภาษาไทยที่พัฒนาขึ้นมี 5 มาตรฐาน ประกอบด้วยตัวบ่งชี้ 78 ตัวบ่งชี้ ได้แก่ มาตรฐานด้านการเตรียมการสอน 13 ตัวบ่งชี้ มาตรฐานด้านการจัดกระบวนการเรียนรู้ 25 ตัวบ่งชี้ มาตรฐานด้านสื่อการเรียนรู้ 9 ตัวบ่งชี้ มาตรฐานด้านการวัดและประเมินผลการเรียนรู้ 16 ตัวบ่งชี้ และมาตรฐานด้านสิ่งแวดล้อมและบรรยากาศ 15 ตัวบ่งชี้ โดยแต่ละมาตรฐานและตัวบ่งชี้มีค่าน้ำหนักคะแนนความสำคัญแตกต่างกัน ความคิดเห็นเกี่ยวกับความเหมาะสมและความเป็นไปได้ในการดำเนินการตามตัวบ่งชี้ของครูผู้สอนกลุ่มสาระการเรียนรู้ภาษาไทย มีดังนี้ ตัวบ่งชี้มีความเหมาะสมในการบ่งชี้การจัดการเรียนรู้ที่เน้นผู้เรียนเป็นสำคัญ อยู่ในระดับมากที่สุดทุกมาตรฐาน ตัวบ่งชี้มีความเป็นไปได้ในการดำเนินการตามตัวบ่งชี้การจัดการเรียนรู้ที่เน้นผู้เรียนเป็นสำคัญ กลุ่มสาระการเรียนรู้ภาษาไทย อยู่ในระดับมากทุกมาตรฐาน

แสงเพชร ทองไชย (2552:134-142) ได้พัฒนามาตรฐานและตัวบ่งชี้ด้านเทคโนโลยีการศึกษาขั้นพื้นฐานด้านเทคโนโลยีการศึกษาขั้นพื้นฐาน โดยใช้เทคนิคเดลฟาย กลุ่มตัวอย่างในการวิจัย คือ ผู้เชี่ยวชาญด้านเทคโนโลยี การศึกษา และผู้ที่มีความรู้ มีประสบการณ์เกี่ยวกับการจัดการศึกษาขั้นพื้นฐาน จำนวน 26 คน เครื่องมือในการวิจัย ใช้แบบสอบถามแบบกึ่งปลายเปิดในรอบแรกและแบบสอบถามแบบมาตราส่วนประมาณค่า 5 ระดับ วิเคราะห์โดยใช้คำมัชฐาน และพืดยทอวไทล์ ผลการวิจัยพบว่า ผลการวิจัยพบว่า มาตรฐานและตัวบ่งชี้ที่เหมาะสมในการประเมินความรู้ความสามารถด้านเทคโนโลยีการศึกษาของครูผู้สอนระดับการศึกษาขั้นพื้นฐาน ภายใต้ขอบข่ายเทคโนโลยีการศึกษาด้านการพัฒนาการศึกษา มีจำนวน 6 มาตรฐาน 31 ตัวบ่งชี้ ได้แก่ องค์กรประกอบด้านการวิจัยและทฤษฎี มี 1 มาตรฐาน คือ การบูรณาการเทคโนโลยีเข้ากับกระบวนการจัดการเรียนรู้ มี 5 ตัวบ่งชี้ องค์กรประกอบด้านการออกแบบ มี 1 มาตรฐาน คือ การวางแผนและการออกแบบการเรียนรู้ มี 5 ตัวบ่งชี้ องค์กรประกอบด้านการผลิต มี 1 มาตรฐาน คือ ความสามารถในการผลิตและพัฒนาสื่อเทคโนโลยีเพื่อการศึกษา มี 4 ตัวบ่งชี้ องค์กรประกอบด้านการประเมินและการเลือก

มี 1 มาตรฐาน คือ กระบวนการวัดผลประเมินผล มี 4 ตัวบ่งชี้ องค์ประกอบด้านการนำไปใช้หรือเผยแพร่ มี 2 มาตรฐาน คือ ความคิดรวบยอดและการดำเนินการพื้นฐานทางเทคโนโลยีการศึกษา มี 7 ตัวบ่งชี้ และกฎระเบียบ จรรยาบรรณ และประเด็นทางสังคม มี 6 ตัวบ่งชี้

6.2 งานวิจัยต่างประเทศ

แซทเตอร์ลี, เอ.จี. (Satterlee, 2002 : 07) ได้ศึกษาเรื่องความไม่ซื่อสัตย์สุจริต ทางด้านวิชาการของนักเรียน งานวิจัยนี้จัดทำขึ้นเนื่องจากพบว่าขณะนี้ในประเทศสหรัฐอเมริกา มีงานวิจัยหลายชิ้นที่แสดงให้เห็นว่าเด็กนักเรียน ได้มีพฤติกรรมที่ส่งไปในทางทุจริตและไม่ซื่อสัตย์ในห้องเรียนมากขึ้นทุกวัน เด็กนักเรียนเหล่านี้ยังคงใช้วิธีการที่ไม่ซื่อสัตย์ต่างๆกัน เช่น ลอกการบ้าน เพื่อน ลอกข้อสอบของเพื่อน ในระหว่างสอบ รวมถึงนำข้อสอบไปบอกเพื่อนที่จะสอบในรายวิชาเดียวกัน บรรดานักวิจัยได้พยายามค้นหาสาเหตุว่า เหตุใดนักเรียนจึงมีแนวโน้มที่จะไม่ซื่อสัตย์ ผลการวิจัยพบว่า มีหลายสาเหตุที่จูงใจให้เด็กนักเรียนประพฤติผิด เช่น กลัวความล้มเหลว ต้องการที่จะได้เกรดดีๆ ได้รับความกดดันจากบุคคลรอบข้างให้ได้คะแนนดี ขาดความกระตือรือร้นในการแข่งขัน และประเมินค่าตนเองต่ำ นอกจากนี้งานวิจัยพบว่า ครูเป็นบุคคลที่สำคัญยิ่ง ที่จะริเริ่มให้มีการเปลี่ยนแปลงในตัวเด็ก ซึ่งจะส่งผลให้เด็กมีพฤติกรรมไม่ซื่อสัตย์ในด้านการเรียนลดน้อยลง มีข้อเสนอแนะจากการวิจัยนี้ว่า ผู้บริหาร โรงเรียน และครูควรจะใช้ยุทธศาสตร์เหล่านี้ลดพฤติกรรมที่ไม่พึงประสงค์ของนักเรียน ได้แก่ การมอบรางวัลแก่นักเรียนที่มีความประพฤติดี การพิจารณา มอบหมายงานหรือการบ้าน ให้เหมาะสมกับความสามารถของเด็กแต่ละคน พยายามอย่าเปิดโอกาสให้นักเรียนได้มีโอกาสดูทุจริต รวมทั้งการพิจารณาใช้มาตรการอย่างรอบคอบในการลงโทษเด็กนักเรียนที่ทุจริตด้านวิชาการ

แครนลีย์ (Cranley, 2003 : 22) ได้วิจัยพฤติกรรมกาปฏิบัติในด้านจริยธรรมนักเรียน โรงเรียนประถมศึกษาของชุมชนเมืองในประเทศไทย ประกอบด้วยมาตรการที่โรงเรียนใช้ในการอบรมนักเรียนเกี่ยวกับจริยธรรมและการจัดการจัดการศึกษาที่ผสมผสานจริยธรรมเข้าด้วยกัน โดยกำหนดกรอบแนวคิดไว้ 6 ด้าน คือการสอนจริยธรรมเป็นส่วนหนึ่งของหลักสูตร การสอนจริยธรรมในหลักสูตรปกติ การสอนจริยธรรมโดยการใช้สถานการณ์ทางประเพณี การจัดกิจกรรมการสอนที่ต่อเนื่อง การกำหนดกฎเกณฑ์ของห้องเรียน และการดำเนินงานตามนโยบายและระเบียบของทางราชการ ผลการวิจัย การจัดการศึกษาของโรงเรียนและการจัดกิจกรรมการเรียนการสอนของครูยึดคุณธรรมทางพุทธศาสนา โรงเรียนได้จัดกิจกรรมการเรียนการสอนทางด้านคุณธรรมจริยธรรม โดยวิธีการที่นักเรียนรู้โยไม่ได้กำหนดไว้ในหลักสูตร โดยเฉพาะในเรื่องการให้เกิดวินัยบุคคลอื่น นอกจากนี้ยังพบว่าอีกด้านหนึ่งของการจัดการเรียนการสอนจริยศึกษา คือ การสอดแทรกคุณธรรมในการจัดการเรียนการสอนช่วยให้นักเรียนเกิดการเรียนรู้และปฏิบัติได้ อย่งไรก็ตามผลการวิจัยนี้

ได้ช่วยให้เกิดความเข้าใจในความประพจน์เชิงจริยธรรมในโรงเรียนประถมศึกษาคว่า ควรมีการให้การฝึกอบรมอย่างต่อเนื่องแม้ว่าเมืองไทยจะเป็นเมืองพุทธที่มีการสอนศีลธรรมในโรงเรียนก็ตาม

เดวิส จอห์น มิลาน (Davis, John Milan. 2003 : 418-A) ได้ศึกษาเพื่อสำรวจเจ้าหน้าที่การเงินในสถานอุดมศึกษาของรัฐเพื่อกำหนดว่าระบบตัวบ่งชี้การปฏิบัติงานส่งผลต่อการจัดสรรงบประมาณของรัฐในระดับใด และการวัดที่ใช้ในระบบตัวบ่งชี้การปฏิบัติเป็นไปตามมาตรฐานที่ตั้งไว้ในวรรณกรรมที่เกี่ยวข้องดีเพียงใด ข้อค้นพบชี้แนะว่ารัฐต่างๆ ส่วนใหญ่ปฏิบัติในรูปแบบของระบบตัวบ่งชี้การปฏิบัติที่แตกต่างกัน อย่างไรก็ตามรูปแบบเหล่านี้ไม่ได้เป็นไปตามข้อค้นพบในวรรณกรรมที่มีอยู่ ระบบตัวบ่งชี้การปฏิบัติมีผลกระทบต่อการจัดสรรงบประมาณของรัฐน้อยมาก และทฤษฎีนิยามการเพิ่มงบประมาณของ Wildavsky อาจจะใช้เป็นคำอธิบายที่ดีกว่าเพื่อการเปลี่ยนแปลงในการจัดสรรงบประมาณ นอกจากนี้แบบวัดที่ใช้ในระบบตัวบ่งชี้การปฏิบัติแตกต่างกันมากพอสมควรในด้านคุณภาพ ประโยชน์ และการเปรียบเทียบได้

บอลเดอร์สัน (Balderson. 2004 : 746) ช่วงไม่กี่ทศวรรษที่ผ่านมา พบว่าพฤติกรรมของความรุนแรง การก่อวินาศกรรมของเด็กและเยาวชนเพิ่มมากขึ้น การศึกษานี้เพื่อทดลองใช้วิธีการแก้ปัญหาดังกล่าวซึ่งเป็นแม่แบบที่เน้นความมีเหตุผลของบุคคลและความรับผิดชอบของบุคคลที่ออกแบบมาเพื่อลดปัญหาการไม่ปฏิบัติตาม พฤติกรรมก่อวินาศกรรมในโรงเรียน และเพื่อสร้างพฤติกรรมเชิงบวกทางสังคมในกลุ่มเด็กและเยาวชน ลักษณะการทดลองเป็นการทดลองแบบหลากหลาย คือ ABAD, ACAD, ADA นำการออกแบบวิเคราะห์การควบคุมพฤติกรรม ใช้กับกลุ่มตัวอย่างที่เป็นนักเรียนประถมศึกษาจะใช้มาตรวัดที่เป็นจำนวนเหตุการณ์ที่เกิดขึ้น คิดเป็นร้อยละของเวลากับการจัดการของครู ความเป็นผู้นำของนักเรียน ผลการวิจัยพบว่า การทดลองใช้วิธีการที่เน้นความมีเหตุผลของบุคคลและความรับผิดชอบของบุคคลต่างส่งผลต่อการวัดเปลี่ยนแปลงพฤติกรรมนักเรียนในทิศทางที่น่าพอใจ โดยเฉพาะความรับผิดชอบของกลุ่มบุคคลส่งผลต่อพฤติกรรมที่สลับซับซ้อนมากกว่า เช่น พฤติกรรมเชิงบวกในสังคม และวิธีการแก้ปัญหาความขัดแย้งของนักเรียน เนื่องจากระยะเวลาในการศึกษาวิจัยนี้ค่อนข้างสั้น จึงแนะนำว่าควรทำการศึกษาในระยะยาว ทำให้ได้ผลที่มีต่อพื้นฐานการศึกษาโดยทั่วไปในการนำไปทดลองกับเด็กและเยาวชนที่ต้องการ นำไปทดลองกับเด็กและเยาวชนที่ต้องการรับการสอนทักษะทางสังคม

หลุย เจมส์ เค และคณะ (Louise James K and others. 2005 : 183-198) ได้ศึกษาจิตวิทยาการศึกษาว่า นักเรียนโรงเรียนรัฐ ได้แสดงออกถึงปัญหาด้านวินัย เช่น แสดงพฤติกรรมความวุ่นวายในห้องเรียน แสดงความป้าเถื่อน การแย่งชิงของและการละเมิดกฎข้อตกลง การสร้างแนวทางการฝึกฝน จากการศึกษาพบว่า วินัยที่มีประสิทธิภาพเป็นสิ่งจำเป็นอย่างยิ่งที่จะส่งผลต่อความสำเร็จด้านวิชาการ และทำให้สิ่งแวดล้อมต่าง ๆ ปลอดภัยขึ้น ในการศึกษาที่พฤติกรรมเชิงบวก

ของนักเรียนทั้งโรงเรียนทำให้การแก้ปัญหาด้านวินัยสำเร็จได้ผลดี รวมทั้งผลทางด้านวิชาการของนักเรียนชั้นประถมศึกษาในเมืองแห่งหนึ่ง รูปแบบการแก้ปัญหาทั้งโรงเรียนได้ถูกออกแบบโดยการช่วยเหลือของครูโดยใช้เทคนิคต่าง ๆ ดังนี้ 1. พัฒนาหาวิธีการในการปฏิบัติ 2. กำหนดความคาดหวังด้านพฤติกรรม 3. เพิ่มข้อกำหนดด้านกิจกรรมต่างๆในห้องเรียน 4. สนับสนุนส่งเสริมกิจกรรมที่แสดงออกในเชิงบวก 5. ติดตามประเมินผลโดยประเมินจากข้อมูล (Data - based Evaluation)

ไรท์ (Wright, 2004 : 194) ได้รายงานในบทความเรื่องการศึกษาเคลฟายซึ่งดำเนินการที่มหาวิทยาลัยแคลิฟอร์เนีย ที่คณะผู้มีส่วนได้เสียจำนวนมากได้ให้คำปรึกษาเพื่อให้เกิดความคิดที่สามารถจะเข้าร่วมกันในการนำไปใช้สำหรับนโยบายสภาพแวดล้อมของมหาวิทยาลัย ความมุ่งหมายของการศึกษาค้นคว้าเพื่อพัฒนาความคิดไปสู่วิธีที่ต้องการและเป็นไปได้ให้มากที่สุดที่จะให้นโยบายสภาพแวดล้อมมหาวิทยาลัยเข้าอยู่ในกิจกรรมและโครงสร้างมหาวิทยาลัยและเพื่อหาทางประเมินความเป็นไปได้ที่จะประยุกต์ใช้เทคนิคเคลฟายสำหรับการให้คำปรึกษากับผู้มีส่วนได้เสียในการพัฒนาการนำไปใช้ ผลการวิเคราะห์สุดท้ายยืนยันวรรณกรรมที่เกี่ยวข้องด้านความท้าทายอุปสรรคและโอกาสที่เผชิญหน้ากับการเปลี่ยนแปลงทางสภาพแวดล้อมของสถาบันอุดมศึกษา ผลการศึกษายืนยันข้อค้นพบของงานวิจัยที่มีอยู่ซึ่งส่งเสริมเทคนิคเคลฟายเป็นเครื่องมือที่ดีเยี่ยมที่จะบอกกล่าวถึงการสร้างสรรค์นโยบายทางการศึกษาและทางสังคม โดยเฉพาะอย่างยิ่งการศึกษาครั้งนี้แสดงให้เห็นประโยชน์ของการประยุกต์ใช้เทคนิคเคลฟายพัฒนาแผนการนำนโยบายสภาพแวดล้อมไปใช้ในระดับอุดมศึกษา

โรเบิร์ตส์ และไดเออร์ (Roberts and Dyer, 2004 : 82) ได้ศึกษาคูณลักษณะของครูเกษตรกรรมที่มีประสิทธิผล โดยศึกษาแบบเคลฟาย เพื่อพัฒนาความสอดคล้องของคุณลักษณะครูเกษตรกรรมที่มีประสิทธิผล 1 คน สมาชิกคณะพิจารณาประกอบด้วย ครูเกษตรกรรม ผู้บริหารระดับตำบล คณะนิเทศการเกษตรรัฐ และคณะอาจารย์ที่มีประสิทธิผล 40 ประการ ซึ่งจำแนกประเภทออกเป็นด้านการสอน ด้าน FFA ด้าน SAE ด้านชุมชนสัมพันธ์ ด้านการตลาด ด้านความก้าวหน้าของวิชาชีพและทางวิชาชีพด้านการวางแผนและการจัดการ โปรแกรม และด้านคุณภาพส่วนบุคคล ลักษณะที่ระบุไว้ในประเภท “คุณภาพส่วนบุคคล” ซึ่งมีลักษณะบังคับที่ต้องมีสำหรับครูที่มีประสิทธิผลนั้นรับรองการสอบและการซ่อมเสริมที่เป็นไปได้จากหลักสูตรครุศาสตร์ในปัจจุบัน